

ИНТЕРНАЦИОНАЛНИ МАГАЗИН МИРОТВОРАЦ

Часопис за културу мира

Центар за културу мира, Београд

Главни и одговорни уредник
Др Драгана Љ. Митровић, научни сарадник

Заменик главног и одговорног уредника
Доц. др Биљана Продовић-Милојковић

Редакција

Бранкица Краговић (Косовска Митровица); Златко Жоглев (Битољ, Македонија);
Ивана Божић-Миљковић (Ниш); Биљана Продовић-Милојковић (Врање);
Ана Јевтовић (Београд); Весна Станковић Пејновић (Београд); Марио Калик
(Београд); Борис Попиванов (Бугарска); Зоран Арацки (Ниш); Владан Вучић
(Београд); Дуња Величковић (Ниш); Никола Дојчиновић (Ниш); Алекса Поповић
(Ниш); Марија Петковић (Србија); Jutta Derpis Smith (Грчка); Предраг Карасовић;
Нела Стојановић Данило Јеловац,

Међународни издавачки савет

Миша Стојадиновић - Председник (Београд, Србија); Љубиша Митровић
(Ниш, Србија); Michel Chosudowski (Otava, Kanada); Alexandre M. Stavropoulos
(Atina, Grčka); Јелена Гускова (Москва); Неђо Даниловић (Београд, Србија);
Вишеслав Крсмановић (Београд, Србија); Драган Симеуновић (Београд,
Србија); Димитар Димитров (Софија, Бугарска); Вјекослав Бутиган (Ниш,
Србија); Марија Ђорић (Београд, Србија); Миливоје Павловић (Београд,
Србија); Радмила Накарада (Београд, Србија); Јелица Стефановић-Штамбук
(Београд, Србија); Слободан Миладиновић (Београд, Србија); Драган Петровић
(Београд, Србија); Зоран Милошевић (Београд, Србија); Синиша Таталовић
(Загреб, Хрватска); Срђан Шљукић (Нови Сад, Србија); Вихрен Бузов (Велико
Трново, Бугарска); Марио Вишић (Загреб, Хрватска); Оливера Марковић-Савић
(Косовска Митровица, Србија); Сергеј Флере (Марибор, Словенија); Мишо
Кулић (Пале, Република Српска); Самир Арнаутовић (Сарајево, БиХ);
Владимир Милисављевић (Београд, Србија); Драгољуб Б. Ђорђевић (Ниш,
Србија); Данијела Здравковић (Ниш, Србија); Драган Годоровић (Ниш, Србија);
Дарко Радосављевић (Београд, Србија); Петре Георгијевски (Скопље,
Македонија); Срђан Перишић (Пале, Република Српска); Слободан Вукићевић
(Подгорица, Црна Гора); Срђан Вукадиновић (Подгорица, Црна Гора); Милан
Дојчиновић (Ниш, Србија); Ратомир Антоновић (Београд, Србија); Julien Paret
(India), Pashington Obeng (Ghana), Mariana Tian (Sofia, Bulgaria), Andre Terzic
(USA), Срђан Милашиновић (Београд, Србија), Сретен Бјелић
(Бијељина, Република Српска).

Лектор

Александра Жикић

Часопис излази једанпут годишње.
Сви радови у Миротворцу су рецензирани.

ISSN

ИНТЕРНАЦИОНАЛНИ МАГАЗИН
Часопис за културу мира

МИРОТВОРАЦ

2025.

Београд

САДРЖАЈ

Уводник: Чему нови часопис Миротворац? Реч главног и одговорног уредника	7
I Чланци:	
Радмила Накарада	
Белешка о култури мира	17
Јелица Стефановић-Штамбук	
Зашто више нема мира ни под маслинама и једна нова могућност обудућења света	19
Елена Гускова	
Миротворчество ООН на Балканах в 90- е годы XX века ...	33
Љубиша Митровић	
Геокултура развоја, евроинтеграцијски процеси и култура мира на Балкану	65
Драган Петровић	
Украјински сукоб у перспективи: Назире ли се његов прекид и договор Трампа и Путина	73
Владимир Јеленковић	
Теслини ставови о страховатама ратних сукоба	84
Марија Петковић	
Култура мира	95
Татјана Бурзано	
Мохандас Карамцханд	
Гандхи - Вјечна инспирација	96
Alexandre M. Stavropoulos	
La paix, l'envers de la violence	97
Roberto ALBISETTI	
Peace builds up on shared values	105
Rosy Vohra Ilic	
Culture of peace and need of activism in alienating society	109
Jutta DEPIS SMITH	
The culture of peace – A greek artist's view	115

II Интервју:

Michel Chosudowsky “War is Peace”. Obfuscating the Truth. Fake News and World War III. The Dangers of Nuclear War	117
Julien PARET On peace, the threshold of war, and the silent witnesses of our struggles	125

III Прилози - Документа

Декларација о дијалогу култура и партнерству цивилизације на Балкану	127
Белешке о ауторима	155
Упутство ауторима	165
Захвалност	170
Најава темата	173

CONTENTS

Editorial: Why the new magazine Mirotvorac? A word from the editor-in-chief	7
I Members:	
Radmila Nakarada A note on the culture of peace	17
Jelica Stefanović-Štambuk Why there is no longer peace even under the olive trees and a new possibility for the awakening of the world	19
Elena Guskova UN peacekeeping in the Balkans in the 1990s	33
Ljubiša Mitrović Geoculture of development, European integration processes and culture of peace in the Balkans	65
Dragan Petrović The Ukrainian conflict in perspective: Is its end and an agreement between Trump and Putin in sight?	73
Vladimir Jelenković Tesla's views on the horrors of war	84

Marija Petković	
Culture of peace	95
Tatjana Burzanović	
Mohandas Karamchand Gandhi -	
Eternal Inspiration	96
Alexandre M. Stavropoulos	
La paix, l'envers de la violence	97
Roberto ALBISETTI	
Peace builds up on shared values	105
Rosy Vohra Ilic	
Culture of peace and need	
of activism in alienating society	109
Jutta DEPIS SMITH	
The culture of peace – A greek artist's view	115
 II Interview:	
Michel Chosudowsky	
“War is Peace”. Obfuscating the Truth. Fake News and World War III.	
The Dangers of Nuclear War	117
Julien PARET	
On peace, the threshold of war, and the silent witnesses of our	
struggles	125
 III Attachments - Documents	
Declaration on the Dialogue of Cultures and the Partnership	
of Civilizations in the Balkans	127
 Author notes	155
 Instructions to authors	165
 Thanks to sponsors	170
 Topic announcement	173

У В О Д Н И К

Чему нови часопис Миротворац?

Реч главног и одговорног уредника

„Мир не сме да буде схваћен као просто одсуство рата, као резултата одређене равнотеже терора у чијој залеђини се шире и множе локални ратови и ограничене агресије. Мир је еминентно позитиван концепт који садржи огромну моћ узајамног разумевања, уважавања, одане сарадње, под којом људи и народи подразумевају заједнички развој... Право на мир је интегрални део универзалних људских права, стога је у људском духу градити мир... Мир може да се дефинише као основни услов потпуног остварења људских права, као потврда самобитности сваке личности и колективног идентитета свих народа.“

(Фредерико Мајор, *Сутра је увек касно*)

Живимо у сумутном али олујном времену парентезе, глобалних промена, великих сукоба и неизвесности. С правом је професор Имануел Валерштајн својевремено упозоравао: *транзиција није пријатељска спортска утакмица, она ће довести до нових подела и изазова. Морамо знати ка којој обали пловимо и за које идеале се боримо или смо изгубљени.*

Нове технологије омогућиле су човеку да освоји свемир, скрати и сажме простор и време, технолошко-информационо повеже планету, али не и да превладамо друштвене сукобе и ратове. Глобалистичка визија геостратешке транзиције света насилним и мирним путем (средствима тврде и меке моћи) ради остваривања циљева империјалне моћи САД, дефинисана је у студији Збигњева Бжежинског „Велика шаховска табла“ (1977). У њој су дефинисани основни правци америчке спољне политике у борби за светски примат, геостратешких императива менаџмента за остваривање геополитичких интереса САД у свету. Њена демонстрација и остваривање почела је марта 1999. године НАТО агресијом на СРЈ, без одобрења СБ ОУН. Амерички либерални филозоф Ноам Чомски је ову платформу означио као остваривање неоимперијалистичког пројекта кроз пројекат тзв. „милитаристичког хуманизма“ у свету, а у суштини ради обезбеђења хегемоније САД и њених сателита у циљу освајања Истока и наметања свог глобалистичког поретка. Ушли смо у нов миленијум са новим ратним олујама, које се множе и шире планетом.

Од Балкана до Авганистана, од Ирака до Либије, Сирије, Украјине, Газе и Ирана... Биланс је: на милионе изгинулих – деце, жена, ратника... Спаљених и разорених домова!? Нажалост, Експерти Давоса са последњег економског форума предвиђају нове ратове у свету. Таласи избеглица су све већи, људи беже из завичајних огњишта да спасу главе и утоле глад, у покрету су широм планете. Богови Марс и Танатос и у XXI веку имају богату жетву. Немилосрдно уништавају човечанство ради опстанка и богаћења мањине владајућих.

Нажалост, у ово коло смрти ухватила се и ЕУ. И у њој се повампирила десница, која би да врши ревизију историје и обнавља колективни ратни пир и луцило.

Ратна индустрија и медијски догошари смрти халапљиво шире своје погоне у свету и својим иновацијама усавршавају модерне алатке смрти. Све су већа улагања у трци за наоружањем него ли у образовање, науку и здравство. Смрт је добила крила: јаше на крилима ракета томахаки и нове серије дронова, нових технолошких убица и сејача смрти. Глас разума као да је утихнуо пред овом новом инвазијом нечовештва и сејачима раздора и смрти широм света.

Балкан, као геопростор сусрета и сукоба различитих цивилизација, нажалост, није престао да производи „вишак историје“. Он и даље живи у сенци шока прошлости, „недовршеног рата и неизграђеног мира“, како је то дефинисала професорка Радмила Накарада. Овде мртва рука традиције зачас оживи и својим митовима опсени и замрачи ум нових генерација, регрутујући их у фаланге смрти. Чему и докле да плаћамо данак у крви?

Зар нас дуги и крвави XX век, као време зла и смрти (Д. Ћосић), са милионским жртвама и огромним разарањима (подсетимо се: у I Великом рату погинуло је преко 15 милиона, а у II преко 57 милиона људи) не опомиње, да је превисока цена коју човечанство плаћа у сваком ратном сукобу: локалном, регионалном, а посебно светском!? Зар је пандемијско ширење ратова усуд наше планете и у XXI веку? Крајње је време да се заустави морбидна игра Бога Марса и Танатоса, јер нуклеарни рулет и еколошка катастрофа могу довести до нове Атлантиде човечанства. У случају нуклеарног сукоба био би доведен у питање чак и опстанак наше планете. Човечанство се поново нашло на фаталном раскршћу, суочава се са Шекспировским/Хамлетовским *бити или не бити питање је сад!*

Умни људи од антике до савремености упозоравали су човечанство да се сукоби међу народима и државама треба да разрешавају дијалогом, мирним политичким средствима и културном дипломатијом, а не новим тркама у наоружавању, ширењем индустрије смрти и умножавањем ратова. Све то говори о томе – да се халапљива природа човека споро мења кроз векове. Развој науке и технологије, нажалост, аутоматски нису ојачали моралне снаге човека и човечанства. У овом контексту за тренутак подсетимо се **Сократовог** упозорења – да раст знања није исто што и мудрост, те да је ништавно свако знање које човека не учини бољим; или поруке **Ж. Ж. Русоа** о дискрепанци између развоја цивилизације и моралног прогреса. Или савремених научника - који упозоравају да не треба фетишизирати моћ вештачке интелигенције и дигиталне дидактике: јер развој нових технологија ауто-

матски не ојачава моралне снаге у човеку. Напротив, може од њега направити ефикасног робота, али га лишити душе. Нажалост, већина научних открића (у области роботике, биотехнологије и вештачке интелигенције) у савремености стављена су у функцији раста профитне моћи корпорација и у службу рата тог великог непријатеља човечанства.

Упркос **Фукујаминој** објави о крају историје, историја се у савремености испољава у форми различитих сукоба. Иако постоје различити поводи за ове сукобе и ратове, они имају заједничку суштину – мешање великих сила у циљу остваривања својих геостратешких циљева у борби за прераспodelу економских и еколошких ресурса.

Свет је данас већ дубоко у вртлогу новог рата... видљиве су „шапе“ актера, у току је нуклеарни рулет који човечанство може платити новом апокалипсом и трагедијом незамисливих размера. Време је не само за апел интелектуалаца већ и свих трезвених људи и влада у савременом свету, као и ОУН: да се уложе максимални напори и оваква игра ратом престане, јер *сутра је увек касно*.

Нажалост, и тзв. међународне институције (Савет безбедности ОУН), које се институционално баве разрешавањем светских сукоба, блокиране су вољом тзв. глобалног Запада. Илустрације ради, и садашњи сукоб у Украјини представља својеврсни прокси рат између Запада и Истока. Као да је говор мржње и русофобије јачи од било какве мировне дипломатије. У току је геостратешки рат који је повезан са новом геополитиком расподеле светских ресурса. Стога је у праву **Јохан Галтунг**, директор Међународног института за мир, када упозорава да је борба за мир повезана са стратешким циљевима развоја у свету. У својој студији *Мирним средствима до мира*, овај аутор истиче: *борба за другачији развој, као и борба за другачији мир, мора да се води оспоравањем, па чак и трансформацијом западне космологије, свих оних дубоко укоренењих веровања која дефинишу мир помоћу оружја, а развој помоћу новца*. Као и бразилски предсетник **Лула да Силва** са својом поруком: *да нема глобалног мира без глобалне правде у свету*. Још је француски социолог и геополитичар **Рејмон Арон** у својој студији *Мир и рат*, тврдио да је човечанство у погледу културе мира данас у периоду детињства, те да ће протећи још много векова и ратова док се научи памети и усвоји гандијевску политику – *да је мир развој, а политика ненасиља и дијалога – политика мира!*

Упркос песимистичним пројекцијама научника и футуролога, човечанству је неопходан пројекат *делатне доброте* (Д. Големан), који изражава нову филозофију мира и мирољубиве коегзистенције у свету и отвара пут новом вредносном систему и оријентацији да се од прошлости/историје гради културни туризам, а не да она буде спорно наслеђе које се претвара у експлозију и сукобе. Уместо етноцентризма и сукоба цивилизација, човечанству је потребан дијалог и култура мира.

Интегрални појам културе мира садржи развојно-цивилизацијску и еманципаторску улогу, и у свом садржају подразумева: а) нов систем вредности који треба афирмисати; б) нов систем права (право на мир као интегрални део универзалних људских права); в) нове односе за које се треба изборити; г) нове институције и организације које је потребно изграђивати у друштву и свету међу народима; д)

нов систем образовања; ђ) нов поглед на свет (грађански, демократски, панхуманистички); е) нове демократско-еманципаторске покрете као актере друштвених промена. *Култура мира* може се дефинисати као једно од основних и универзалних права човека и човечанства; право људске врсте да живи и ствара у миру. Стога, мир не сме бити у монопољу ниједне државе и народа у свету. Он мора бити дело свих људи и народа у свету. Он мора служити њиховом развоју и напретку човечанства, одрживом и хуманистичком развоју на принципу (*Popilarum Progresio*) – *солидан напредак свих људи и сваког човека*. Без остваривања овог права доводи се у питање право на живот људског рода, човека и човечанства, право на рађање, развој и слободу.

Упркос негативним трендовима у савремености, верујемо да ће доћи бољи дани за човечанство. Нове технологије, дигитална револуција и интернет генерација изнедриће нове Прометеје, благовеснике, актере еманципаторских иницијатива и алтернативних пројеката одрживог развоја човечанства, као заједнице слободних и равноправних грађана и народа мултиполарног света, који ће улагати у развој и мир и благодатање свих људи. У том свету, надајмо се, кантовски и пејновски речено: загледаће мир, ум и религија добротности; дијалог и партнерство различитих цивилизација, док ће културне идентитарне различитости бити богатство, а не брана за сарадњу различитих народа, раса и вера. Уз сав респект према нашим слободарским прецима, такву мирну будућност желимо својим потомцима: да се такмиче са суседима и другим народима у стваралаштву и слободи, у даривању добротности и љубави.

У име ових вредности и идеала и делећи етичке интенције из поруке **Фредерика Мајора** - *да треба знати гледати напред, суочити се са етичким обавезама које треба да предузмемо пред будућим генерацијама*, покрећемо иницијативу за формирање магазина *Миротворац*, који ће се бавити регионалном сарадњом, културном дипломатијом и културом мира. Овај нови часопис и његов назив треба да буду у функцији откривања путева и изградње мостова сарадње међу народима на Балкану у служби његових народа и човечанства. Његово име не сме изневерити наде читатеља, јер друштва која су без хоризонта и алтернативе, поробљена су, изгубљена, блокирана и мртва друштва. Да ли ће нови часопис пробудити нове наде, распламсати нове ватре оптимизма и слободарства зависиће од тога колико ће успети у својој мисији, ако доиста буде фокусиран на истраживање кључних друштвених проблема регионалне сарадње, културе мира и интеграције на овим просторима, у супротном убрзо ће увенути као леп пролећни цвет. Но, за сада, *гледајмо напред* са оптимизмом и надајмо се да ће новопокренути часопис оправдати срећно одабран назив и својим резултатима, допринети развоју научне мисли и културе у нас у трагању за алтернативним путевима демократског развоја друштва Србије, афирмације културе мира и сарадње на Балкану, као и изградње одрживог развоја и мирољубиве будућности човечанства.

Пожелимо му успешан лет у наручје нове генерације читалаца. Време је да се нове генерације младих такмиче у радном патриотизму, култури рада и радости, стварања и живота. На њима је избор. Њима припада будућност. Нека је стваралаштвом освајају у миру и слободи.

*
* *

У име Центра за културу мира и Редакцијског колегијума новоформираног часописа Миротворац, захваљујем се свим сарадницима у првом броју, који су својим прилозима дали допринос програмском профилисању и промоцији овог магазина, који треба да афирмише вредности културе мира, толеранције, разумевања и сарадње међу народима на Балкану, Европи и свету. Посебну захвалност дугујемо спонзорима који су финансијски помогли објављивање овог првенца на нашем часописном небу, у овој врсти ретке научне и публицистичке литературе у нас.

Јуна 2025. у Београду,

Редакцијски колегијум магазина Миротворац
Центар за културу мира, Београд
Др Драгана Ј. Митровић,
научни сарадник,
главни и одговорни уредник

Why the Peacemaker journal?

“Peace must not be understood as the simple absence of war, as the result of a certain balance of terror in the background of which local wars and limited aggressions spread and multiply. Peace is an eminently positive concept that contains the enormous power of mutual understanding, respect, loyal cooperation, by which people and nations understand common development... The right to peace is an integral part of the universal human rights, therefore it is in human spirit to build peace... Peace can be defined as the basic condition for the full realization of human rights, as a confirmation of the uniqueness of each person and the collective identity of all peoples.”

(Frederico Mayor, *Tomorrow is Always Late*)

We live in a murky but stormy time of parenthesis, global changes, major conflicts and uncertainty. Professor Immanuel Wallerstein rightly warned: transition is not a friendly sports match, it will lead to new divisions and challenges. We must know which shore we are sailing towards and what ideals we are fighting for, or we are lost. New technologies have enabled man to conquer space, shorten and compress space and time, technologically and informationally connect the planet, but not to overcome social conflicts and wars. The globalist vision of the geostrategic transition of the world by violent and peaceful means (by means of hard and soft power) in order to achieve the goals of the imperial power of the USA, was defined in Zbigniew Brzezinski's study "The Grand Chessboard" (1977). It defines the basic directions of the American foreign policy in the struggle for world primacy, the geostrategic imperatives of management for the realization of the US geopolitical interests in the world. Its demonstration and realization began in March 1999 with the NATO aggression against the Federal Republic of Yugoslavia (FRY), without the approval of the UN Security Council. The American liberal philosopher Noam Chomsky labeled this platform as the realization of a neo-imperialist project through the project of the so-called "militaristic humanism" in the world, and essentially for the purpose of ensuring the hegemony of the USA and its satellites in order to conquer the East and impose its globalist order. We have entered

a new millennium with new war storms, which are multiplying and spreading across the planet. From the Balkans to Afghanistan, from Iraq to Libya, Syria, Ukraine, Gaza and Iran... The result is millions of deaths - children, women, warriors... Burned and destroyed homes!?! Unfortunately, Davos experts from the last economic forum predict new wars in the world. Waves of refugees are growing, people are fleeing their homelands to save their lives and satisfy hunger, they are on the move all over the planet. The gods Mars and Thanatos still yield a rich harvest in the 21st century. They mercilessly destroy humanity for the sake of the survival and enrichment of the ruling minority.

Unfortunately, the EU has also been caught in this cycle of death. The right wing has also become a vampire in it, wanting to revise history and renew the collective war feast and madness.

The war industry and the media death-mongers are greedily expanding their operations in the world and are perfecting modern tools of death with their innovations. Investments in the arms race are becoming greater than in education, science and healthcare. Death has gained wings: it rides on the wings of Tomahawk missiles and a new series of drones, new technological killers and sowers of death. The voice of reason seems to have fallen silent in the face of this new invasion of inhumanity and sowers of discord and death around the world.

The Balkans, as a geospace of encounters and conflicts of different civilizations has unfortunately not stopped producing “surplus history”. It still lives in the shadow of the shock of the past, “unfinished war and unbuilt peace”, as Professor Radmila Nakarada defined it. Here, the dead hand of tradition suddenly comes to life and with its myths bewitches and darkens the minds of new generations, recruiting them into the phalanxes of death. Why and for how long should we pay tribute in blood?

Doesn't the long and bloody 20th century, as the time of evil and death (D. Ćosić), with millions of victims and enormous destruction (let us recall: in the First World War over 15 million people died, and in the Second over 57 million people) warn us that the price that humanity pays in every war conflict is too high: local, regional, and especially global!?! Is the pandemic spread of wars the fate of our planet in the 21st century as well? It is high time we stopped the morbid game of God Mars and Thanatos, because nuclear roulette and ecological catastrophe could lead to a new Atlantis of humanity. In the event of a nuclear conflict, even the survival of our planet would come into question. Humanity has once again found itself at a fatal crossroads, facing Shakespearean/Hamletian To be or not to be that is the question now!

Smart people from the ancient to modern times have warned humanity that conflicts between peoples and states should be resolved through dialogue, peaceful political means and cultural diplomacy, and not through new arms races, the expansion of the death industry and the multiplication of wars. All this favors the fact that the voracious nature of man has been changing slowly over the centuries. The development of science and technology, unfortunately, has not automatically strengthened the moral forces of man and humanity. In this context, let us recall for a moment Socrates' warning - that the growth of knowledge is not the same as wisdom, and that any knowledge that does not make a person better is worthless; or the messages of J. J. Rousseau about the di-

screpancy between the development of civilization and moral progress. Or modern scientists who warn that we should not fetishize the power of the artificial intelligence and digital didactics because the development of new technologies does not automatically strengthen moral forces in man. On the contrary, it can make him an efficient robot, but deprive him of his soul. Unfortunately, most scientific discoveries (in the field of robotics, biotechnology and artificial intelligence) in modern times have been put in the function of increasing the profit power of corporations and in the service of war, that great enemy of humanity.

Despite Fukuyama's announcement of the end of history, history in modern times manifests itself in the form of various conflicts. Although there are different reasons for these conflicts and wars, they have a common essence - the interference of great powers in order to achieve their geostrategic goals in the struggle for the redistribution of economic and environmental resources.

The world is already deep in the vortex of a new war.... the "paws" of the actors are visible, nuclear roulette is underway, which humanity can pay with a new apocalypse and a tragedy of the unimaginable proportions. It is time not only for an appeal from intellectuals but also from all reasonable people and governments in the modern world, as well as the UN: to make maximum efforts and stop this game of war, because tomorrow is always too late.

Unfortunately, even the so-called international institutions (the UN Security Council), which are institutionally involved in resolving world conflicts are blocked by the will of the so-called global West. To illustrate this fact the current conflict in Ukraine also represents a kind of proxy war between the West and the East. It seems that hate speech and Russophobia are stronger than any peace diplomacy. A geostrategic war is underway that is connected to the new geopolitics of the distribution of world resources. Therefore, Johan Galtung, director of the International Institute for Peace, is right when he warns that the fight for peace is connected to the strategic goals of development in the world. In his study *Peace by Peaceful Means*, this author emphasizes that the fight for a different development, as well as the fight for a different peace, must be led by challenging, and even transforming, Western cosmology, all those deeply rooted beliefs that define peace by means of weapons and development by means of money. In the same line the Brazilian President Lula da Silva conveyed his message that there is no global peace without global justice in the world. The French sociologist and geopolitician Raymond Aron, in his study *Peace and War* also argued that humanity is currently in its infancy in terms of the culture of peace, and that many more centuries and wars will pass before it learns to be wise and adopts Gandhian politics that peace is development, and the politics of non-violence and dialogue is the politics of peace!

Despite the pessimistic projections of scientists and futurologists, humanity needs a project of active kindness (D. Goleman) which expresses a new philosophy of peace and peaceful coexistence in the world, and paves the way for a new value system and the orientation to build cultural tourism from the past/history, rather than for it to be a disputed heritage that turns into an explosion and conflicts. Instead of ethnocentrism and the clash of civilizations, humanity needs dialogue and a culture of peace.

The integral concept of a culture of peace contains a developmental, civilizing and emancipatory role, and in its content implies: a) a new system of values that needs to be affirmed; b) a new system of law (the right to peace as an integral part of the universal human rights); c) new relationships that need to be fought for; d) new institutions and organizations that need to be built in society and the world among nations; e) a new education system; f) a new worldview (civic, democratic, panhumanistic); e) new democratic-emancipatory movements as actors of the social change. The culture of peace can be defined as one of the fundamental and universal rights of man and humanity; the right of the human species to live and create in peace. Therefore, peace must not be the monopoly of any state and people in the world. It must be the work of all people and peoples in the world. It must serve their development and the progress of humanity, sustainable and humanistic development on the principle of (*Popilarum Progresio*) – solid progress of all people and every person. Without the realization of this right, the right to life of the human race, man and humanity, the right to procreation, development and freedom are called into question.

Despite the negative trends in modernity, we believe that better days will come for humanity. New technologies, the digital revolution and the Internet generation will give birth to new Prometheuses, heralds, actors of emancipatory initiatives and alternative projects of the sustainable development of humanity, as a community of free and equal citizens and peoples of a multipolar world, who will invest in the development and peace and well-being of all people. In that world, let us hope, in Kantian and Paineian terms peace, reason and the religion of charity will prevail; dialogue and partnership of different civilizations, while cultural identity differences will be an asset, not a barrier, for cooperation between different peoples, races and religions. With all due respect to our libertarian ancestors, we wish such a peaceful future for our descendants: to compete with our neighbors and other nations in creativity and freedom, in the gift of kindness and love.

In the name of these values and ideals and sharing the ethical intentions from the message of Frederic Mayor that we should know how to look ahead, how to face the ethical obligations that we need to undertake before future generations, we are launching an initiative to establish the journal *Peacemaker* which will deal with regional cooperation, cultural diplomacy and the culture of peace. This new journal and its name should serve the function of discovering paths and building bridges of cooperation between the peoples of the Balkans in the service of its peoples and humanity. Its name must not disappoint the hopes of the readers, because societies that are without horizons and alternatives are enslaved, lost, blocked and dead societies. Whether the new journal will awaken new hopes, ignite new fires of optimism and freedom will depend on how successful it will be in its mission, if it is truly focused on researching key social problems of the regional cooperation, culture of peace and integration in these areas, otherwise it will soon wither like a beautiful spring flower. But, for now, let us look ahead with optimism and hope that the newly launched journal will justify its fortunately chosen name and its results, contributing to the development of scientific thought and culture in our search for alternative paths of the democratic development of the Serbian society,

affirmation of the culture of peace and cooperation in the Balkans, as well as the construction of the sustainable development and a peaceful future for humanity.

Let us wish it a successful flight into the arms of a new generation of readers. It is time for new generations of young people to compete in working patriotism, the culture of work and joy, creation and life. The choice is theirs. The future belongs to them. Let them conquer it through creativity in peace and freedom.

*
* *

On behalf of the Center for the Culture of Peace and the Editorial Board of the newly established journal Peacemaker, I would like to thank all the contributors to the first issue, who with their contributions contributed to the programmatic profiling and promotion of this journal, which should affirm the values of a culture of peace, tolerance, understanding and cooperation among the peoples of the Balkans, Europe and the world. We owe special gratitude to the sponsors who financially supported the publication of this first journal in our journal sky, in this type of the rare scientific and journalistic literature in our country.

June 2025 in Belgrade,

Editorial Board of the Peacemaker Journal
Center for the Culture of Peace, Belgrade
Dragana Lj. Mitrović, PhD,
Research Associate, Editor-in-Chief

Radmila NAKARADA
Profesor Studije mira u penziji
Fakultet Političkih nauka
Univerzitet u Beogradu*

UDK 316.72:172.4

BELEŠKA O KULTURI MIRA

Ljudska istorija je obeležena dvostrukim tokom - nasiljem, ratovima, ali i saradnjom, stvaralaštvom, empatijom. Ovaj drugi tok je obezbedio opstanak ljudskoj vrsti. Istorija saradnje i stvaralaštva govori da čovek nije biološki predodređen za nasilje. Kao što je čuvena antropološkinja Margret Mid ukazala na osnovu svojih istraživanja, "ratovanje je izum, a ne biološka nužnost." Čovek ima sposobnost da uči, koriguje svoje izume, usvojene veštine, da razvija kulturu mira.

Osnovno načelo kulture mira kao istraživačkog polja Studije mira (čija rodonačelnica je Eliza Bolding), je poštovanje života, istovremeno poštovanje potrebe za kolektivnim pripadanjem kao i potrebe za individualnom autonomijom, kao i uspostavljanje tolerantnog i kreativnog odnosa prema kulturnim razlikama, oslanjanjem na dijalog, razvoj sposobnosti da se drugi sasluša, na empatiju i saradnju. Kultura mira takođe podrazumeva podržavanje lokalnih inicijativa, pre svega, u sferi obrazovanja koje osposobljava ljude da izgrađuju mir u sredini u kojoj žive, da stvaraju institucionalne aranžmane u prilog zajedničke dobrobiti, jednakosti, pravednoj raspodeli resursa, pažljivog odnosa prema prirodi. Cilj je izgraditi višestruki identitet, identitet koji počiva na specifičnosti vlastite kulture ali na osvešćivanju pripadnosti ljudskoj vrsti. Izgradnjom identiteta vrste gradi se bezbednost čovečanstva.

Ciljevi kulture mira i kretanje realnosti se međutim, u velikoj meri u ovom trenutku razilaze. Ledeni statistički podaci, ukazuju na dramatične tokove u toku prve četvrtine 21 veka, na zbunjjuć razmere izneveravanja temeljnih humanističkih načela, vrednosti, obećanja koje je ljudska vrsta iznedrila, sebi zadala. Naime, statistika o broju tekućih oružanih sukoba (unutrašnjih, međudržavnih i regionalnih) govori da zakletva "Nikad više" izgovorena nakon Drugog svetskog rata nije postala imperativ. Podaci švedskog Instituta za proučavanje mira, kao i UN, ukazuju da se upravo u ovom trenutku odvija najveći broj sukoba od završetka Drugog svetskog rata. Brutalnost nasilja, neizreciv stepen patnje (neke epizode nam mediji prenose uživo), svetsko ulaganje sredstava u usavršavanje oružja destrukcije koja su dostigla visine bez presedana (preko dva bi-liona dolara, tačnije 2,7 biliona dolara u toku prošle godine), više milionsko stradanje civila, reka izbeglica koja je preplavila sveta, dostigli su razmere koje bi "posramile i đavola". Dakle, istorijsko iskustvo u toku 20 veka, koje obuhvata milione nastradalih, koncentracione logore, Hirošimu, ogromne razmere uništenja gradova i kulturnih spomenika, nije bilo dovoljno da se podvuče crta, da iznedri apsolutnu, neprikosnovenu posvećenost rešavanju sukoba mirnim putem.

Istovremeno, podaci o strukturalnom nasilju - nejednakostima i ekstremnom siromaštvu - takođe nose beskrajno uznemiravajuće poruke. Prema poslednjem izveštaju britanske organizacije Oksfam, pod naslovom "Multilateralizima u eri globalne oligarhije (septembar 23, 2024), 1% najbogatijih u svetu, poseduje više nego 95% svetske populacije. Po njihovom sudu, senka globalne oligarhije, ultra bogatih i korporacija koje oni kontrolišu, nadvila se nad svetom i oblikuje globalna pravila u skladu sa svojom interesima na uštrb ostatka ljudske vrste.

U sličnom onespokojavajućem pravcu upućuju i podaci o današnjim razmerama ekstremnog siromaštva, u trenutku kada ukupno materijalno bogatstvo sveta nikad nije bilo veće. Milenijumski ciljevi UN obuhvataju iskorenjivanje ekstremnog siromaštva do 2030. godine. Sada je već jasno da je taj cilj postao nedostižan, jer je posle jedne deotvorne sekvence koja je trajala do 2020, ekstremno siromaštvo ponovo u porastu. U ovom trenutku 700 miliona ljudi (8,5% svetske populacije) živi u ekstremnoj neljudskoj osujećenosti, nemogućnosti da zadovolje osnovne potrebe. U 2024. godini, u podsaharskoj Africi, živelo je 16% svetske populacije ali i 67% ljudi koji su ekstremno siromašni. Ponovni rast ekstremnog siromaštva se objašnjava ratovima, posledicama klimatskih promena, "dužničkim stresom", pandemijama, ali on je pre svega posledica izostanaka istorijske odgovornosti za užase kolonijalizma, pravedne redistribucije, kao i oholog izostanka solidarnost i empatije. Sumornoj slici treba dodati i svakodnevno suočavanje sa podacima koje govore o rasprostranjenosti porodičnog i vršnjačkog nasilja, kao i o sistematskom uništavanje prirode arogantnom umišljenošću i pohlepom.

Sve su ovo indicije, do koje mere je uprkos napretku, kultura mira potisnuta, zamenjena i do koje mere je urgentno sabrano i sistematsko zalaganje i ulaganje u njen razvoj i primenu od porodice do svetskog društva.

Potrebno je iznova radikalno se posvetiti obnovi sećanja na nužnost ulaganja napora u poštovanje i zaštitu života ljudi i prirode, u ponovno otkrivanje osnovnih vrednosti, uljudnosti (miroljubivi potencijal koji sadrže reči Hvala, Molim, Izvini, Dobrodošli), empatije, solidarnosti, tolerancije prema različitostima. Obnova je nužna jer uvažavanje jednostavnih a mudrih načela - "ne činiti drugom ono što ne želiš da drugi čini tebi", "nasilje rađa nasilje", rešavati probleme a ne poništavati ljude - ulaganje u obrazovanje, ekonomski i socijalni razvoju umesto u militarizaciju sveta, dosledno, umesto selektivno, poštovanje ljudskih prava, i danas su nalozi koji prebivaju više u domenu vizija nego u polju prakse. Od kapilarnog nasilja koje obuhvata porodično, vršnjačko, urbano (nasumično) nasilje, preko neodgovornog odnosa prema prirodi, do "Trećeg svetskog rata na parče", kako je definisao zbir ukupnog svetskog nasilja nedavno preminuli papa Franja, stvorili su pandemije straha, konfuzije, nepoverenja i neizvesnosti.

Višestruki atak na život, ljudske potrebe, iskazi nasilja od mikro do makro nivoa, povećanje iracionalnosti preko svake mere razumljivosti, razmere apokaliptičkog potencijala koji dovodi u pitanje opstanak ljudske vrste, sabiraju se u pitanje: da li ima prečeg obrazovnog, političkog zadatka, od ulaganja individualnog i kolektivnog napora u razvoj kulture mira?

Jelica D. STEFANOVIĆ-ŠTAMBUK

Univerzitet u Beogradu

Fakultet političkih nauka, Beograd*

UDK 172.4:316.42

ZAŠTO VIŠE NEMA MIRA NI POD MASLINAMA I JEDNA NOVA MOGUĆNOST OBUDUĆENJA SVETA

MOĆNI POKRET PARTNERSTVA KULTURE MIRA, DIPOMATIJE, ODRŽIVOG RAZVOJA I GLOBALNE VLADAVINE VEŠTAČKOM INTELIGENCIJOM

“Zašto više nema mira ni pod maslinama?” danas se mnogi pitaju. Ovo i sva slično postavljena pitanja iskazuju posvemašni paradoks sadašnjice. Živimo u vremenu kada ni pod simbolom mira nema mira. Ili, drugim rečima, živeći u potpunim nesmirenostima svuda oko sebe, čak i kada mesto gde živimo jeste u miru, osećamo da živimo u globalnom ratu, iako ne na „prvoj liniji borbenog fronta“. Teško da se više igde živi izvan nasilja. Iako nam to nasilje direktno ne nanosi telesnu povredu ili nas ne oštećuje dopire do nas i pogađa sadržajima tekstualnih, audio, vizuelnih i mešovitih formi koje kolaju kroz medijsku infrastrukturu sveta. Izgleda kao da Galtungovi koncepti negativnog mira i strukturalnog nasilja nisu dovoljni da obujme stanje sadašnjice kada se negativni mir živi kao istinski mir, a strukturalno nasilje prihvata kao unapređeno razvijanje autentičnih ljudskih potreba i osnovnih prava.

Pogledajmo samo neke kulturne procese. Adrenalizacija života, manija djupizma, vođenje ponašanja na povocu preporučujuće algoritimizacije, slepo sleđenje manipulativne slike slobode rodne fluidnosti, do „usavršavane lepote“ dodatim kubicima silikona ili gelizacijom tela ubrizganim hijaluronskim filerima. Nijedan se od ovih kulturnih procesa ne vidi kao normalizovano nasilništvo, nasilje i nasiljavanje. Samo letimičan pogled duž neke ulice, ili sagledavanje ljudi okupljenih na određenom mestu ospoljava da su ti kulturni procesi doživljeni kao autentično oslobađanje, sloboda i ljudska oslobođenost stega nametnutih granica. Uistinu ono što se ne vidi, a mora da deluje, jeste iz korena oštećenje slobode, jednakosti, svih ljudskih prava svakoga i svuda, demokratije, tolerancije i solidarnosti. Sve su ova načela kulture mira. Sva su pogažena. Zato više nema mira ni pod maslinama. Istovremeno, pitanje „Zašto više nema mira ni pod maslinama?“ dovodi i do još jednog neizbežnog nalaza o ovakvoj današnjici.

Danas ne postoji globalni mirovni pokret. Tako se može pretpostaviti da je sadašnje nemanje mira posledica nepostojanja globalnog mirovnog pokreta. Zašto onda danas nema globalnog mirovnog pokreta? Kada je u završnici Hladnog rata, 1989. godine, Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO*) pokrenula najradikalnije zamišljeni proces globalnog kulturnog preobražaja sveta nastojanje je bilo da se motiviše nicanje globalnog mirovnog pokreta. Jezgro angažovanja čovečanstva trebalo je da bude

usredsređenje na jačanje ukorenjenja kulture mira i nenasilja da bi se otklonili duboki zasadi kulture rata i nasilja koja održava institucionalne strukture i odnose, procese i forme ratovanja i nasilništva. Posebno su od 1992. do 1998. godine bila poletna i uzletu očekivanja da će se uzdići jedan globalni pokret za mir. UNESCO je preduzeo snažno zagovaranje svog koncepta kulture mira i nenasilja iscertanim putanjama njegovog oživotvorenja neizostavnim korišćenjem sredstva filozofski, naučno, etički i praktično utemeljenih delovanjem već evropskog prosvetiteljskog pokreta u 18. veku.

Kada je i Organizacija Ujedinjenih nacija (*United Nations Organization, UNO, UN*) prihvatila koncept kulture mira svoje specijalizovane agencije UNESCO na razmeđu 20. i 21. veka, činilo se na mah, posebno 2000. godine da je u horskom saglasju strujalo čovečanstvom: „Blaženi mirotvorci, jer će se nazvati decom Božijom“ kako je opisano u Mateju 5:9. Jednoglasje koje uzvisuje ljudski rod i planetu postignuto posle klizanja Agende za mir iz 1992. godine tadašnjeg generalnog sekretara UN Butrosa Butros-Galija (Boutros Boutros-Ghali) u humanitarni ekspedicionizam, a onda i posrnuća i glibljenja u humanitarni intervencionizam kulminirao 1999. godine agresijom Organizacije Severnoatlanskog Ugovora (*North Atlantic Treaty Organization – NATO*) nije dugo trajalo. Milenijumska deklaracija UN sa načelima novih međunarodnih odnosa i utvrđenim Milenijumskim ciljevima za postizanje održivog razvoja zemalja u razvoju u partnerstvu sa razvijenim zemljama tokom narednih 15 godina probudila je nade da se koren kulture mira i nasilja primio. Potom je došao i 11. septembar 2001, taj kobni 9/11, pokazujući u retrospektivi da je 2000. godina bila samo poslednji smokvin list stavljen zadnjim osećanjem postidebnosti kulturom rata i nasilja na njenu rugobnu ogoljenost koja je portret prve četvrtine 21. veka pretvorila u užasniju sliku od Pikasove Gernike.

Ima li mogućnosti za obuducenje sveta kulturom mira i diplomatijom?

Organizacija Ujedinjenih nacija obeležava na inicijativu Turkmenistana tekuću 2025. godinu kao „Međunarodnu godinu mira i poverenja“. Ništa tačnije dugo nije izrečeno o razlozima zašto čovečanstvu i planeti sada nije ništa potrebnije od mira i poverenja nego što je saopšteno u sačinjenom obrazloženja ovog predloga. Nema bez mira i poverenja, koji su gradivne sastavnice, ni pravednog niti uključujućeg društva. Jednako bez pravednog i uključujućeg društva nema održivog čovečanstva. Prosperitetno čovečanstvo. i obnovljena planeta sa kojom je čovečanstvo izmireno, nemogući su bez mira i poverenja. Međutim, stremljenje da se u ovoj godini isturi i podstiče globalna saradnja, uzajamno razumevanje i održivi razvoj osvetljavanjem mira i poverenja kao temeljećih razobručena kultura rata i nasilja bezočno nastoji da podriva, kruni, i potresa.

Druga decenija 21. veka i trećeg milenijuma počela je pandemijom COVID-19. Čovečanstvo nije ni stiglo da se oporavi od šokova te tragedije, a mir u Evropi je razbijen u paramparčad agresijom Ruske Federacije na Ukrajinu 24. februara 2022. godine. Uništavanje i pokorice mira u zapadnoj Aziji, ili na Bliskom Istoku – kako ideolozi nasilja nad određenim narodima, kulturama, verama i običajima preferiraju da svojim jezikom i pobudama obeleže geopolitički njihove lokacije – započelo je 7. oktobra 2023. godine.

Izraelsko-palestinski sukob koji pulisira nasiljem između koncentrisanog na Gazu i širenog na Liban, Siriju, Jemen i vazдушnim udarima od 13. juna na Iran kako bi se trajno onemogućilo dugo već postojeće rešenje dve države ogoljava zloćudnost kulture rata i nasilja. Koliko negovanja zahteva čovekoljubivost ljudskog bića kada ni stradalništva palestinske dece i žena ne nailaze na međunarodno nalaganje da im se nesmetano pruža humanitarna pomoć čak i kada im se okrutno uskraćuje sloboda života u samoodređenju.

Zato pitanje „zašto više nema mira ni pod maslinama?“ izražava i svesnost da od odgovora zavisi ne samo objašnjenje zašto je čovečanstvo ogrezlo u nasilju i sve ražešćenijoj „Danse Macabre“ rata i svekolikog nasilja. Zavisi još više razumevanje kako iz ovakve „igre smrti“ udruženo i sporazumno traži izlaz prihvatljiv svima. Nasilje i rat pogađaju svakoga zbog čega se svakog mir i tiče. Ali kada se nasilje i nasilništva umnože, sila nadvlada, i rat se razgoropadi te mnogo ljudskih života bude odneto i mnoštvo povreda naneto, onda je verodostojan odgovor zašto se u rat ušlo nužan da bi se umelo saglasiti kako podizati mir posle rata. Razumevanje rata radi saglasnog ulaska u samoodrživi mir uvek je skopčano sa dva rizika.

Jedan rizik je razumevanje uzroka nasilja i rata svođenjem na krivicu u nasilju nadmoćnog, a u ratu gubitnika. Osvetnički mir je izvesno, ranije ili kasnije, pogibeljni rat. Drugi rizik, posebno kada rat nema pobednika zato što je bio sistemski, jeste da prevlada obmanjujuće uopštavanje kako je zajedničkim naporima takav rat prevaziđen. Ako bi se tako dogodilo zaputilo bi se u prividni ili prevarni mir. Suprotno, ukoliko bi se objašnjenje rata zaista pouzdano postiglo na uzajamnom uverenje da je zajedničkim naporima rat savladan, istinski bi bile stvorene osnove saradujućeg mira koji je samoodrživ. Iako je rizik izlaska u prevarni mir ređi, zato što su istorijski retki slučajevi sistemskog rata, jedan slučaj je još uvek svež. Hladni rat u Evropi završen je prividnim ili prevarnim mirom.

Rizik koji povlači objašnjenje nepostojanja pobednika sistemskog rata, jer je Hladni rat bio sukob dva sistema u agonskoj opreci od temeljnih vrednosti do svojinskih odnosa, je izvitopereno polazište tobožnjeg prihvatanja da se „desilo“ izmirenje oko polaznih zajedničkih vrednosti. Ovim se iz stvarnog rata ušlo u prividni ili prevarni mir. Izdanak takvog semena obmane je da snažnija, vitalnija, ugledniji strana/sistem, u konačnici jeste pobednik, koji drži da mora ima sve što pobedniku pripada i čini sve što pobedniku sleduje. Kako je osnovni odnos hegemonija to koreni nasilja bujaju, šire se, parazitski uništavaju načela i norme mirnog uređenog poretka.

Sve što se odvija u prevarnom miru pukoje nalik ponavljanju obrasca kako je tekla špansko-portugalska „Reconquista“. Moguće da je ruski predsednik Putin već 2007. godine zbog toga na Minhenskoj bezbednosnoj konferenciji i upozorio da Ruska Federacija neće moći da prihvati nastavak takvog pravca odnosa u budućnosti. Malo ko je pružio poverenje rečima ruskog predsednika. Zbignjev Bžežinski je recepturu izbacivanja iz igre Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR) njegovim teritorijalnim komadanjem i ponovnim zauzimanjem njegovog evropskog dela od Evrope kojoj je tobož otet, sastavljenju još u doba Hladnog rata ostavio čini se nekima kao njegovo intelektualno nasleđe za njihovo vjeruj u potpunom zaboravu blaženstva mirotvorca. Rečenim se ne daje nikakvo opravdanje činjenju Ruske Federacije za izbor rata da otkla-

nja probleme koji su stvar za diplomatiju. Ako je neka država sila onda tu moć svoje sile mora pokazati pregovorima, a ne nasiljima. Poverenje ljudi u snagu razuma da dijalogom i pregovorima mogu ostvariti čak i uzajamno suprotne ciljeva očito je pretanko da se ne bi podalo fizičkoj sili da ljudski nedoličan obavlja posao. Kataklizmičan je poraz ljudskog uma koji prepušta sili da zacari njegovim domenom – ljudskim sporazumevanjem.

Umesto da diplomatizuje probleme i širenja članstva NATO zemljama nekadašnjeg SSSR-a kojima je to stavljeno u izgled Budimpeštanskim memorandum 2008. godine, i zaštite ruske manjine u Ukrajini, systemske izgradnje Organizacije za bezbednost i saradnju u Evropi (*Organization for Security and Co-operation in Europe – OSCE*) u centralnu platformu saradjuće bezbednosti u geopolitičkoj oblasti od Vladivostoka do Vankuvera, sve do pretnje kojom vreba odbrambeni raketni štit Zapada i u Aziji ne samo u Evropi, Ruska Federacija se dala vojnom agresijom u činjenje Ukrajine Sirijom. Nema ni opravdanja za ukrajinsko izazivaštvo i splitanje sa Evropskom unijom i NATO po cenu gubljenja tolikih života, toliko patnje, toliko uništene budućnosti. Ukrajina, pak, jedna od najbogatijih država Evrope po prirodnim bogatstvima i plodnosti zemljišta, ali među onima sa najnižim dohotokom po glavi stanovnika, pogotovo je imala sve razloge da diplomatizuje probleme sa Ruskom Federacijom. Nesreća je da malignost izrasla iz ruinizacije demokratije traži nasilje, prezire građane, mrzi život i voli ne svakog čoveka već samo sebe. Zato malignati, ta osobena transnacionalna grupa ogrezla u samoljublju, čuva vatru nasilja u svakoj ćeliji, i rat je njen nalog, a mržnja drugog, drugačijeg ljudskog stvora, životno zanimanje. Ovo nije psihološko stanje, nego socijalni status. Psihologizacije o narcističkom poremećaju ličnosti, još pravdana besmislicom o narcizmu svakog ljudskog bića, umesto potpunog otkrivanja da se radi o društvenoj strati uzdignutoj kulturom nasilja i rata dodatno održava kulturu nasilja i rata živom i obesnom.

Nažalost kultura rata i nasilja veliča kao vrednost u politici i državništvu sve što ih ne može činiti niti politikom, niti državništvom. Tako je mačističko junačenje snagom pokazanom razmerama nasilništva svojstvenog ovom tipu političara, umišljenih da su državnici, sažeto iskazano njihovim opštenjem sa drugima koji im nisu prijatelji „sa pozicija snage“. Nasilništvo je najjača valuta u kulturi rata i nasilja. Mada niti je to herojstvo, niti umeće. Toliko veličana nepredvidivost, svedena na izbor najnasilnije opcije, nije nikakva nepredvidivost već očekivano ponašanje. Zato se u ukorenjenju kulture mira kao i zaštiti diplomatije i diplomatske kulture od podrivačkih faktora u traženju izlaza u mir mora imati u vidu i činilac odgojenosti naravi i kulturnog identiteta političkih predvodnika strana u nasilnim konfliktima i ratovima. Pogledajmo sada detaljnije dve vrste rizika u objašnjenju zašto nema mira radi razumevanja kako da se zaštiti od opasnosti da se traženjem izlaska ka miru ne utone u još masovnije i masivnije nasilje.

Prvi rizik je izvrgavanje razumevanje uzroka rata u kažnjavanju krivce za rat. Izniče iz osvešćenosti da je svaka nepravda, systemska neravnopravnost, dobrobit samo za pojedine ili neke kolektivite koren nasilnih sukoba i rata. Optuživanje i ocrnjivanje nađenog „krivca“ ili „krivaca“ po zabludnom ideološkom sudu želje „ispravnih“ da tog, ili te nađene izazivače primerno osvetno kazne namirivanjem pravde oštećenima za pretrpljena stradalništva kako nikada slično sagrešenje ne bi bili u stanju da počine, bremenito

je opasnostima. Najdrastičnije razmere ovakve greške koju su u zaključivanju Velikog rata ili Prvog svetskog rata počinili „mirotvorci“ tokom 1919. i 1920. godine na Konferenciji o miru u Parizu, nastojeći da prošlost i predajući njegovu zastrašujuću poharu otvaranjem budućnosti bez ponavljanja takve pogibelji, pokazale su se 1939. godine. Drugi svetski rat koji je tada izbio, posle niza manjih ratova i kriza, bio je još razorniji i dugotrajniji od Prvog.

„Mirotvorcima“ se u ugovornom zaključivanju Drugog svetskog rata na Pariskoj konferenciji mira od jula do oktobra 1946. godine moglo činiti da su se podučili naukom prethodnika da ne upadnu u zamku iste greške. Sva je prilika da je već godinu dana ranije, od 17. jula do 2. avgusta na Potsdamskoj konferenciji, nešto drugo počelo da drži razboritost mirotvoraca na delu. Može i dalje mnogima izgledati apokrifnim da je već u Potsdamu tadašnji predsednik Sjedinjenih Američkih Država (SAD), Hari Truman, poverljivo upoznao generalisimusa Josifa Visarionoviča Staljina o uspešno izvršenoj američkoj probi najsilovitijeg oružja. Iako nije izneo pojedinosti nagovestio je da je to oružje atomska bomba. Lider SSSR, opremljen pribavljenim obaveštajnim podacima, spremno je izrazio nadu da će SAD moći da se tim oružjem uspešno koriste protiv Japana. Međutim, posle 6. i 9. avgusta 1945. godine ljudsko nasilje više nje bilo isto.

Eksplodije američkih atomskih bombi, prve „Dečka“ (engl. Little Boy) bačene na Hirošimu 6. avgusta, i druge „Debeljka“ (Fat Man) bačene 9. avgusta na Nagasaki, trajno su promenile razornost nasilja među ljudima i ljudi prema prirodi. Veštačka nuklearna kontaminacija započela je prvom izvedenom nuklearnom probom nepunih mesec dana ranije. Kao što su i imena data nuklearnim bombama poraz inteligencije i takta, tako je i njihovo korišćenje zločin protiv čovečnosti i zločin protiv mira bez dužnog sudskog procesa i bez presude. Čak i kada bi se moglo pod posve neverovatnim okolnostima prihvatanja da je nuklearnim napadima spašeno više ljudskih života i u Japana i u SAD, druga nuklearna bomba je bačena da bi se svetu pokazalo da SAD imaju dovoljno nuklearnih bombi, a ne tek jednu.

Ljudska svirepost, koje u istoriji nije manjkalo, i ljudska surovost, koja kao da pritajeno vreba ispod ljudske kože prvu priliku da se osokoli, udruženo su se u atomskoj bombi potvrdile da nemilosrdno drže ljude na svojim uzicama kao lutkar njegove drvene lutke. Koliki stepen ljudske devalvacije, neslobode i uniženosti nasiljem i ratom može biti od američkog „Projekta Menheten“ (engl. „The Manhattan Project“) ne ispoljava se samo time što je nuklearno oružje i dalje nevidljivi ali stvarni pregovarač u svakom procesu. Najveće uniženje ljudske vrste, a ne njene evolucijski postignute uzvišenosti, je poveravanje nuklearnom oružju slobode i prava na vrhunsko uništavajuće delatništvo. Toliko je interiorizovana ravnodušnost prema takvoj i tolikoj bezumnoj svireposti ljudski osmišljene surovosti razaranja opredmećene u ljudskoj tvorevini, čak i neoprezom prema pogrešci, da se ne uviđa pervetiranost rečenice: „Sada sam posao Smrt, razarač svetova“.

Ove reči izgovara glumac Kilibijan Marfi (Cillian Murphy), koji u epsko biografskom filmu (engl. biopic) „Open hajmer“ (engl. „Oppen heimer“) reditelja Kristofera Nolana (Christopher Nolan), igra ulogu teorijskog fizičara Roberta Openhajmera (Robert Oppenheimer). Openhajmer je bio vođa naučnog tima angažovanog na „Projektu Menheten“ koji je konstruisao nuklearne bombe i radi procene izdvođljivosti implozione

metode organizovao vršenje 16. jula 1945. godine prvu nuklearnu probu „Trojstvo“ (engl. „Trinity“). Detonacija nuklearne bombe istog tipa kao „Debeljko“ na istoimenoj lokaciji koju je odabrao Open hajemer u Novom Meksiku izazvala je kod njega da izgovori reči iz „Bhagavadgitaupanišadah“ („Tajne nauke koje je opevao Uzvišeni“), poučnog dela epa „Mahab harata“ („Velika pesma o plemenu Bharata“). Arogantna ambicija i oduševljena zaslepljenost Openhajmera – opredmećena u oružju koje je postalo tako delujuće njegovo drugo ja prema ljudskoj vrsti i planeti – nikakva naknadno osvešćena odgovornost od predlaganja uspostavljanja međunarodnog režima nuklearne kontrole do protivljenja proizvodnju hidrogenske bombe, ne može osloboditi od štete nanete nauci i znanju kao putanjama kulture mira.

Poređeno sa Japanom činilo se da je Treći rajh bolje prošao. Prema dogovorenim Jaltskim načelima, ili 5D formuli – demilitarizacija, denacifikacija, demokratizacija, decentralizacija, ideindustrijalizacija – kažnjavanja kapituliralog Trećeg rajha, u Potsdamu su se 1945. godine saveznici sporazumeli: da izvrše restauraciju Nemačke i Austrije kao odvojenih teritorijalnih jedinica i okupiraju ih deobom zona odgovornosti među sobom. Kako bi sprečili da se ponovo izazove ovakav užasan rat odlučili su i da uspostave proces suđenja optuženim nacističkim vođama za zločine počinjene protiv mira, protiv humanosti i ratne zločine. Nemačka jeste kažnjena za krivicu uništenja mira. Ali, ispostavilo se da su mirotvorci, u ovom slučaju, manje pogrešili nego njihovi prethodnici 1919. godine.

Onako kako su mirotvorci na Bečkom kongresu 1814-1815. godine pružili Francuskoj „zlatnimost prelaska preko poraza“ njenom okupacijom, koju su kao saveznici sproveli 1815. godine, a na kongresu Evropskog koncerta održanom u Ahenu 1818. okončali, tako su mirotvorci poraženoj Nemačkoj pružili isti put. Ali savezničke međusobice kulminirale su u pogledu vršenja okupacije Nemačke već posle tri godine. Zato je 1949. godine od okupacionih sektora zapadnih saveznika obrazovna nezavisna Savezna Republika Nemačka, ili Zapadna Nemačka, da bi SSSR od svoje okupacione zone obrazovao nezavisnu Demokratsku Republiku Nemačku. Sve do 1990. godine kada je postignut u procesu 2+4, ili Otava procesu, Ugovor o konačnom rešenju u pogledu Nemačke i 3. oktobra ostvareno ujedinjenje pri sajedinjavanjem četiri oblasti Demokratske Republike Nemačke Saveznoj Republici Nemačkoj i njenog dela okupaciono podeljenog Berlina Nemci su podeljeno živeli u dva agonistička sistema života pod zaštitom nuklearnog kišobrana SAD i SSSR i na svojim teritorijama sa vojnim snagama predvodnika dva protivnička vojna saveza, NATO i Varšavskog ugovora.

To što Evropa „cela i sloboda“ bez linija podela nije izašla iz Hladnog rata u samoodrživi već u prividni mir koji se ispostavio da je samo tridesetogodišnje primirje (1992-2022), nije krivica mirotvoraca u periodu 1989-1990. godine, već je sastavnica kako je Beate Jan (Beate Jahn) još 2007. godine našla „tragedije liberalne diplomatije: demokratizacije, intervencije, izgradnje država“. Problem je što liberalna diplomatija nije diplomatija, kao što ni socijalistička diplomatija demokratizacije, intervencije, izgradnje država nije mogla biti i nije bila diplomatija. Čak ni socijalistička diplomatija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) kojoj je nesvrstanost bila *differentia specifica*, ne intervencija, nije bila diplomatija. Koliko nije bila diplomatija

pokazuje zloćudnost krvavog raspada jugoslovenske federacije i potom borbi za deobu jugoslovenskog nasleđa. Jugoslavija nije razbijena jer kako drevna mudrost uči nijedan grad nije pao od pritiska spolja već od izdaje iznutra. Neuporedivo mirniji raspad SSSR-a, a posebno mirno razdvajanje Češke i Slovačke svedoče koliko SFRJ nije imala diplomatiju ni kao prvu liniju odbrane, a pogotovo ne kao jedinu preostalu pogotovo kada se građanski rat internacionalizuje. Ohrabrujuće je da se Srbija poučila diplomatiji 1999. godine, nažalost istorijski slično Češkoj (istorijska Boemija), samo neuporedivo ranije, 1620. bitkom na Beloj planini.

Vreme obuducenja: Moćni pokret partnerstva kulture mira, diplomatije, održivog razvoja i globalne vladavine veštačkom inteligencijom

Proces koji danas ne ostavlja nikoga po strani na prelepom plavom oblutku – planeti Zemlji – u Sunčevom sistemu spiralne galaksije Mlečni put u nesagledivom kosmosu je „razbuducenje“ (engl. defuturing). Tako ga je imenovao Toni Fraj (Tony Fry). „Globalni režim neodrživosti“ stvaranja sveta ratom i tehnologijom, o čijim zalutima je strastveno pisao, danas je u terminalnoj fazi. Svest o tome je formirana, podaci su nepobitni. Lorens Fredman (Lawrence D. Freedman) provokativno je obrazložio u članku objavljenom prvo digitalno aprila 2025. godine, a potom u štampanom obliku za maj/jun časopisa „Spoljni poslovi“ (engl. Foreign Affairs) da smo u dobu „ratova doveka“ (engl. „foreverwars“). Zašto? Zato što više „vojne strategije ne isporučuju pobedu“. Argumentacija je opsežna i temeljita. Pokazuje da uz sve velike nade polagane u „rat dronova“ i pomoć veštačke inteligencije u donošenju odluka na osnovu ogromne količine brzo obradivih podataka treba se oprostiti od očekivanja pobede u ratu, a pogotovu iznenađnim, odlučnim i brzim delovanjem.

Uprkos svim maštovitim i provereno ranije uspehom polučujućim strategemama primeri od rusko-ukrajinskog rata, uključujući i kontra-agresiju Ukrajine na Rusku Federaciju, preko upada Izraela u Gazu da oslobodi taoce koje je Hamas oteo proširujući operacije na Liban, Siriju i Jemen, pokazuje kako je tek posle 15 meseci kampanje izraelske vojske postalo izvodljivo da se „sedne za sto“ jer nikakva bitna vojna pobeda nije ostvarena. Obnovljeni vazdušni napadi na Iran sa ciljem Izraela ne samo da onesposobi infrastrukturu za proizvodnje nuklearnog oružja ili da uništi arsenal balističkih raketa i liši Irance sposobnosti da ih proizvode, već i ohrabrivanje građana Irana da izvrše promenu režima, čak ni uz asistiranje SAD vazdušnim udarima na mesta postrojenja nuklearnog programa, neće privesti Irance brže pregovaračkom stolu da za njim se rešava njihovo odustajanje od nuklearnih ambicija nego što bi to uspela diplomatija sama. Ratovi i nasilni sukobi u Africi, posebno u Sahelu, stanje u Libiji i Sudanu, o Iraku i Avganistanu da se i ne govori, pokazuju da je sposobnost vojski da dobijaju mir potrošena. Drugim rečima vojska danas nije više proizvodna, isto kao što je u Evropi nacionalizam pretrajao svoju produktivnost do polovine prošlog veka. Ogromna ulaganja u sisteme naoružanja donose ogromne izdatke bez opipljivih koristi uz dodatne nenadoknadle štete. „Odlučne pobede na terenu“, verovane da su obezbeđujuće za stanje koje će prelaskom na pregovore biti pretočeno u jednačinu pogodbe o miru, više ne postoje.

Sasvim suprotno, moć diplomatije da proizvodi mir višestruko je povećana u odnosu na ranije korišćenje za stvaranje uslova za prelazak u rat i nasilje. Diplomacija se preobražava, a ne samo prilagođava ili podešava. Pre nego što je iz poimanja diplomatije krajem 18. veka bude iščilelo eksplicitno da je mirna delatnost za mir, uveliko su prethodne formacije delovanja koje se poistovećuju sa diplomatijom mada tada ni reč diplomatija nije postojala ni u jednom jeziku, bile su strukturno i akterski i eksplicitno usredsređene mirom. Ustanova javnih ministara koja počinje da se naziva i ambasadorima uobličavajuća u završnici evropskog Srednjevjekovlja bila je formacija za mir jer su svojstvo javnog ministra dobijali dužnošću da rade za najviše opšte dobro, a to je mir. Moderno doba kada se ustanova ambasadora morala zbog izmena gustine odnosa i veza i njihove učestalosti transformisati u neprekidno pregovaranje (fr. *négociation continue*) radi traženja, postizanja i čuvanja mira, postala je nauka o miru. Ranije shvatano pregovaranje kao nauka u odnosu na sve danas posebne nauke u području društvenih nauka bilo je to od početaka, Diplomacija, po prvi put, stiže do mira kao svoje sidreće svrhe tek skoro. Njeno transformisanje ka miru dešava se u okolnostima kada je digitalno prožimanje fizičkog sveta ukinulo smislenost pojma virtuelno i analogno.

Naš sitni ljudski kosmos, „cosmion“, kako ga je nazivao Erik Vogelin (Eric Voegelin) rastrzan je nesmirenostima. Podrhtava ovaj celi svemir naše ljudske porodice na „3-ćem kamenu od Sunca“ („3rd Rock From the Sun“), kako je duhovito određen ’kosmopolitički’ naš jedini dom u izuzetno popularnoj američkoj „komediji situacije“ (en. *sitcom*) istog naziva. Glavni junaci sitkoma emitovanog od 1996. do 2001. godine su četiri vanzemaljca odaslata na „3-ći kamen od Sunca“ da posmatraju, ali sa učestvovanjem, ponašanja ljudi. Kako bi sproveli istraživanje preuzimaju ljudsko obličje muškarca, žene, mladića i devojke i radi neprimetnosti počinju da žive kao četvoročlana „tipična porodica“ neprekidno zapadajući u smešne situacije. Međutim, ljudska porodica zapadala je između 1996. i 2001. godine u sve tragičnije situacije.

Svakodnevno je potresaju rasedanja vrednosti, stavova i ponašanja. Svakim danom mir je sve prekarniji. Iz korena se oštećuje sloboda, jednakost, sva ljudska prava svakoga i svuda, demokratija, tolerancija i solidarnosti. Sigurno će još uvek dovoljno brojati deo čovečanstva u nesmirenostima misliti sadašnjicu i budućnost slično Čarlsu Dikensu (Charles Dickens) da su ovo „najbolja i najgora vremena“. Proverimo da li je to tako sagledavanjem da li diplomatija pravi partnerstvo moći stvaranja sveta sa kulturom mira i nenasilja u moćnom partnerstvu sa održivim razvojem i globalnom vladavinom veštačke inteligencije. Posebno partnerstvo sa globalnom vladavinom veštačke inteligencije kako ne bi dobila nekog svog Openhajmera i svoju verziju „Projekat Menheten“.

Koliko je diplomatija proizvodna govore činjenice njenih uspeha. Prvo, kultura mira i nenasilja od konceptualizacije do operacionalizacije je proizvod diplomatije koja jeste „najbolje što je čovečanstvo da sada stvorilo da sila ne bi sama vladala svetom“. Ovo ponavljaju kao njenu odrednicu diplomatski rečnici i priručnici. Drugo, odživi razvoj je proizvod diplomatija, i kao koncept i kao globalna politika vladavine putem ciljeva koja predstavlja okvir za prenošenje ciljeva održivog razvoja u nacionalne politike država i razvijanje njihovih politika održivog razvoja. Treće, proizvod diplomatije je

„Pakt za budućnost“ (engl. „Pactforthe future“), usvojen na „Samitu o budućnosti“ (engl. „Summit of the Future“) održanom 22. septembra 2024. godine u sedištu Ujedinjenih nacija u Njujorku. Uključujući „Deklaraciju o budućim generacijama“ (engl. „Declaration on Future Generations“) i „Globalni digitalni dogovor“ („Global Digital Compact“) rezultat diplomatije obudućenja (engl. „futuring“) kao procesu o kojem je takođe Toni Fraj pisao.

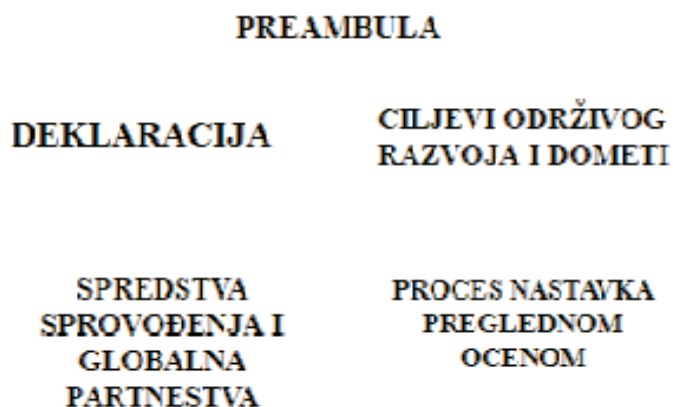
Obudućenje određujemo kao proces pravljenja sveta mira kulturom mira i diplomatijom u moćnom transformacionom partnerstvu sa održivim razvojem i globalnom vladavinom veštačkom inteligencijom koja je oblikovana na Samitu o budućnosti i čvrsto vezana za dostizanje ciljeva održivog razvoja. Taj prosebni vladavinski proces merljiv i podložan nadzoru uspostavljen Globalnim digitalnim dogovorom pokazuje da su izlišne i utopijske težnje i distopijske strepnje o novumu veštačke generativne inteligencije. Oprez i budnost su ugrađeni, merila postavljena i najbitnije stavljen je pod globalni nadzor barem razvoj civilnog korišćenja veštačke inteligencije (opšte i super). Kako su svi navedeni polučeni uspesi utelovljeni i u diplomatiji održivosti rasvetličemo moćnost partnerstva diplomatije sa održivim razvojem, budući da se bez razumevanja diplomatije održivosti koja je utvrdila globalnu politiku održivog razvoja u kojoj su ciljevi i dometi održivog razvoja okvir razvijanja nacionalnih politika u koje se integrišu pregledom uspeha ključnog dokumenta održivog razvoja.

Najčešće se ističe da je za preobražaj do održivosti raspoloživi sačinjeni plan „Agenda za održivi razvoj 2030“ ili najkraće samo „Agenda 2030“. Sadržinski i suštinski tom rezolucijom „Preobrazimo naš svet: Agenda za održivi razvoj 2030“ Generalne skupštine Ujedinjenih nacija – jednoglasno usvojenom 25. septembra 2015. godine na posebnom UN samitu o održivom razvoju – diplomatski je ustanovljen okvir celovitog vođenja globalne politike održivog razvoja. Mada je „Agenda 2030“ ključni dokument praktične politike za zaokret ka održivosti, ipak nije celokupni stvoreni okvir ostvarivanja sveobuhvatne globalne politike održivosti. Nesporno je 2015. godina bila vanredno plodna u sporazumnom uspostavljanju sveobuhvatnog okvira vođenja ove politike. Njegove dve bitne sastavnice obrazovane su pre Agende 2030. Jedna je uobličena u martu 2015. godine utvrđenim „UN okvirom iz Sendaija za smanjivanje rizika od nesreća u razdoblju 2015-2030“. Druga je stvorena u julu uređenjem finansiranja održivog razvoja posle 2015. godine, „Adis Abeba akcionim planom“. Konačni urod podignutih ambicija čovečanstva za koreniti preobražaj ka održivosti usledio je u kalendarskoj završnici 2015. godine. Tada je okvir umreženog vođenja sveobuhvatne globalne politike održivosti ocelovljen postignutom novom „klimatskom pogodbom“ iskazanom uspešnom izradom od 30. novembra do 13. decembra „Pariskog sporazuma o promeni klime“.

Agenda 2030 uokvirenjem praktične politike globalnog održivog razvoja tvori bitnu čvorišnu sastavnicu sporazumno izgrađenog okvira umreženog vođenja globalne politike održivosti. Celovito na temelju strateške vizije i zasnivajućih načela uredila je globalno utvrđivanje preduzimanje i sprovođenje praktičnih odgovornih činjenja i uzajamnih ispomaganja država kako bi zajedno i udruženo sa sopstvenim društvima ostvarile usklađeni preokret svih sektorskih politika zasvođenih nacionalnim politikama održivog razvoja lokalni, nacionalni i globalni preobražaj do održivosti. Održivost

održivog razvoja uravnotežene sve tri dimenzije (društvene, ekonomske i životnosredinske) određena je dostignutošću 169 referentnih dometnih postignuća 17 integralno nedeljivo međupovezanih ciljeva održivog razvoja (često nazivanim i globalnim ciljevima). Ovi ciljevi održivog razvoja skupno sa predviđenim sredstvima primene i odnosnim sprovednim mehanizmom globalnog partnerstva, kao i modalitetima obezbeđenog nastavka i pregledne ocene ostvarivanja, strukturno čine okvir globalne praktične politike održivog razvoja.

Ilustracija 1. *Strukturalni činiooci Agende za održivi razvoj 2030.*

Usvojena upravljačka rešenja za globalno ukorenjenje održivosti do 2030. godine održivim razvojem, ostvarenošću da je održiv u svakoj državi i svakom društvu dostignutošću svih 17 određenih razvojnih ciljeva, čijih 169 referentnih dometnih postignuća su merljivo utvrdivi prema 231 dogovorenom pokazatelju – ili „globalna vladavina putem ciljeva“ – osiguravaju obezbeđenost pouzdane činjenične osnove ciljnosti političkoj koherentnosti za održivi razvoj. Ovako se štedi vreme od rasipanja na „probe i greške“ u pravljenju odabira mera otklanjanja neodrživih struktura, aktivnosti, praksi i odnosa. Posebno je važna dinamična akciona arhitektura produktivnosti *Agenda 2030*. Pored dubinski matičećih dometnih postignuća upravnih ciljeva održivog razvoja koji su izvršno neoročeni vremenski određeno je usađen i akcijski dinamizam. Postavljeno je i oročno izvršenje dostignuća pojedinih dometnih postignuća više ciljeva održivog razvoja pre 2030. godine radi oživotvorenog ostvarenja održivog razvoja 2030. godine. Svi potrebni poduhvatni uslovi dati su takvim arhitektonskim dizajnom Akcione produktivnosti ciljeva održivog razvoja – metaforičnog srca „Agende 2030“.

Danas pristup „cele vlade“ (whole-of-government) usredređuje politike na one oblasti u kojima je delovanje „celog društva“ (whole-of-society) bitno da se dostižu ciljeve održivog razvoja. Sinergija dva pristupa može voditi nepovratnom ubrzanju napretka ka održivom razvoju. Povratno ovakav način držanja kursa napredovanja dostignutošću odabra određenih ciljeva održivog razvoja njihovim integrisanjem u politike koje brzo obezbeđuju otklanjanje neodrživosti kako bi se približilo dostizanju, ili, pak, u potpunosti dostigla ciljna dometna postignuća koja nisu vremenski oročena. Arhitektonika akcione produktivnosti postavljenog dostizanje vremenski oročenih

dometnih postignuća ciljeva održivog razvoja, ili, glavna „prolazna vremena“ njihovog dostizanja ka ostvarenoj oživotvorenosti održivog razvoja, jesu ponajpre i 2020. i 2025. godina.

Ilustracija 2. *Arhitektura akcione produktivnosti globalne politike održivog razvoja uokvirene Agendom 2030*

Prva bitna presečna godina akcione produktivnosti okvira globalne politike održivog razvoja jeste 2020. godine. Utvrđivanje dostignutostidometnih postignuća ciljeva održivog razvoja čija je vremenska ročnost izvršenosti 2020. godina ubrzaće akcionu produktivnost. Nužnost pomnog preduzimanja bez oklevanja ubrzanja akcijskog produktivizmaakceleracijskim akcijama dostizanja dometnih postignuća ciljeva održivog razvoja već je utvrđena na Samitu o ciljevima održivog razvoja 2019. godine „Politička deklaracija“ Samita potvrdila je preuzimanje deset obaveza ubrzanog dostizanja ciljeva održivog razvoja i zato pozvala na posvećivanje„Decenije 2020-2030 delovanju i postignuću za održivi razvoj“. Generalna skupština Ujedinjenih nacija potvrdila je 15. oktobra 2019. godine rezultate ovog Samita.

Suštinski su razvaline neodrživosti čovečanstva ogoljene pandemijom KOVID-19 pokazale da upravo primena Agende 2030 najprobitačnije krči put transformativnom oporavku i otpornosti društava i ekonomija. Nalaženjem putem ciljeva održivog razvoja onog vrednog što je postignuto radi čuvanja i daljeg građenja i onoga što podriiva održivost radi potpunog otklanjanja postiže se preko potrebnopreobražavajućeg pravednog, uključivog, ravnomernog i trajnog socioekonomskog i životnosredinskog oporavka. Biće robusno otporan boljim stvaranjem iznova svega od ispravnih temelja partnerski, solidarno svuda, odgovornim neizostavljanjem nikoga i bez nanošenja ikakvih šteta ma kome. Pogodenost 2020. godine svih viralnom neodrživošću koja je sabrana pandemijom COVID-19 neoborivo dokazuje ispravnost rešenosti potvrđene Političkom deklaracijomSamita o ciljevima održivog razvoja 2019. godine za pomno preduzimanje akcija ubrzanog dostizanja njihovih dometnih postignuća u započetoj deceniji kako bi do 2030. godine održivi razvoj bio oživotvoren.

Naredne godine preostale u Deceniji akcije 2020-2030 za zajedničko stizanje na globalno odredište održivog razvoja i sadašnjih visoko razvijenih, i razvijajućih, i razvo-

jem nedostatnih društva i država, kakvo je vizija Agende 2030, opisala traži da se lati:

Ilustracija 3 . *Ravni delovanja, akteri i usmerenja njihovih aktivnosti u Deceniji akcije*

globalne akcije

„osiguranja većeg predvodništva, više sredstava i pametnijih rešenja za ciljeve održivog razvoja”;

lokalne akcije

„usađivanja potrebnih prelazaka na politike, budžete, institucije i regulatorne okvire vlada, gradova i lokalnih vlasti“;

akcije ljudi

„uključujući mlade, građansko društvo, medije, privatni sektor, sindikate, akademiju i sve druge zainteresovane da generišu nezaustavljivi pokret koji zahteva potrebne preobražaje“.

Umesto zaključka

Obuducenje je započelo građenjem sveta kulturom mira i diplomatijom u moćnom savezništvu sa održivim razvojem i globalnom vladavinom veštačkom inteligencijom. Potpune obrise dobili si i pravci kretanja ukorenjenja kulture mira putanjem dijaloga i pregovora diplomatijom koja se globalno menjanja nastojeći da joj cilj bude najviše dobro čovečanstva mir za sve i svakoga svuda i na svakom mestu.

„Blaženi mirotvorci, jer će se nazvati decom Božijom“ (Mateju 5:9).

Елена Юрьевна ГУСЬКОВА
Сербская академия наук и искусств

УДК 327.36(497); 323.1

МИРОТВОРЧЕСТВО ООН НА БАЛКАНАХ В 90- Е ГОДЫ XX ВЕКА **

Организация Объединённых Наций имеет солидный опыт проведения миротворческих операций, она начала и развивала свою деятельность по поддержанию мира как одно из средств безопасности мира на планете. С 1948 г. в 27 операциях участвовало более 750 тыс. военнослужащих, полицейских, гражданских сотрудников в Ливане, Конго, Йемене, Мозамбике и т.д. Операции по поддержанию мира учреждаются Советом Безопасности ООН с согласия стран, вовлечённых в конфликт. Войска ООН вооружены лёгким оружием, а военные наблюдатели не вооружены. Войска ООН могут применять силу в ограниченных масштабах и в исключительных случаях для самообороны. Так было до событий в Югославии в 90-е годы XX века.

26 ноября 1991 г. правительство Югославии в письме на имя председателя Совета Безопасности обратилось с просьбой об учреждении в стране операции по поддержанию мира. Решение, как пишет член Президиума СФРЮ Б.Йович, принималось достаточно узким кругом – Б.Йовичем, С. Милошевичем и Б.Костичем. Не были поставлены в известность ни правительство, ни руководство армии, ни парламент. По мнению югославской учёной С. Аврамовой, такой просьбой Президиум отрёкся от своей основной прерогативы – употребления собственных вооружённых сил – и доверил оборону государства иностранным военным формированиям. Резолюция 721 (27 ноября 1991 г.) обязала незамедлительно рассмотреть возможность учреждения операции ООН по поддержанию мира в Югославии, правда, при условии соблюдения соглашения о прекращении огня от 23 ноября 1991 г., и одобрила контакты Генерального секретаря и его личного посланника с югославскими сторонами с тем, чтобы Генеральный секретарь смог в ближайшее время представить Совету Безопасности рекомендации. Резолюция 727 от 8 января 1992 г. ООН направила в Югославию группу офицеров связи численностью до 50 человек в целях содействия поддержанию прекращения огня. Бюрократическая машина ООН начала разрабатывать концепцию миротворческой операции в Югославии.

В декабре 1991 г. Сайрус Вэнс представил специальный план миротворческих операций ООН в Югославии, который включал в себя наиболее общие принципы использования голубых касок на территории Хорватии для обеспечения защиты местного населения от угрозы вооружённого нападения. Для этого Сайрус

Вэнс предлагал определить в Хорватии «районы, охраняемые ООН» (РОООН), которые будут демилитаризованы и в которых населению будет обеспечена защита от угрозы вооружённого нападения. Прежде всего, это должны быть территории с большинством сербского населения, где шли ожесточённые бои. Сайрус Вэнс определил три таких района - Восточную Славонию, Западную Славонию и Краину. Миротворческая операция должна была иметь временный мандат только для того, чтобы создать «условия для мира и обеспечить безопасность, необходимую для переговоров о всеохватывающем решении югославского кризиса». С планом должны согласиться все субъекты конфликта и обеспечить миротворцам необходимую помощь. Страны – члены ООН добровольно посылают в Югославию своих представителей. Верховное командование осуществляет Генеральный секретарь ООН, а не правительства соответствующих стран. В Югославии миротворческой операцией должно руководить гражданское лицо, непосредственно ответственное перед Генеральным секретарём ООН.

Этот план был одобрен ООН и принят 31 декабря 1991 г. Президиумом СФРЮ. В специальном заявлении Президента Сербии С. Милошевича подчёркивалось, что в результате реализации мирного плана ООН будет обеспечена «полная защита территории Сербской Краины ... В Сербской Краине граждане смогут почувствовать себя в безопасности и свободно решать свою будущую судьбу». В Югославию направилась группа военных и гражданских лиц для подготовки прихода «голубых касок». Б. Бутрос-Гали начал готовить миротворческую миссию, названную «Силы ООН по охране» (UNPROFOR или по-русски СООНО). Первый мандат был выдан миссии сроком на 12 месяцев. В докладе Генерального секретаря подчёркивалось, что в Хорватии произошло разделение функций между ООН и ЕС. Европейское сообщество продолжало выполнять функции по установлению мира в Югославии в целом, в то время как ООН получила мандат на поддержание мира только в Хорватии. Все последующие резолюции СБ расширяли и уточняли полномочия и функции «голубых касок».

В конце января - начале февраля 1992 г. Президиум СФРЮ одобрил мирный план о направлении в Хорватию миротворческих сил. С. Милошевич сумел добиться также поддержки плана ООН со стороны сербов РСК. Препятствий приходу «голубых касок» не было.

Размещение сил СООНО в Хорватии началось в апреле 1992 г. Резолюция 749 предписывала «санкционировать полное развёртывание СООНО в кратчайшие возможные сроки». Первым представителем ГС в Югославии был назначен Сайрус Вэнс. Посостоянию на 24 апреля 1992 г. численность СООНО составляла 8332 человека, в том числе 7975 военнослужащих. Штаб первоначально находился в Сараево, венный персонал которого составлял 350 человек. Тогда ещё город рассматривался в качестве нейтрального места, не затронутого войной. Существовала также надежда на то, что присутствие СООНО в Боснии и Герцеговине окажется стабилизирующим фактором в условиях роста напряжённости в стране. В связи с началом военных действий в БиГ в марте 1992 г. штаб-квартира Сил была переведена сначала в Белград, а затем в Загреб.

Миротворческую операцию в Хорватии и БиГ осуществляли представители 36 стран, люди говорили на 19 языках.

Первоначально планировалось, что «голубые каски» составят около 10 тыс. человек, но их численность постоянно росла. В 1995 г. она составила около 42 тыс. человек. Силы ООН были расквартированы в Хорватии, позже – в Боснии и Герцеговине, Македонии, а также часть администрации и военных находились в Белграде (68 человек).

Силы миротворцев состояли из следующих подразделений:

1. Военные (38 305 в сентябре 1994 г., 38 599 в 1995 г.)

а) пехотные войска (соответственно 37 676 и 37 915), которые планировалось использовать для патрулирования во всех секторах, обеспечения контрольно-пропускных пунктов и пунктов наблюдения, а также связи со сторонами конфликта;

б) военные наблюдатели (629 и 684), в задачу которых входило осуществление патрульных выходов в районы «с целью способствовать ослаблению напряжённости, поддерживать связь со всеми сторонами, проводить расследования и оказывать добрые услуги в целях преодоления трудностей, осуществлять контроль за выводом Югославской народной армии из Хорватии». Позже к этим задачам прибавился контроль за тяжёлой техникой всех сторон конфликта в БиГ.

2. Гражданская полиция (643 и 803).

3. Гражданские службы (4051 в 1994 г., включая пункты 4 и 5).

4. Администрация.

5. Служба информации.

Кроме того, существовали и силы поддержки, которые занимались разминированием объектов и дорог, установлением связи, размещением персонала, его медицинским обслуживанием и т.д. Всего в 1994 г. на территории бывшей Югославии было размещено 43 тыс. «голубых касок», включая военный и гражданский персонал.

В течение 1992 г. мандат СООНО был расширен: в него были включены функции контроля в некоторых других районах Хорватии (розовых зонах), наблюдение за перемещением гражданских лиц в РОООН и осуществление таможенных функций на границах РОООН с другими государствами, а также контроль над демилитаризацией Превлакского полуострова и над Перучской плотиной, расположенной в одной из «розовых зон». Кроме того, СООНО контролировали осуществление Соглашения о прекращении огня, подписанного правительством Хорватии и местными сербскими властями в марте 1994 г. вслед за вспышкой вооружённых столкновений в январе и сентябре 1993 г.

В июне 1992 г. по мере распространения конфликта на территорию Боснии и Герцеговины мандат СООНО и его полномочия были распространены на соседнюю республику, чтобы обеспечить безопасность и функционирование аэропорта Сараева, а также доставку гуманитарной помощи в этот город и близлежащие районы. В сентябре 1992 г. мандат СООНО был ещё больше расширен – необходима была защита конвоев Международного комитета Красного Креста и помощь в доставке гуманитарных грузов в Боснию и Герцеговину. Кроме того, Силы контро-

лировали зоны, свободные от полётов, запрещая все военные рейсы в Боснию и Герцеговину и «зоны безопасности» ООН, учреждённые Советом Безопасности вокруг пяти боснийских городов и Сараева.

В декабре 1992 г. СООНО были развёрнуты в Македонии для контроля событий в приграничных районах. После принятия Резолюции 871 (октябрь 1993 г.), продлевающей мандат СООНО, военная структура СООНО подверглась реорганизации. В результате её стали образовывать три подчинённых командования: СООНО (Хорватия) под командованием генерал-майора А.Тайеба (Иордания) со штабом в Загребе, СООНО (Босния и Герцеговина) под командованием генерал-лейтенанта Майкла Роуза (Великобритания) со штаб-квартирой в Киселяке и СООНО (Македония) под командованием бригадного генерала ТрюгвеТеллефсена (Норвегия) со штабом в Скопье. Эти трое командующих подчинялись командующему Силами, который наряду с гражданским и административным компонентами, а также компонентом материально-технического обеспечения действовал под общим руководством Специального представителя Генерального секретаря ООН.

31 марта 1995 г. Совет Безопасности принял Резолюции 981 (по Хорватии), 982 (по Боснии) и 983 (по Македонии), которые продлевали мандат миротворческих сил на восемь месяцев и осуществляли реструктуризацию СООНО, заменив их тремя отдельными, но взаимосвязанными операциями по поддержанию мира. СБ продлил мандат СООНО в Боснии и Герцеговине, в Македонии СООНО переименовал в Силы превентивного развёртывания ООН (СПРООН), в Хорватии учредил Операцию ООН по восстановлению доверия (ОООНВД). Их общий штаб под названием «Штаб Миротворческих сил ООН» остался в Загребе. Каждая из трёх операций возглавлялась гражданским главой миссии и имела своего военного командующего. Общее командование и контроль за тремя операциями осуществлялись Специальным представителем Генерального секретаря ООН (СПГС) и командующим военным контингентом театра военных действий.

Общая сумма расходов миротворческой операции на территории бывшей Югославии с 12 января 1992 г. по март 1996 г. составила 4 616 725 556 долл. США.

Войсковые подразделения свою миссию выполняли в униформе своей национальной армии, отличительным знаком был голубой берет или каска, а также нарукавная повязка с эмблемой ООН. Солдаты ООН, оснащённые только лёгким стрелковым оружием, открывать огонь имели право только в случае прямого нападения. Гражданские полицейские и военные наблюдатели оружия не имели.

Главный штаб СООНО находился в Загребе. В сентябре 1994 г. там работало около 1,5 тыс. человек. В Загреб стекалась информация со всех уголков Боснии, Македонии, Сербии и Хорватии. Все службы ежедневно готовили отчёты по своей линии, которые обобщались и систематизировались. Загреб в свою очередь постоянно информировал ООН в Нью-Йорке, готовил отчёты о положении в каждом подразделении и миссии в целом.

Согласно официальным источникам СООНО, в сентябре-ноябре 1993 г. на территориях под мусульманским и хорватским контролем произошло 307 инцидентов с представителями миротворческих сил (из них в мусульманских районах

– 214). К таким инцидентам относились вооружённые нападения, отнятие гуманитарной помощи, задержка или возвращение конвоя. В сербских районах было только 38 случаев, при том без вооружённых нападений или разворовывания гуманитарной помощи. Кроме того, отмечено 56 случаев на границах анклавов, когда невозможно было определить виновного.

За несколько лет деятельности «голубых касок» на Балканах сменилось несколько командующих миротворческими силами ООН. Причём любопытно, что почти все они отзывались со своих постов ранее положенного срока. И все они заканчивали свою деятельность, критикуя ООН. Приезжая в бывшую Югославию, многие функционеры международных организаций на месте видели совсем иную картину, нежели ту, которую им рисовали средства массовой информации. За короткое время они начинали понимать, что не так всё однозначно, что не сербы являются исключительными виновниками конфликта, что не только политика мира и добра движет сильными мира сего, что понятие справедливости и равного отношения к сторонам конфликта – понятия далёкие от политики ООН на Балканах. Кроме того, честные политики и военные были свидетелями необъективности руководства миротворческих операций, выражавшейся в фильтрации информации, в подгонке фактов под заранее подготовленную схему виновности сербов. Поэтому некоторые уходили, не дослужив до срока окончания мандата, а другие облегчали совесть после окончания службы, издав книги воспоминаний.

Так, Я. Акаши, безусловно, был свидетелем многих подлогов и несуразностей. После ухода из миссии он открыто заявил, например, о виновности мусульман во взрыве на рынке Маркале в 1994 г. Увидели свет и воспоминания бельгийского офицера, полковника Яна Сегерса, члена наблюдательной миссии ООН в Сараеве, Бихаче и Западной Славонии. По его мнению, к жертвам военной драмы в бывшей Югославии нужно причислить и многих честных и независимых наблюдателей, которые должны были видеть, что происходит, присутствовать при подтасовках фактов и лицемерных заявлениях, сознавать свою беспомощность и невозможность сказать правду, чтобы сделать возможным хоть какой-нибудь сдвиг к лучшему. Он назвал несколько примеров такого обмана – поставки оружия для хорватов и мусульман, шпионаж в пользу Хорватии в загребской штаб-квартире, обвинения в этнических чистках сербов, когда они этого не совершали. А сколько случаев пока не всплыли... Я сама была свидетелем нескольких таких случаев подтасовки фактов в пользу мусульман. Военные наблюдатели в миссии на территории БиГ и Хорватии рассказывали, что «начальство» скрывало факты нарушения перемирия мусульманами, их провокационную миномётную стрельбу по сербским позициям из зон под защитой СООНО.

Интересны судьбы командующих силами ООН на Балканах.

Первым командующим силами СООНО в Югославии был индеец Сатиш Намбияр (назначен в марте 1992). Молодой, энергичный, он был полон оптимизма разрешить кризис, но вскоре был отозван. Официальное объяснение – уход «по семейным причинам» – мало кого удовлетворило. Дэвид Оуэн вспоминает о нём как о хладнокровном и любезном человеке. Когда Дэвид Оуэн впервые при-

летел в Загреб в сентябре 1992 г., его на аэродроме встречал генерал Намбияр, разгневанный недавним происшествием: 8 сентября войска А. Изетбеговича среди бела дня напали на безоружный гуманитарный конвой СООНО около сараевского аэродрома. В результате погибли двое французов, четверо были ранены, повреждены четыре машины. Намбияр был расстроен и не до конца мог понять, почему мусульмане нападают на «голубые каски», которые «присланы накормить и защитить их народ». И сам Д.Оуэн признаётся, что «до этого времени наивно смотрел на боснийских мусульман как на пристойную, обиженную сторону». Уже тогда он пришёл к выводу о том, что, возможно, мусульмане задумывали провокацию и стремились возложить ответственность за нападение на сербов, «чтобы представить их ещё более плохими, чем о них писала мировая печать».

Намбияра сменил Льюис Маккензи, увенчанный успехом в ряде миротворческих операций в разных частях света, но пробыл на этой должности всего несколько месяцев – с апреля до августа 1992 г. Он приехал в Сараево научить сербов уму-разуму. Но уже вскоре в его рапортах появляется объективное описание событий в БиГ. Он стал свидетелем, как мусульмане зверски расправились с сотней молодых сербских солдат из бывшей ЮНА на улице Добровольцев в Сараеве, раскрыл провокационный характер взрыва на улице Васи Мискина, писал о нарушениях мусульманами демилитаризованных зон, выступал против применения силы в БиГ. Как вспоминал генерал, во время миссии в Сараеве его «высказывания часто не нравились ни Оттаве, ни Нью-Йорку». Его сразу же невзлюбили мусульмане. Они обвинили генерала в необъективности, а также в том, что он, якобы, насиловал мусульманских женщин, которых ему поставляли сербы, устраивал мусульманские погромы. После ссоры с Нью-Йоркской штаб-квартирой ООН генерал покинул Сараево, не скрывая своего гнева. Позже он описал виденное в БиГ в своей книге. В одном из своих интервью генерал вспоминал, что его отношения с мусульманским правительством были невыносимыми. Осуждалась даже незначительная помощь сербам. При Л.Маккензи мусульмане даже прозвали «голубые каски» «Србпрофор».

Недолгой была карьера и командующего миротворческими силами ООН шведского генерала Ларса-Эрика Валгрена, поскольку он позволил себе критические замечания в адрес ООН. Его слова о том, что это «империалистическая организация, которой злоупотребляет Запад», и о Югославии, как полигоне, на котором Европе навязывают определённые условия, сыграли свою роль в недолгой карьере этого генерала в БиГ.

Похожей была судьба и французского генерала Жана Ко. Бутрос Бутрос-Гали обратился к президенту Франции Ф.Миттерану и премьер-министру Эдуарду Балладюру с требованием заменить генерала Жана Ко на посту командующего силами ООН в бывшей Югославии в связи с его недавними выступлениями против «двусмысленной политики ООН в бывшей Югославии» и требованиями передать ему право принимать решение о возможном нанесении бомбовых ударов по позициям боснийских сербов.

Следующим командующим был французский генерал Филипп Морийон, «генерал Смелость», как его называли в средствах массовой информации, которого

также отозвалиранее срока истечения его мандата. В вину Морийону ставились его слишком «просербские» высказывания, а также слишком откровенные публичные выступления, идущие вразрез с традициями французской армии. Сараевские журналисты писали, что боснийцы рассердились на него, когда он после посещения Церской сказал, что не увидел в этом городе следов зверств четников. «Однако главная вина генерала, которая, судя по просачивающимся в печать сообщениям, состоит в том..., что благодаря своим действиям он лишний раз, вольно или невольно, демонстрировал общественности бессилие Запада в бывшей Югославии или его нежелание предпринять решительные действия перед лицом непримиримой позиции, занимаемой сербами», – писали российские журналисты.

Следующий командующий бельгиец Франсуа Брикмон решил сам уйти в отставку, отслужив лишь половину положенного срока. В своё время назначение генерала Брикмона связывали с изменением политики ООН в Югославии – подразумевался переход от уговоров к военным действиям. Отставка была принята на редкость быстро – бельгийское правительство без задержек отозвало генерала из БиГ до истечения срока его мандата. Мусульманская сторона полагала, что это произошло после заявления Ф.Брикмона о том, что решение боснийского кризиса находится не в разделе БиГ. Французское «Фигаро» полагает, что генерала сместили из-за его критики ООН. Он во всеуслышание заявил о своём разочаровании этой организацией, добавив, что он больше не читает резолюций Совета Безопасности, так как они не имеют никакого значения. Ему же приписываются высказывания о необходимости попробовать понять менталитет боснийских сербов и о бессмысленности преждевременного международного признания Словении и Хорватии. Согласно воспоминаниям Виктора Андреева, занимавшего высокую должность в миссии ООН в Сараеве, Брикмон «был очень порядочный пожилой человек, в котором очень трудно было распознать военного высокого ранга... Он оказался отличным военным, но самое главное – очень честным военным... Брикмон называл вещи своими именами, что не всегда нравилось в ООН. Он искренне старался быть объективным, что было очень трудно, поверьте мне. И когда он понял, что от него часто требуется больше, чем позволял его внутренний кодекс поведения, он решил уйти. Я могу только уважать его за это». Командующий миротворческими силами в БиГ генерал Ф.Брикмон в интервью «Рейтеру» говорил, что СБ ООН и ЕС не следует губить время на принятие резолюций о бывшей югославской республике БиГ, им лучше потрудиться послать достаточно солдат по уже принятым резолюциям. «Существует фантастическое несоответствие между резолюциями СБ, желанием эти резолюции осуществить и возможностью самих командиров на местах... Я больше не читаю эти резолюции, так как они мне вообще не помогают». В качестве примера он привёл Резолюцию 836 СБ, принятую в апреле 1993 г., которая касалась введения «зон безопасности» в Боснии – в Сребрнице, Жепе, Горажде, Сараеве, Тузле и Бихаче. Необходимо было 7 тыс. солдат, а прислали только 2 тыс. Поэтому такие зоны не были созданы в Сараеве, Тузле и Бихаче. Он критиковал штаб СООНО, состав которого постоянно расширялся, но действовал менее эффективно, имевшую место многоязычность руководства, ко-

торая создавала проблемы в командовании и в осуществлении контроля. По его мнению, «должны существовать ясные политические цели и военная стратегия, которую должны поддержать все станы, участвующие в миротворческих силах». А именно эти параметры в миссии ООН на территории Югославии отсутствовали.

На место Ф.Брикмона назначен был британский генерал Майкл Роуз, 53 лет, который вступил в должность 24 января 1994 г. Мусульмане встречали его в Сараеве как освободителя. Его популярность неимоверно возросла, когда в апреле он отдал приказ о бомбардировке сербских позиций около Горажде. Но, как вспоминал генерал Л.Маккензи, «когда в некоторых вопросах он пытался быть нейтральным и когда пытался принять решения, которые не нравились боснийскому правительству, все перевернулось и мусульмане потребовали его замены». В сентябре, после заявления Роуза о нарушениях мусульманами договора о прекращении огня в зоне разведения и угрозы военных ударов со стороны НАТО и по мусульманским позициям, начались разговоры о смещении Роуза. Его в СМИ начали обвинять в слишком нежном отношении к сербам. 21 сентября, на следующий день после заявления Роуза, в Сараево прилетел командующий Южной группы войск НАТО адмирал Лэйтон Смит для разговоров с руководителями СООНО.

Возглавлял миссию на Балканах Специальный представитель Генерального секретаря ООН японский дипломат господин Ясуши Акаши. Он начал работать в ООН в 1957 г., служил в разных подразделениях, был послом Постоянной миссии Японии в ООН, возглавлял миротворческую миссию в Камбодже. Он производил впечатление человека мудрого и повосточному уравновешенного, стремившегося действительно урегулировать межнациональный конфликт. Я. Акаши – автор шести книг и многочисленных статей по деятельности и организации ООН, участник многих научных конференций. Это была его идея создать при своём кабинете в Загребе международную группу учёных–экспертов по Балканам. Я.Акаши хотел разобраться в сути конфликта, постоянно требовал мнение экспертов по всем вопросам – истории народов, особенностям менталитета, биографии политиков, общественного мнения, отношения сербов, хорватов и мусульман к переговорам и т.д. Он также подвергался нападкам, особенно со стороны США, если не выполнял их волю. Напомню, что летом 1994 г. Госпожа М.Олбрайт на весь мир выразила недовольствие позицией Я.Акаши, подчеркнув, что он должен знать, кто ему платит деньги. Вашингтон в июне 1995 г. сердито реагировал на письмо Я.Акаши, направленное в Республику Сербскую, в котором обещал, что силы быстрого реагирования будут действовать только в соответствии с мандатом СООНО и их миротворческой миссией. Вашингтон в свою очередь настаивал на возможности использования Сил Быстрого Реагирования (СБР) в защите зон безопасности, если имели место угрозы «голубым каскам» или конвоям с гуманитарной помощью. М.Олбрайт сказала, что письмо неприемлемо по времени, методу и содержанию. Представитель госдепа США Н.Бернс упрекнул Я.Акаши, что тот направил письмо, а не проконсультировался предварительно с СБ и США. По его мнению, это самое неуместное письмо, далеко отстоящее от американского понимания задач СБР. Он подчеркнул, что американская администрация не согласна с частью содержания письма и способом, которым это было сделано.

Наказывались увольнением не только высшие руководители, но и сомневающиеся офицеры более низкого звена. Французский генерал Башле, командующий сектором «Сараево» в 1995 г., профессионал, умнейший военный, прекрасный человек, по свидетельству тех, кто с ним работал, был с позором выгнан из СООНО и депортирован на родину после того как на одном из обедов, в частной беседе высказал сомнение в том, что тенденциозность освещения событий идёт на пользу его стране и авторитету ООН. Особое недовольство вызывало присутствие русского батальона в миссии в Хорватии, и, чтобы снизить его значение, была развёрнута кампания по дискредитации командующего Русбатом генерала А.М. Перелякина.

Миссия СООНО в Хорватии. Приход «голубых касок» во многом завершил долгий и мучительный процесс военного противоборства, политического бескомпромиссного противостояния. Однако долгожданный мир оставил для сербов открытыми целый ряд вопросов, среди которых – определение границ между РСК, Сербией и Хорватией, перспективный статус сербских областей, присутствие хорватской администрации на территории под защитой международных сил. Но в центре стояла проблема взаимоотношения РСК с Хорватией. Хорватия считала эти территории своими и обязалась перед мировым сообществом предоставить жителям этих территорий определенные права. Сербия, проявив гибкость, считала, что в условиях войны этот вопрос решить не удастся и необходим мораторий и на эти земли, и на эти проблемы. Сербия полностью согласилась с предложением Сайруса Вэнса о специальном статусе Краины как переходном решении, о необходимости политического диалога представителей Хорватии и РСК. Народ Краины, провозгласив 19 декабря 1991 г. Республику Сербскую Краину, рассчитывал приобрести международное признание, независимость и право самим определять, в каком государстве жить. Скупщина Краины приняла постановление, согласно которому на территории РСК будет действовать Конституция Югославии, что должно было обеспечить функционирование правовой системы в Краине. Впоследствии путём мирных переговоров республика надеялась войти в состав Югославии. Председатель республики Горан Хаджич считал, что никогда больше в РСК не будет развиваться хорватский флаг. «Так решил этот народ, и так будет». Как один из возможных в республике обсуждался вариант создания в Хорватии двух республик – хорватской и сербской.

Функции СООНО в Хорватии определялись резолюциями СБ ООН. Генеральный секретарь регулярно представлял Совету доклады о прогрессе, достигнутом СООНО. Миссия была создана в качестве промежуточного механизма для достижения в Хорватии условий мира и безопасности, необходимых для проведения переговоров по всеобъемлющему урегулированию югославского кризиса. В плане по поддержанию мира в Хорватии предусматривались вывод войск Югославской народной армии и демилитаризация РОООН, возвращение беженцев, восстановление полицейских сил и рассматривались смежные вопросы, касающиеся планируемого процесса нормализации.

Три обозначенные в плане С. Вэнса района, охраняемые ООН, были разделены на четыре сектора: «Север», «Юг», «Восток», «Запад». Всего в Хорватии

было размещено около 15 тыс. миротворцев. Миротворцы, приезжавшие в Хорватию со всего земного шара, слабо ориентировались в политической ситуации. Неинформированность и нежелание разбираться в ситуации большинства рядовых сотрудников миссии позволяли руководству СООНО сохранять видимое единство и держать ситуацию под политическим контролем.

Сектор «Север» (Баня, Кордун, т.е. северная часть Краины) покрывал территорию в 2100 км², был развернут в апреле 1992 г. Там были размещены батальоны из Дании, Польши и Нигерии, которые приступили к своим обязанностям 2 июля. Штаб сектора располагался в местечке Топуско, некогда прекрасной здравнице общегославского значения. Всего в 1994 г. в секторе было 4045 миротворцев, из них 3607 военных, 67 военных наблюдателей и 170 полицейских.

В секторе «Юг» (южная часть Краины) в апреле 1992 г. были полностью развёрнуты батальоны из Франции и Чехословакии общей численностью 1505 человек. В мае прибыл Кенийский батальон, позже к ним добавился Иорданский батальон. СООНО в секторе приступили к своим обязанностям 2 июля. Штаб сектора располагался в городе Книн, столице никем не признанной Республики Сербской Краины. Всего в секторе в 1994 г. было размещено 4348 миротворцев, из них 3898 военных, 84 военных наблюдателя, 140 полицейских.

В секторе «Запад» в апреле 1992 г. был развернут канадский пехотный батальон, численностью 1373 человека. Чуть позже прибыли военные из Аргентины, Непала и Иордании. 20 июня 1992 г. СООНО приступил к выполнению своих обязанностей в секторе. В секторе «Запад» штаб располагался в местечке Дарувар, печально известном городке по антисербским гонениям ещё в 1991 г. В 1994 г. в секторе было размещено 3100 миротворцев, из которых 2786 военных, 30 военных наблюдателей, 198 полицейских.

В секторе «Восток», который охватывал Восточную Славонию и Баранью, в апреле 1992 г. военный компонент СООНО составлял 1293 человека, и включал в себя два батальона – из России и Бельгии. В полном объёме к выполнению своих обязанностей батальоны приступили 15 мая. По численности миротворцев сектор был самым малочисленным. В 1994 г. здесь служило 1860 человек, из них 1518 военных, 28 военных наблюдателей, 136 полицейских. Штаб сектора располагался в городе Эрдут.

Летом 1992 г. перед секторами СООНО в Хорватии стояли следующие конкретные задачи: разъединить хорватскую и сербскую стороны силами «голубых касок», поставленных по линии разграничения, установить и поставить под свой контроль все пропускные пункты на главных дорогах, ведущих в РОООН, не допускать проникновения военных формирований через эти пропускные пункты, а также жителей, которые там не проживают, ликвидировать нарушения договора о прекращении огня с использованием тяжёлой артиллерии и танков, демилитаризовать РОООН, наблюдать за отводом обеими сторонами тяжёлого вооружения на расстояние 30 км от линии конфронтации и сдачей его под контроль миротворческих сил, выводом Югославской народной армии из всех секторов, отводом от линии фронта подразделений Хорватской армии, за демобилизацией сил террито-

риальной обороны и военизированной милиции, пресекать массовое изгнание мирных жителей из своих домов, предотвращать переброски через границу оружия, боеприпасов и других материалов военного назначения в сектора под охраной ООН. При возникновении столкновений «голубые каски» должны встать между враждующими сторонами. Военные наблюдатели должны наблюдать за процессом демилитаризации указанных районов, отмечать рост напряжённости в соседних с зонами районах, фиксировать случаи столкновений или проявления враждебности, концентрации тяжёлого вооружения.

Основной посыл, лежавший в основе плана по поддержанию мира в то время, заключался в том, что он имеет временный характер, будет действовать лишь до достижения всеобъемлющего политического урегулирования. Предполагалось, что переговоры будут проводиться в рамках МКБЮ под председательством лорда Каррингтона. Один из принципов этой Конференции заключался в отказе от одностороннего изменения границ (S/23169, пункт 21). Поэтому с гипотетической точки зрения, как полагал Б. Бутрос-Гали, существовала возможность урегулирования проблемы между Республикой Хорватией и сербским населением, проживающим в РОООН и «розовых зонах», путём согласованной корректировки границ. Однако в ходе переговоров по вопросу о плане по поддержанию мира руководство СООНО никогда не упоминало такую возможность, наоборот, указывало, что единственной основой для урегулирования является признание ими хорватского суверенитета в обмен на гарантирование их прав как меньшинства. Сербь никогда не соглашались с такой позицией и не скрывали своей решимости настаивать на независимости от Хорватии.

С принятием Хорватии в качестве государства-члена в Организацию Объединённых Наций в мае 1992 г. руководителям ООН «стало совершенно ясно, что урегулирования следует добиваться без изменения международно признанных границ этого государства». Это было чётко подчеркнуто, когда Совет Безопасности в пункте 5 Резолюции 815 (1993) постановил, что он поддерживает «Сопредседателей Координационного комитета Международной конференции по бывшей Югославии в их усилиях по содействию определению будущего статуса тех территорий, входящих в районы, охраняемые Организацией Объединённых Наций (РОООН), которые являются составной частью территории Республики Хорватии...». После принятия этой резолюции, которая, по мнению сербов, предreshала результат политических переговоров, сербские власти стали ещё больше противиться какому бы то ни было диалогу. Совет Безопасности официально разъяснил, что международное сообщество не будет рассматривать притязания местных сербских властей на признание в качестве суверенного образования так называемой «Республики Сербская Краина». Стремление сербов к суверенитету в значительной степени определило их отношение к присутствию СООНО и плану по поддержанию мира. Их отказ осуществить демилитаризацию был продиктован страхом насильственного поглощения Хорватией. Это понимали руководители ООН, и СООНО.

В июле 1992 г. Генеральный секретарь ООН уже отмечал определённые успехи в осуществлении задач СООНО в Хорватии. Потребовались упорство, мужество

и профессионализм для развёртывания миротворческих сил в условиях продолжающихся боевых действий, для создания зоны разведения среди минных полей, для построения наблюдательных контрольно-пропускных пунктов на условной границе при полном отсутствии соответствующей инфраструктуры. Постепенно задачи СООНО расширились. Дополнительные задачи заключались в следующем: осуществление контроля за немедленным выводом из «розовых зон» Хорватской армии, сербских сил территориальной обороны и любых нерегулярных формирований, осуществление надзора за восстановлением власти хорватской полиции и воссозданием подразделений местной полиции пропорционально той демографической структуре, которая существовала в этих районах до начала конфликта, наблюдение за поддержанием правопорядка, продолжение хранения тяжёлой техники подразделений ЮНА, развёртывание сил вдоль линии конфронтации и в «розовых зонах», создание совместной комиссии для осуществления надзора за процессом восстановления власти хорватского правительства в «розовых зонах».

Осуществление задач миротворцев столкнулось с серьёзными противоречиями в трактовке сторонами роли СООНО на этой территории. Сербь, используя защиту СООНО, продолжали строительство собственного государства. Подразделения СООНО в секторах помогали сербам в налаживании мирной жизни – раздавали бензин во время посевной, помогали с лекарствами, сотрудничали по хозяйственным вопросам. Это не могло не вызвать тревогу у официальных хорватских властей, понимавших, что интеграция этих областей в Хорватию может затянуться. Поэтому правительство Хорватии настаивало на скорейшем воссоединении этих территорий с Хорватией в соответствии с её международно признанными границами и на возвращении хорватских беженцев и перемещённых лиц в свои дома в районы, охраняемые ООН. Для осуществления этих целей Хорватия использовала все возможные способы, включая и военные.

Дипломатические методы правительства Хорватии включали в себя письма Генеральному секретарю, заявления и обращения в Совет Безопасности с просьбой изменить содержание мандата СООНО. В 1993 и 1994 гг. Хорватия пыталась активно повлиять на решение вопроса, поднимая в средствах массовой информации кампанию против продления мандата «голубым каскам». В Загребе штабу миротворцев никогда не давали забыть о тяжёлой судьбе Хорватии, о «сербском агрессоре», об обездоленных беженцах. Вокруг штаба выросла «стена жалости» из кирпичей, на каждом из которых было написано имя погибшего или пропавшего на войне хорвата. На ней и около неё постоянно горели скорбные свечи. Около ворот Штаба часто митинговали женщины в чёрном. Особенно активными (с помощью правительства) были беженцы. Они проводили многочисленные пикеты, устраивали многодневные блокады на дорогах, ведущих в сектора, постоянно обращались с петициями к руководству СООНО.

Используя мирное время для наращивания вооружённых сил, Хорватия не только угрожала вооружённым вторжением на территорию, охраняемую ООН, но и осуществляла свои угрозы. В январе 1993 г. Хорватия напала на территорию РСК в районе моста у Масленицы (Масленички мост). Хорватское наступление сопро-

вождалось массированным использованием артиллерийского огня и привело к большим разрушениям и гибели мирных жителей. Были потери и среди миротворцев – двое военнослужащих погибли, четверо получили ранения. Б.Бутрос-Гали в своём докладе отмечал, что «первоначальный успех СООНО по размещению тяжёлого оружия сербских сил территориальной обороны в хранилищах с системой «двойного замка» был сведён на нет после наступления хорватской армии 22 января 1993 г. в южном секторе и прилегающих «розовых зонах». Неспособность СООНО защитить местное сербское население от такого нападения привела к тому, что сербские силы территориальной обороны взломали ряд хранилищ и изъяли из них своё оружие, включая тяжёлое, в целях самообороны. Совет Безопасности 25 января в Резолюции 802 осудил действия хорватских вооружённых сил, но наступление хорватских войск продолжалось: они заняли район Масленицы, аэродром Земуник, а 29 января заняли Перучскую плотину. Перестрелки наблюдались и в других городах – Госпиче, Бенковаце, Оброваце и др. Эти события показали, что «голубые каски» не способны были выполнить функцию разделения враждующих сторон и преградить путь наступлению хорватских войск. Они просто расступались перед надвигающейся армией. Они не только не могли защитить сербское население, но и сами оказались беззащитными.

Следующей серьёзной пробой хорватских сил и надёжности концепции «голубых касок» было наступление Хорватии в сентябре того же года в районе анклава Медак. Специальные подразделения хорватской полиции вторглись на охраняемую миротворцами сербскую территорию и захватили три сербские деревни. Военнослужащим канадского и французского батальонов СООНО была поставлена задача восстановить контроль над ситуацией в этом районе и предотвратить возможные «этнические чистки» в сербских деревнях. Но хорваты встретили миротворцев огнём. Завязался настоящий бой, который продолжался почти 24 часа. И миротворцы, и хорваты имели потери убитыми и ранеными. По оценкам канадских военных, эта операция была крупнейшей битвой Канадской армии за всю послевоенную историю Канады. Когда же подразделениям СООНО удалось прорваться в сербские районы, то они стали свидетелями массовых убийств мирного населения. Информация о зверствах хорватов, которую собрали военные и отправили в штаб СООНО и ООН, была утаена от мировой общественности.

Последующие решения Совета Безопасности изменили политический контекст мандата СООНО в Хорватии, хотя по форме мандат остался без изменений. Первый раз мандат был расширен в Резолюции 762 (30 июня 1992 г.), в соответствии с которым на Силы была также возложена задача осуществления контроля за восстановлением власти хорватского правительства в районах с большинством сербского населения и контролируемых сербами, но не вошедших в РОООН (так называемые «розовые зоны»). В Резолюции 815, пункт 5 (30 марта 1993 г.), уже недвусмысленно говорилось о том, что территории, охраняемые ООН, «являются составной частью территории Республики Хорватии». После принятия этой резолюции, которая, по мнению сербов, предreshала исход политических переговоров, сербские власти стали ещё больше противиться какому бы то ни было диалогу.

Несмотря на предпринятые миротворцами энергичные меры по обеспечению вывода хорватских сил, недоверие сербов к СООНО ещё больше усилилось, и они вновь заявили о своём отказе разоружаться. В свою очередь этот отказ разоружаться, как того требовал план Организации Объединённых Наций по поддержанию мира, не позволял СООНО выполнять другие основные элементы этого плана, в частности «содействовать возвращению домой в безопасных условиях беженцев и перемещённых лиц». Когда представители ООН спрашивали Ф.Туджмана о выполнении соглашения по отводу войск из района Масленицы, он уходил от ответа в сторону и обвинял сербов в невыполнении соглашений.

Впервые руководство сербов Краины и Хорватии село за стол переговоров 22 июня 1993 г. в Палате наций в Женеве в присутствии сопредседателей Женевской конференции по бывшей Югославии. По оценке лорда Оуэна, переговоры прошли в позитивной атмосфере, начат диалог. Было достигнуто даже соглашение создать рабочую группу для рассмотрения конкретных политических, экономических и военных вопросов. 15 июля был подписан так называемый Эрдутский договор об открытии понтонного моста в Масленице и выводе хорватских войск с территорий РСК, занятых в результате январского наступления. Краина сдержала своё обещание не препятствовать строительству моста, но вывода хорватских войск не последовало.

В 1993 г. начали обсуждаться экономические вопросы, представляющие интерес для сербской и хорватской сторон, которые касались инфраструктуры, коммуникаций, энерго- и водоснабжения. Стороны пришли к выводу, что следует выработать договорённость об общих принципах использования энергосистем, особенно электростанции в Оброваце, о введении в действие всей водной системы, восстановлении нефтепровода. Начались переговоры об открытии дорог, в южном секторе удалось добиться небольших сдвигов в направлении сотрудничества по гуманитарным и экономическим вопросам.

В конце 1993 г. вновь осложнилась обстановка в Сербской Краине – Хорватия поставила условия Совету Безопасности: или помочь Хорватии установить власть на всей территории, или вывести «голубые каски», «которые служат щитом для сербского агрессора». Хорватское правительство всё активнее предпринимало меры, призванные подчеркнуть своё намерение воссоединить охраняемые ООН зоны с Хорватией: открыло аэропорт в Земунике, Масленицкий мост, за которым не последовал отход армии на прежние позиции. Все это усиливало враждебность и недоверие сербского руководства к СООНО, чувство неуверенности в своей безопасности.

Соглашение о прекращении огня от 29 марта 1994 г., заключённое под эгидой МКБЮ при участии послов США и России в Загребе, положило конец активным боевым действиям между хорватскими правительственными силами и силами сербов Краины. Переговоры по вопросам экономического сотрудничества, длившиеся больше года, закончились подписанием 2 декабря Соглашения о водоснабжении, энергоснабжении, автомобильных дорогах и нефтепроводе.

Я.Акаши отмечал в октябре 1994 г., что Силы ООН по поддержанию мира пришли в Хорватию, чтобы оказать помощь её правительству в реализации согла-

шения о прекращении огня, которое должно было положить конец жестокому конфликту, унёсшему жизни тысяч людей. «Существовали надежды на то, что с подписанием этого соглашения скоро дело дойдёт и до политического решения. Мало кто тогда мог предвидеть, что и за два с половиной года политическое решение достигнуто не будет, а СООНО все ещё будет здесь». Силы ООН с этого времени активно ориентировались на решение политических проблем.

Резолюция 947 от 30 сентября 1994 г. продлевала ещё на шесть месяцев и расширяла мандат СООНО в Хорватии – под наблюдением Сил должно проходить восстановление власти в «розовых зонах», соблюдение договора о прекращении огня, добровольное возвращение беженцев. Однако эти процессы протекали вяло, сводились к созданию комиссий по обмену военнопленными, телами убитых, к разговорам по гуманитарным вопросам. Возвращения беженцев в этот период ожидать не приходилось. Наоборот, продолжались под эгидой голубых касок отъезд хорватского населения из РСК и сербского – из Хорватии в РСК.

Переговорный процесс между сербской и хорватской сторонами инициировало и возглавляло руководство СООНО. Результатом этой деятельности стало заключение 29 марта 1994 г. Соглашения о прекращении огня, которое должно было стать основой дальнейшего урегулирования ситуации в Хорватии. Этот договор определял порядок вывода войск и техники от линии разграничения за радиус досягаемости, возлагал на СООНО контроль за зоной разъединения и за организацией наблюдения за границей. Однако в середине сентября 1994 г. внимание СООНО, руководства Краины, общественности привлекла неожиданно появившаяся информация о создании «Мини Контактной группы» для глобального решения проблем Краины и интеграции сербских территорий в Хорватию. «Мини КГ» составляли послы США и России в Хорватии П.Гелбрайт и Л.Керестеджиянц, а также представители МКБЮ Кай Айди и ГертАренс, которые активно занялись подготовкой проекта договора между Хорватией и Краиной. Договор условно был назван «Загреб–4» или «3–4». Он готовился без консультаций с сербами, но, по мысли авторов, должен был удовлетворить все стороны. Фактически план отвергал женеvское соглашение между Краиной и Хорватией от 16 июля 1993 г., согласно которому нормализация отношений включала три этапа – сначала в военной, затем в экономической, а уж потом в политической областях. Но ко времени создания проекта «3–4» экономическое соглашение выполнено не было. Хорватские власти ожидали не только конкретный план, но и помощь в его осуществлении. Руководство РСК сразу с подозрением и неприязнью отнеслось к деятельности группы, которая с самого начала носила печать таинственности.

У плана было несколько вариантов, но окончательный был представлен в январе 1995 г. под названием «Проект договора о Краине, Славонии, Южной Баранье и Западном Среме». Согласно этому плану, в районах секторов «Юг» и «Север» (Книн и Глина) была бы создана автономная область Сербская Краина с высокой степенью автономии (собственная валюта и двойное гражданство). Краина имела бы право на собственный герб и флаг, на употребление сербского языка и кириллицы. К сфере полномочий правительства Краины относились вопросы, связа-

нные с функционированием системы образования, с культурой, благотворительной деятельностью, экономикой, распоряжением местными земельными угодьями, охраной и использованием природных ресурсов, с работой радио и телевидения, с социальной защитой, туризмом, с работой полиции. Предполагалось, что Краина будет иметь свою валюту, а избираемое правительство будет самостоятельно решать вопросы экономического развития. Судебная система в автономии была бы двуступенчатой. Участие в выборах обеспечило бы сербам незначительное представительство в обеих палатах хорватского парламента.

Западная и Восточная Славонии должны были бы интегрироваться в Хорватию в пятилетний период, а сербы получить права национальных меньшинств.

Сербы негативно отнеслись к предложенному плану из-за того, что часть территории становилась хорватской, что в нём не шла речь о возвращении сербских беженцев, что он носил ультимативный характер, а Хорватию не устраивали ни сроки интеграции, ни возможная федерализация страны. РСК требовала продолжения мандата СООНО в Хорватии, а Хорватия не желала его продлевать после марта 1995 г. На позицию сербов, видимо повлияла и позиция С.Милошевича, который не захотел принять членов «Мини КГ». Разработчики плана оказались в тупике.

Таким образом, в 1994 г. «голубые каски» смогли решить лишь военный аспект мирного соглашения – поддерживался режим прекращения огня, осуществлён отвод, правда, только сербской стороны, за установленные линии разъединения, а сербское тяжёлое вооружение было складировано и находилось под контролем. Сама двухкилометровая зона разъединения находилась под полным контролем сил ООН.

31 марта 1995 г. по решению Совета Безопасности в рамках общей реформы структуры «голубых касок» на территории бывшей Югославии и создания трёх взаимосвязанных операций по поддержанию мира СООНО в Хорватии были преобразованы в Операцию ООН по восстановлению доверия (ООНВД). Но восстановить доверие не получилось. Не дождавшись положительных для себя результатов деятельности миротворцев, Хорватия решила начать присоединение Западной Славонии и Книнской Краины силой в мае и августе 1995 г. Миссия оказалась не у дел.

В ноябре 1995 г. численный состав миссии включал в себя 6581 военнослужащего, 194 военных наблюдателей и 296 гражданских полицейских, которые были развёрнуты в контролируемой сербами Западной и Восточной Славонии, Книнской Краине. Наблюдатели были также размещены на Превлакском полуострове. Хотя перед ООНВД ставились задачи по наблюдению за осуществлением прежних резолюций и соглашений, но актуальны были новые задачи – помощь (доклады и наблюдения) в осуществлении контроля за пересечением международных границ между Хорватией, Боснией и Герцеговиной, а также между Хорватией и СРЮ; содействие доставке гуманитарной помощи в БиГ через Хорватию; контроль за демилитаризацией Превлаки. Миротворцы должны были стать гарантом территориальной целостности Хорватии.

Деятельность СООНО в Хорватии в итоге не смогла выполнить свою основную задачу – обеспечить мирные переговоры и защитить сербское население от нападения Хорватской армии. Противоречие миротворческой концепции и непоследовательность её осуществления, необъективность в подходе к разоружению сторон, контролю над вооружением, демилитаризации, изменение политического контекста статуса земель под управлением сербов не позволили «голубым каскам» справиться с поставленной задачей.

Видимо, согласившись с действиями Хорватии, ООН уже 10 августа 1995 г. приняла решение вывести войска СООНО из Хорватии. Небольшое количество «голубых касок» осталось лишь в секторе «Восток». Интеграция Восточной Славонии предполагалось осуществить мирным путём. 12 ноября 1995 г. было подписано Основное соглашение о районе Восточной Славонии, Бараньи и Западного Срема. После создания временной администрации ООН на этой территории мандат ОООНВД был прекращён.

Русский батальон. 14 января 1992 г. в Югославию прибыла передовая миссия офицеров связи, среди которых было четыре российских офицера. 6 марта 1992 г. Верховный Совет России принял решение о выделении в состав миротворческих сил ООН одного пехотного батальона.

В составе батальона, который формировался в Рязани на базе сил ВДВ, было пять рот. Из 900 добровольцев – 77 офицеров, около 100 прапорщиков, остальные – сержанты и солдаты срочной службы, имевшие не менее года армейского опыта. 17 апреля 1992 г. первые военнослужащие российского специального подразделения прибыли в Белград для несения службы в составе сил СООНО и были размещены в секторе «Восток». Русбат отличался высокой дисциплиной, огромной работоспособностью, первым вошёл в зону своей ответственности, где была разрушена почти вся инфраструктура, первым развернул контрольные посты и установил линии разграничения между противоборствующими сторонами. В некоторых секторах этого не было сделано и до окончания миссии. В феврале 1994 г. во время так называемой сараевского кризиса 400 российских миротворцев были переброшены в Сараево, где был сформирован Русбат-2. Всего в сентябре 1994 г. 1349 россиян служили в боевых подразделениях, 17 - в качестве военных наблюдателей и 39 – в гражданской полиции. Длина зоны ответственности Русбата-1 составляла 100 км, а ширина – 50, у соседей – Бельгийского батальона – эти параметры были в два раза меньше. Бельгийский батальон в составе 700 человек, размещавшийся на севере сектора, установил на границе разделения сил девять контрольно-пропускных пунктов, а Русский батальон в составе 858 человек – 62.

Первыми комбатами русского батальона были Логинов Виктор Николаевич, Аршинов Леонид Григорьевич и Вознесенский Сергей Вячеславович. После того, как батальон разделился, в Клисорусбате командовал Кобелев Александр Иванович, а в Сараеве – Воробьёв Виктор Владимирович. Командиром сектора «Восток» с 26 апреля 1994 г. был генерал Перелякин Александр Михайлович, 1945 г. рождения, десантник, выпускник академии им. Фрунзе, работавший ранее военным атташе в Уганде и Чаде.

Зона ответственности Русбатабыла разделена на зоны разведения сторон, вдоль которых существовало 66 наблюдательных постов. Задачи Русбата – контроль за отводом сторонами артиллерии и танков из 20-километровой зоны, миномётов и зениток из 10-километровой зоны, за разоружением сторон (не должно быть военных формирований). Но на практике – контроль только за сербской стороной, так как на стороне хорватов наблюдательных постов не было. Нашим офицерам было ясно, что и сербская, и хорватская стороны активно готовились к военным действиям, хорваты – к наступлению, сербы – к обороне: рыли траншеи, строили инженерные сооружения.

У хорватской стороны отношения с Русским батальоном складывались не просто. Они изначально видели в русских защитников сербов. Хорватским солдатам на контрольно-пропускных пунктах запрещалось вступать в контакт с русскими военными. В своей неприязни хорваты иногда доходили до абсурда. 2 июля 1994 г. командующему сектором «Восток» поступило письмо из Министерства обороны Хорватии следующего содержания: «Сегодня утром члены СООНО (Русбат) в районе между Антуновацем и Бриестом (X- 52500, Y- 40500) обращались к нашим солдатам и приглашали их выпить пиво. Это может рассматриваться как провокация. Просим Вас проверить эту информацию и прекратить подобные случаи».

Как вспоминал один из миротворцев, офицер А. М. Сергеев, постоянно приходилось решать совершенно разные вопросы:

- разведка по обе стороны линии фронта;
- контрразведка;
- планы боевого прикрытия;
- разработка планов миротворческой операции в соответствии с требованиями резолюций ООН;
- контроль за выполнением ранее утверждённых миротворческих планов;
- связь со штабом операции;
- обеспечение повседневной деятельности штаба сектора;
- обеспечение повседневной деятельности всех подразделений сектора;
- перемещение персонала миссии;
- военно-дипломатические проблемы;
- дипломатические проблемы;
- обеспечение безопасной деятельности гражданского персонала ООН;
- взаимосвязь с различными международными организациями;
- разработка планов обеспечения жизнедеятельности населения с обеих сторон линии фронта и контроль по их выполнению;
- проблемы СМИ;
- проблемы, возникающие в результате тенденциозного воздействия СМИ;
- гуманитарные проблемы;
- экологические проблемы;
- проблемы ЖКХ (жилищно-коммунального комплекса) населённых пунктов по обе стороны линии фронта;

- проблемы Международного Красного Креста;
- проблемы беженцев, возникшие в результате действий хорватской и сербской сторон в предыдущие месяцы и неуклюжих попыток Комиссии ООН по беженцам сделать что-то полезное с точки зрения цивилизованного общества, но без учёта каких-либо местных условий;
- личные проблемы отдельных граждан, которые по каким-то причинам не хотели официального их решения;
- личные просьбы и проблемы военного и гражданского персонала миссии ООН;
- целый ряд других проблем, кажущихся вроде бы не столь важными на данный момент, но неизвестно какой важности в будущем.

В целом русские солдаты, да и офицеры, которые приезжали сюда служить, плохо разбирались во внутривосточной ситуации, были достаточно изолированы от сербов и хорватов, не были информированы о происходящем, хотя ощущали более тёплое отношение к себе со стороны сербов и полное равнодушие и даже неприязнь хорватов. В Русбате была очень строгая дисциплина, людей не хватало, солдаты были перегружены работой, времени на прогулки, посещение кафе, изучение языка, поддержание знакомств не было. Батальон обеспечивал наблюдение в зоне разъединения силами, которых было явно недостаточно. Режим для личного состава был крайне напряженным: шесть часов на наблюдательной вышке, шесть – в резерве. Это был, пожалуй, единственный батальон с таким жёстким графиком дежурств, к тому же в районе сплошных минных полей. Лишь через некоторое время контакты офицеров с сербским и хорватским военным руководством позволили оценить ситуацию. Согласно регламенту миротворческой миссии, контроль Русбата происходил только за сербской стороной, что давало искажённую картину провинностей – сообщения в центр шли только о сербских нарушениях. В случае возникновения конфликта, наступления хорватов, вероятность участия Русбата в боевых действиях на стороне сербов или в отражении атак хорватов, по концепции ООН, не предусматривалась. Находясь среди двух огней, российские миротворцы стоически исполняли свой долг, прекрасно при этом понимая, что в случае хорватского наступления им некуда будет отступать.

Осенью 1994 г. в Хорватии военным руководством республики разрабатывались планы военного захвата сербских территорий под защитой СООНО. Русский батальон стал основной преградой для организации таких действий в Восточной Славонии. А именно эту территорию хотелось отвоевать в первую очередь – отомстить за Вуковар, получить плодородные земли, транспортную артерию – Дунай, знаменитые виноградники и винный завод, вернуть многочисленных беженцев в Баранью. Сначала хорваты требовали убрать ООН-овцев из сектора, затем – только россиян. Не вызывает сомнения, что планы хорватов координировались с руководством или СООНО, или НАТО. Во всяком случае, в это время начинаются провокации хорватской стороны на территории ответственности Русского батальона и одновременно кампания очернения Русбата в СООНО - блокада подъездов к сектору «Восток», обвинение русских солдат в спекуляции, низком моральном

облике, тайных связях с сербскими вооружёнными группировками, выдвижение против Русбата и его командира надуманных обвинений и даже отстранение генерала А.М. Перелякина от должности.

Русбат- 2. Русский батальон (две роты) вводили в Боснию и Герцеговину срочно в феврале 1994 г. От скорости размещения батальона зависело, будут или нет бомбить там сербские позиции. В ночь с 19 на 20 февраля небольшая группа (около восьми человек) под командой замполита Евгения Кобозева «влетала» в Грбавицу. Они обосновались в полуразрушенном здании школы милиции. А на следующий день, 20 февраля в 18.00 входил весь батальон. На всём протяжении пути их с восторгом встречали сербы. На танки, впервые после Второй мировой войны, сажали детей, русским солдатам дарили ракию. В знак приветствия – три пальца. Сербы помогли с установлением постов, размещением, знакомили с обстановкой. Российские миротворцы были поселены в полуразрушенное здание бывшей милицейской школы. Русбат не только контролировал линию разграничения, но и охранял два склада со сданным сербским вооружением. Мусульмане против наших десантников не раз организовывали провокации. Штаб СООНО видимо, преднамеренно, обходил своим вниманием российских солдат. Им и зимой не могли вставить стекла в окна, снабдить горячей водой, регулярно подвозить продукты. Часто в Русбате не было бензина, не говоря уже о том, что заявки на холодильники, телевизоры или компьютеры вообще не удовлетворялись, хотя «такие мелочи» во всех других подразделениях миротворцев были в больших количествах. СООНО не реагировали, когда мусульмане выпустили восемь мин по Русбату 16 мая 1995 г., не последовало никакой реакции ни от штаба СООНО в Загребе, ни от штаба в Сараеве и 16 июля, когда мусульмане захватили 13 русских солдат в заложники. Не пригрозили мусульманам авиаударами за угрозу жизни миротворцам. В Совете Безопасности этот вопрос обсуждать отказались.

Российские десантники были расположены на самом опасном участке - линии разъединения сербских и мусульманских войск. Русбат- 2 единственный из всех батальонов, расположенных в Сараеве, стоял непосредственно на линии разделения. С русской стороны соблюдался порядок - на линии разделения поставлены десять русских наблюдательных постов, а уже за ними, на второй линии - сербские позиции. По другую сторону - французы. Но у них картина иная. На первой линии расположились мусульмане, которые, не уважая зону разделения, все ближе и ближе подходили к русским позициям, а уже за ними прочно окопались миротворцы- французы.

Миссия СООНО в Боснии и Герцеговине. В мае 1992 г. Б. Бутрос-Гали после некоторого колебания принимает решение «продолжить размещение военных наблюдателей СООНО в Боснии и Герцеговине» в связи с ухудшением ситуации в Республике. Рассматривая положение в БиГ как «трагическое, опасное, ожесточённое и запутанное», он не был уверен, что «голубые каски» смогут принести мир в БиГ. Ведь «развёртывание в Сараеве штаба СООНО отнюдь не предотвратило возникновение жестокого конфликта в этом городе», – недоумевал он. Но уже 8 июня 1992 г. из-за обострения ситуации в Боснии и Герцеговине, из-за продо-

лжающихся вооружённых столкновений, из-за договорённостей сторон, что «аэропорт в Сараеве будет вновь открыт в гуманитарных целях исключительно под эгидой Организации Объединённых Наций и с помощью Сил Организации Объединённых Наций по охране», СБ принимает решение о расширении мандата Сил, об увеличении его численности, развёртывании военных наблюдателей для взятия под свой контроль аэропорта Сараева и обеспечения его функционирования. «СООНО будут обеспечивать непосредственную безопасность аэропорта и его сооружений, управлять работой аэропорта (с использованием, насколько это возможно, его нынешних гражданских служащих), осуществлять контроль за его объектами и организацией, содействовать разгрузке гуманитарных грузов и обеспечивать безопасное передвижение гуманитарной помощи и связанного с ней персонала. Кроме того, СООНО будет контролировать вывод зенитных систем за пределы района досягаемости аэропорта и окрестностей, а также следить за сосредоточением артиллерийских, миномётных и ракетных систем класса «земля-земля» в конкретных районах, которые будут согласованы ими». Предполагалось, что расходы на расширение миссии СООНО в БиГ составят более 20 млн. долл. США в первые четыре месяца и около 3 млн. долл. каждый последующий месяц. Командующий СООНО генерал Л.Маккензи вспоминал, что силы по защите имели в БиГ одну единственную задачу – «открыть сараевский аэродром Бутмир для приёма гуманитарной помощи, продуктов питания и медикаментов».

5 июня 1992 г. было подписано соглашение о возобновлении деятельности аэропорта в Сараеве. Сербь согласились передать аэропорт, который фактически держали в своих руках, «голубым каскам». Соглашение подписали представители сербской, хорватской и мусульманской сторон. Стороны договорились вывести с позиций, с которых они могут обстреливать аэропорт, все системы зенитного оружия, артиллерию, миномёты, системы ракет «земля-земля», танки и поставить их под контроль СООНО. Сараево и аэропорт включались в «зону безопасности» под контролем СООНО. 29 июня аэропорт начал работать, принял первый рейс с гуманитарной помощью. 9 июля в аэропорту приземлилось более 100 самолётов из 15 стран, на борту которых находилось более 1000 т продовольствия и гуманитарной помощи.

Последующие резолюции расширяли полномочия миротворцев по доставке гуманитарной помощи в район Сараева и другие районы БиГ, по охране аэропорта, увеличивали их численность. 1 июля 1992 г. началось прибытие Французского и Канадского батальонов, общая численность сектора «Сараево» составила 1104 человек. Ожидалось прибытие Египетского и Украинского батальонов, обслуживающего персонала из Норвегии и Нидерландов.

С сентября 1992 г. деятельность СООНО распространилась на всю территорию БиГ. Условно Босния и Герцеговина была разбита на три участка – сектор «Сараево», сектор «Юго-Запад» с центром в Горни-Вакуфе, сектор «Юго-Восток» с центром в Тузле. Для увеличения объёма поставок гуманитарной помощи на всей территории БиГ в Резолюции СБ 770 и Докладе ГС от 10 сентября 1992 г. отмечалась необходимость создания четырёх или пяти зон, в которых разместятся по-

дразделения СООНО, обеспечивающие «гуманитарные задачи специального характера». Центрами таких зон должны были стать Баня-Лука, Бихач, Добой, Горажде, Мостар, Тузла и Витез.

Миротворцы, получая гуманитарную помощь в аэропорту, доставляли её в районы Боснии и Герцеговины наземным или воздушным транспортом, охраняли автоколонны с гуманитарным грузом. Эта деятельность часто прерывалась на несколько недель из-за блокады дорог одной из сторон, из-за обстрелов аэропорта Сараева и даже из-за вооружённых нападений на автоколонны, из-за ограничения доступа в некоторые районы вследствие наличия заграждений (например, в Горажде, в анклав Маглай/Тесань) или интенсивности конфликта (восточный Мостар). Всё это во многом ослабляло способность международного сообщества эффективно оказывать гуманитарную помощь в условиях безопасности и в соответствии с гуманитарными принципами.

Весной 1993 г. СООНО в БиГ начинает становиться инструментом в руках тех, кто стремился к поражению сербских сил, кто решал задачи активизации НАТО, кто подыгрывал мусульманской стороне. Все последующие акции СООНО так или иначе играли на руку только одной стороне конфликта, а вся методология миротворчества в БиГ объективно способствовала расширению, закреплению и утверждению функций НАТО в несвойственной ей системе. Даже доставка гуманитарных грузов использовалась для доставки оружия мусульманам, а самолёты СООНО доставляли грузы Пятой мусульманской армии, изолированно стоявшей в районе Бихача.

После посещения миссией СБ Боснии и Герцеговины в апреле 1993 г. и отмеченных фактов роста гуманитарных проблем и проблем в области безопасности нескольких городов, «подвергавшихся постоянным нападениям со стороны сил боснийских сербов», Резолюция 824 (6 мая 1993) объявила создание безопасных или защищённых зон в БиГ, включив в них мусульманские города и прилегающие к ним районы – Сараево, Тузлу, Жепу, Горажде, Бихач, Сребреницу. Сербь просили включить в этот список ряд сербских городов, постоянно атакуемых мусульманами, но их просьба даже не рассматривалась. В соответствии с этой резолюцией военным наблюдателям СООНО был предоставлен мандат на: наблюдение за выводом из этих городов всех военных или полувоенных формирований сербов и их отводом от города на безопасное для населения расстояние, наблюдение за гуманитарной ситуацией. Резолюция 836 (3 июня 1993) расширяла мандат СООНО в этих зонах: Силы должны были сдерживать нападение на безопасные районы, наблюдать за прекращением огня, занимать ключевые точки на местности, участвовать в доставке грузов гуманитарной помощи. В реализации этих задач СООНО разрешалось применять силу «как ответ на бомбардировки зон безопасности с любой стороны или на вооружённое нападение на них». Дополнительные силы были также развёрнуты в Тузле.

Создание защищённых городов решало одни, но способствовало появлению новых проблем. Резолюции СБ не требовали, чтобы мусульманская армия выводила свои военные или полувоенные подразделения из безопасных районов, поэтому мусульмане использовали эти зоны в качестве плацдарма для обстрела

сер-бских позиций и для вылазок в сербские сёла. 3 ноября 1995 г. ЯсушиАкаши признал на пресс-конференции, что «безопасные районы» в Боснии и Герцеговине использовались мусульманским правительством для подготовки и переоснащения армии, что, по сути, провоцировало сербов. Генеральный секретарь предлагал в марте 1994 г. разработать новую концепцию «безопасных районов», которая обеспечила бы проведение всеми сторонами полной демилитаризации, способствовала бы свободе передвижения, выводу тяжёлого оружия и широкому развёртыванию СООНО. Но это требовало увеличения контингента в этих зонах и выделения дополнительных средств. Если же миротворческие Силы начнут сами оказывать противодействие осаждающим силам, то «это привело бы к тому, что они действовали бы в режиме принуждения к миру», а это противоречило в то время концепции ООН. Демилитаризация «безопасных районов», на которой настаивали и сербы, оказалась для ООН делом куда более трудным, чем использование авиации НАТО против сербской стороны.

Тенденция перехода к новой концепции миротворчества проявлялась отчётливо. Б.Бутрос-Гали в начале 1994 г. приветствовал тесное сотрудничество ООН и НАТО, сказав, что уже было согласовано, что НАТО будет действовать в случае необходимости, консультируясь с представителем СООНО. Сомнения, правда, оставались. С формальной точки зрения Генерального секретаря волновал вопрос о том, что в резолюциях Совета Безопасности по Боснии и Герцеговине отсутствовал «чётко сформулированный мандат на принудительные действия».

После международной конференции по Боснии и Герцеговине, проведённой в Лондоне 21 июля 1995 г., Североатлантический совет утвердил необходимые планы по сдерживанию нападения на «зону безопасности» в Горажде при использовании всей воздушной мощи НАТО, расширив это решение вскоре на Сараево, Бихач и Тузлу. 3 июня 1995 г. в Париже состоялось совещание 16 министров обороны стран - участниц НАТО и ЗЕС, целиком посвящённое положению в Боснии и Герцеговине. Решено было создать оснащённые тяжёлой боевой техникой, готовые к ведению боев Силы быстрого реагирования (СБР) в составе 10 тыс. человек. В истории ООН СБР создавались впервые. Главная задача этих сил определялась как устранение силами НАТО любых попыток воспрепятствовать выполнению задач ООН. Журналистам объяснили, что основная задача этих сил – предупредить, а при необходимости и устранить силовым путём любые попытки воспрепятствовать выполнению задач ООН «голубыми касками». Одновременно в печати появились сведения о том, что все-таки главной функцией СБР будет наказание «виновных». Объяснять, кто виновный, не требовалось.

16 июня 1995 г. Совет Безопасности принял резолюцию, одобряющую присутствие СБР в составе 12 тыс. в БиГ. При голосовании Россия и Китай воздержались. С.Лавров мотивировал это тем, что в тексте Резолюции нет гарантий, что СБР не встанут на одну из воюющих сторон. Однако общей ситуации такая позиция изменить не могла.

Кольцо вокруг сербов в Боснии сжималось. Многотысячные натовские Силы быстрого реагирования с 15 июля должны были приступить к выполнению своих

«миротворческих» обязанностей. Активизировалась и деятельность США в Боснии. Группу военных советников в Сараеве возглавлял американский генерал Дж.Свол. Офицеры-специалисты США неоднократно прибывали на аэродром Дубровника, обследуя «на всякий случай» его военные возможности. Американские самолёты как у себя дома садились в Сплите, доставляя сюда в июле 1995 г. военное оборудование: они готовили почву для встречи Сил быстрого реагирования из Великобритании. Американские службы наведения были расположены в нескольких боснийских городах, «оберегая» боснийское небо. Американские офицеры находились и в Македонии. 10 июля американцы начали первые совместные военные учения с Албанией.

Таким образом, к лету 1995 г. НАТО заняла достаточно прочные позиции на всей территории бывшей Югославии, закрепила своё международное положение в резолюциях ООН, максимально расширила свой мандат, а, значит, возможности, проверила взлётные полосы, опробовала систему наведения и даже неоднократно «пристреливалась» к целям, подготовила общественное мнение и заручилась поддержкой многих государств. Сдерживающим фактором оставался только момент принятия решений, или, так называемый принцип «двойного ключа», согласно которому решение о применении НАТО силы невозможно без одобрения Генерального Секретаря ООН.

Миссия СООНО в Македонии. Силы СООНО по просьбе македонского правительства были развёрнуты в Македонии в декабре 1992 г. В сентябре 1994 г. в Македонии находилось 1305 миротворцев. Военных было 1169 человек, военных наблюдателей – 19 и полицейских – 26. Военный контингент состоял из Нордического батальона – 621 человек и Американского батальона – 542 человека. Под флагом Нордического батальона служили норвежцы, финны и шведы. Основной задачей миротворцев в этой республике был контроль за развитием событий в приграничных с Сербией и Албанией районах, откуда, по мысли руководства Македонии, стране исходила основная опасность. Мандат СООНО в Македонии носил превентивный характер и предусматривал наблюдение за любыми событиями в пограничных районах, способными подорвать стабильность в Македонии и угрожать её территории, и информирование о них. Руководство ООН считало, что это первое «превентивное» развёртывание персонала ООН по поддержанию мира оказалось успешным и служило для Совета Безопасности важным средством раннего предупреждения.

После реструктуризации СООНО в Македонии в марте 1995 г. их заменили Силы превентивного развёртывания (СПРООН). Содержание мандата осталось прежним – наблюдение за развитием событий в пограничных районах. С 1 февраля 1996 г., после прекращения мандатов ОООНВД и СООНО Силы превентивного развёртывания стали самостоятельной миссией, докладывающей непосредственно в Центральные учреждения ООН в Нью-Йорке.

Конец миротворчества в Хорватии. Отказавшись от переговоров и попыток дипломатическими средствами урегулировать отношения с сербами Краины, руководство Хорватии готовилось решить проблемы военным путём. В мае – августе

1995 г. Хорватская армия провела две молниеносных военных операции по присоединению территории Краины к Хорватии, которые сопровождались массовыми убийствами сербов и, как следствие, уходом сербов из родных мест. Потерпела крушение миротворческая концепция и строившаяся несколько лет система охраняемых ООН районов. В результате мир лицезрел бегство 250 тыс. сербских мирных жителей, которых по дороге с земли и с воздуха расстреливали хорватские военные.

ООН проводила в Хорватии миротворческую операцию с 1992 г. Западная Славония уже в 1991 г. была большей частью «очищена» от сербов. Лишь в её южной части, которая находилась под контролем «голубых касок», ещё оставались сербы. Три года Хорватская армия вооружалась, модернизировалась, обучалась. Запрет на поставки оружия для Хорватии не существовал. Силы Хорватской армии оценивались в средствах массовой информации по-разному: от 100 до 240 тыс. человек.

Численность сербских войск 18 Западно-Славонского корпуса (один батальон, три пехотные бригады, три отряда, три роты, одна тактическая группа, один артиллерийский полк) составляла 4 тыс. человек. Им помогало вооружённое население сербских сел.

Хорватская армия, участвовавшая в операции «Блеск» в Западной Славонии, по оценкам специалистов, составляла 12 тыс. человек. Для наступления были созданы три ударные группировки. Поддержку хорватским подразделениям должны были оказывать ВВС с аэродрома Плесо (Загреб). Операцией руководил генерал Лука Джанко. Хорватский Генералштаб начал разрабатывать операцию ещё в декабре 1994 г. Планировалось начать наступление одновременно по всей линии фронта, а главные удары нанести на восточном (от Нова-Градишка) и западном направлениях (со стороны Новской) .

В 2.30 ночи 1 мая хорватский командир Оперативной зоны Беловар генерал Лука Джанко направил в СООНО депешу, в которой миротворцы оповещались о том, что «на оккупированной территории бывшего сектора «Запад» скоро можно ожидать возможные военные действия», им предлагалось отойти в безопасные места. В СООНО решили, что личная безопасность представителей ООН – это «самый главный приоритет», и потому все наблюдатели были отозваны со своих постов. В штабе не обратили внимание на то, что в депеше сектор назван «бывшим», не предприняли никаких попыток помешать военным действиям или хотя бы предупредить хорватское руководство об ответственности за нападение на позиции СООНО. В 5.30 утра 1 мая Хорватская армия начала артиллерийскую подготовку и наступление по трём направлениям – Север, Восток, Запад.

Ясуши Акаши был обеспокоен случившимся, призывал стороны подписать договор о прекращении огня, считал ситуацию крайне серьёзной. Число беженцев из Западной Славонии составило более 12 тыс. человек. Те люди, которые в первые дни бросились бежать в сторону моста через Саву, попали в засаду около села Доня-Варош. Колонна из 2 тыс. человек была в упор расстреляна Хорватской армией.

3 мая Ф. Туджман праздновал великую победу над «сербочетниками» и их «югокоммунистическими» помощниками. А 9 мая 1995 г. Ф. Туджман был почётным гостем России на параде Победы. Из сообщений российского посольства в Загребе видно, что Ф. Туджман не собирался приезжать в этот день в Москву, но, согласно документу Посольства Хорватии в Москве, он всё-таки прилетел в столицу России, но «без паспорта»(?). И посольство просило оказать содействие, чтобы Президент Хорватии беспрепятственно выехал из Москвы 9 мая в 21-00. Российские парламентарии решительно выступали против присутствия Ф. Туджмана в Москве на Празднике Победы. Думцы С. Бабурин, Ю. Кузнецов, В. Журавлёв и В. Лепёхин считали необходимым отозвать приглашение лидерам Хорватии и БиГ, запятнавших себя пособничеством фашизму. Но телеграмма от них пришла в МИД 6 мая, в Европейский Департамент – 10 мая, а в Департамент по связям с субъектами федерации, парламентом и общественно-политическим организациям МИД РФ только 19 мая....

17 мая Совет Безопасности принял Резолюцию 994, в которой призывал сербскую(!) и хорватскую стороны сотрудничать с миротворческими силами и отвести свои войска от линии разделения. В документе заявлялось о необходимости полного уважения суверенитета и территориальной целостности Хорватии, подчёркивалась необходимость уважать права сербского населения. О жертвах среди мирного населения не упоминалось, а стороны призывались к примирению и доверию, к уважению договора о прекращении огня, а также к экономическому сотрудничеству.

Итак, мир стал свидетелем ужасающей и бесчеловечной агрессии. Какова же была реакция? Возмущены были лишь Москва и Белград. Действия Загреба осудил и Я. Акаши. Посредник ЕС Карл Бильдт заявил, что Ф. Туджман повинен в изгнании сербов и в военных преступлениях. В целом международные организации, как и ведущие державы, остались абсолютно равнодушными к сербской трагедии и многочисленным жертвам. Видимо согласившись с действиями Хорватии, ООН видела свою задачу лишь в обеспечении безопасности беженцев и в выводе «голубых касок» из занятых хорватами районов. Уже 10 августа было принято решение вывести войска СООНО из Хорватии. Всего подлежали эвакуации 12 400 человек. Небольшое количество «голубых касок» оставалось лишь в секторе «Восток», где были дислоцированы русский и бельгийский батальоны. Думается, что, просчитывая операцию, хорватские власти опасались трудностей именно на участке, за который отвечали русские миротворцы. Поэтому, если вспомним, Хорватия настаивала, а СООНО поддерживали планы передислокации Русбата (не удалось), очернения деятельности Русбата и его командования (удалось частично), замены командира сектора русского генерала на бельгийского (удалось).

Россия направила в ООН три протеста с осуждением хорватской агрессии, впервые за четыре года войны оказала существенную гуманитарную помощь сербам. Мир не остановил Хорватию. 28 декабря 1995 г. Совет Безопасности рассматривал вопрос о преступлениях хорватских войск в Краине на основе доклада Генсека ООН о злодеяниях против сербов в Хорватии во время летней агрессии.

Россия при поддержке некоторых членов СБ выступила с предложением о принятии специальной Резолюции с осуждением Хорватии. Но обсуждение закончилось безрезультатно, так как этому воспротивились ряд стран. В целом миротворческая концепция на территории бывшей Югославии потерпела фиаско, не выполнив своей главной задачи – предотвращения войны на территории бывшей Югославии и сохранения жизни мирного населения.

Ljubiša MITROVIĆ

UDK 316.72:316.4.052(497)

*

Filozofski fakultet
Univerzitet u Nišu

GEOKULTURA RAZVOJA, EVROINTEGRACIJSKI PROCESI I KULTURA MIRA NA BALKANU

Rezime

Savremeni Balkan ima “moćnu ontologiju” (M. Todorova) bez čijeg je razumevanja teško odgonetnuti dinamiku aktuelnih kulturnih, socijalnih i političkih procesa u savremenosti.

Istraživanjem specifične geokulture razvoja Balkana može se doći do sintetičkih i relevantnih zaključaka o odnosu geografije, kulture i politike na ovom prostoru; o dejstvu racionalnih strategija društvenih aktera, i iracionalnih faktora (matrica “kolektivno nesvesnog” /Jung/) u društvenim promenama na Balkanu kroz istoriju i u savremenosti.

Na “balkanskom krstu” i geopolitičkom čvoru ukrštaju se učinci brojnih civilizacija i kultura. Pomešan sa balkanskim “etničkim koktelom” (Z. Bžežinski) i geostrateškim igrama velikih sila, njihov uticaj daje specifičnu sliku ovog prostora kao podeljenog iznutra i spolja, razapetog između prošlosti i budućnosti, između procesa re-tradicionalizacije i modernizacije.

Proizvodnja rata i mira na Balkanu, kroz istoriju i u savremenosti, nažalost, više je zavisila od odnosa spoljnih sila moći nego međusobnih odnosa balkanskih naroda. Nema, međutim, trajnog mira i stabilnosti u regionu ukoliko nije plod interesa i dogovora samih balkanskih naroda.

Ključne reči: paradigma geokulture, Balkan, Srbija, evrointegracijski procesi, kultura mira.

Uvod

Geokulturna paradigma razvoja definisana je u radovima poznatih istraživača Jovana Cvijića i Pitrima Sorokina početkom XX veka i Imanuela Volerstrina i Vječeslava Kuznjecova na kraju XX veka. Pod njom se podrazumeva zajednički osobeni kulturni imenitelj vrednosnih obrazaca, orijentacija i tipa delanja i razvoja, koji dele narodi, društva i grupe na jednom geoprostoru kao pripadnici određenih civilizacija. U tom smislu može se reći da postoji najmanje onoliko geokultura koliko i tipova civilizacija u svetu. Treba, međutim, napomenuti da se pojmovi geokulture i civilizacije ne moraju uvek poklapati, te da postoje geoprostori na kojima se ukrštaju različite civilizacije, što dalje čini pojam geokulture kompleksnijim i protivurečnijim.

Balkan je upravo takav prostor na kome se seku razne civilizacije. Zato možemo govoriti o osobenostima balkanske geokulture razvoja. O tome su između ostalih, pisali J. Cvijić, Trajan Stojanović, M. Todorova, B. Babić, Lj. Mitrović.

Balkanska paradigma geokulture razvoja upravo živi u protivrečju različitih, često suprotstavljenih ali i konvergentnih sistema vrednosti i kulturnih orijentacija: pravoslavlja, katolicizma, i islama. Sve se to izražava u različitim sverama života – od rada, preko religije do politike. Savremeni Balkan sve manje živi u znaku geostorije i geopolitike, ali je duh geokulture – kulturna tradicija, i moderne inovacije, ono što određuje njegovu društvenu i kulturnu dinamiku.

Na kraju XX veka izvršena je geopolitička tranzicija Balkana. On je od prostora ravnoteže između Istoka i Zapada, sve više okrenut Zapadu tj. Evropskoj uniji. Postavlja se pitanje: šta je ova geopolitička tranzicija Balkana? Uključivanje u svetsku podelu rada i modernizacijske tokove ili nove oblike porobljivanja i marginalizacije od strane snaga mondijalizovanog kapitala i globalizma?

Naše je mišljenje da Balkan treba da izgradi autonomnu strategiju unutarbalkanske integracije (ekonomske, političke i kulturne) i da kao takav – ulazi u šire integracione celine i na Zapadu i na Istoku. U suprotnom, njegovo priklanjanje ovoj ili onoj integraciji može dovesti zemlje Balkana u inferiorni položaj – evropske poluperiferije i periferije. Danas je izvesno da je proširenje EU na Istok diktirano logikom kapitala transnacionalne korporacije i vojnopoličke moći (NATO-a), a ne filantropskim razlozima.

Strategija neoliberalne zavisne modernizacije, koja se od strane zemalja svetskog centra nameće zemljama u tranziciji i koju nekritički slede novodemokratske kompradorske elite, pod firmom reforme i modernizacije, dovela je do periferizacije privrede, društva i kulture ovih zemalja. To je posebno vidljivo i izraženo na primeru zemalja Balkana.

Balkanskim zemljama je danas neophodno otrežnjenje. Formiranje novih kritičkih elita – koje će reafirmisati ideju “Balkan – balkanskim narodima” i konfederaciju balkanskih naroda. Ma koliko se ova ideja činila staromodnom u uslovima globalizacije i evrointe-gracije, valja reći da ona ima značaj i vrednost. Saradnja, kultura mira, razumevanje, solidarnost – respekt različitosti ali i afirmacija zajedničkog interesa, moraju biti ideje vodilje novim elitama na Balkanu, na putu razvoja njihovih zemalja – u budućnost.

U suprotnom, Balkan će ostati poligon arbitriranja tuđih sila, nova zona zemalja svetskih kolonija i protektoracije.

Položaj Balkana u savremenim geostrateškim odmeravanjima

Savremeni Balkan, kao region, u znaku je “lumpenrazvoja” ili “subrazvoja” (A. G. Frank), kao zona novih zavisnih društava kapitalizma poluperiferije, sa devastiranim privredama i slabim državicama, sa kompradorskom buržoazijom i satelitskim elitama. Bez obzira na pompeznu političku graju novodemokratskih elita o evropskoj orijentaciji i demokratskim reformama, prema realnom dometu promena, socijalnoj strukturi i

kvalitetu života, Balkan više sličí latinoameričkim društvima nego modernom evropskom društvu. S obzirom na još uvek veliku opterećenost prošlošću, adekvatnijim se čini teorijski pristup vezan za geoistoriju i kulturološku paradigmu o ulozi nasleđa i kolektivno nesvesnog, negoli teorija modernizacije i institucionalistički pristupi koji su vezani za političke projekte novih elita. Bez obzira na to što je izgubio “geostratešku rentu”, koju je imao u doba hladnog rata, Balkan još uvek ima određeni značaj. *Geopolitički*, zbog svog regionalnog položaja kao prostora koji presecaju ključne komunikacije na relaciji Istok – Zapad – Sever – Jug; *geoekonomski*, zbog toga što će tu proći novi putevi nafte od Istoka ka Zapadu, tj. od Crnog do Jadranskog mora (od Konstance do Dragača), odnosno od Crnog mora prema Srednjoj i Zapadnoj Evropi; *vojno-politički*, jer se na ovom prostoru žele dislocirati baze i vojska iz Centralne i Zapadne Evrope, bliže Bliskom istoku i Kaspijskom regionu; *strategijski*, jer SAD, “pokrićem” Balkana i svojim uticajem na njegovu “stabilnost i nestabilnost” na prostoru “etničkog koktela” (Z. Bžežinski), želi da Evropu drži u šah-poziciji i da, u zavisnosti od sopstvenih geostrateških interesa, remeti njenu stabilnost, čini je ranjivom i potencijalno konfliktom.

Bez obzira na minimiziranje uloge Balkana u transkontinentalnim geostrateškim igrama u uslovima globalizacije, moći novih tehnologija, i nastupajućem *dobu “pokretnih imperija”*, savremeni Balkan ima još uvek veliki značaj u trouglu na relaciji Evropa – SAD – Evroazija (odnosno na dugom maršu – putu novih gospodara svetskog poretka, sa SAD na čelu prema Evroaziji), ako ne mostobrana, onda “nosača” i “pristaništa” s jedne strane, između SAD i Evroazije, a s druge, u odnosima SAD i Evrope, on je potencijalno “bure baruta”, tj. mogući faktor stalne destabilizacije evropske sigurnosti.

U ovom kontekstu geostrateških odmeravanja Evrope i SAD, upravo je prostor bivše Jugoslavije, a pre svega Kosovo i način rešavanja njegovog statusa, politički “lakmus” na kome danas evropska diplomatija i geopolitika polažu veliki ispit. Nezavisno Kosovo – čemu otvoreno, preferiraju američki jastrebovi (podržavajući velikoalbanski projekat) – faktor je ne samo dezintegracije državnog suvereniteta Srbije, već i izvor stalne nestabilnosti na Balkanu i u Evropi. Stoga je brža evrointegracija Balkana, bez njegove dalje političke fragmentacije, uslov mira i napretka ne samo Balkana, već i Evrope.

Aktuelne geopolitičke tendencije u regionu ukazuju na to da je Balkan još uvek ranjiv. One se manifestuju u sledećim oblicima: Kosovo teži nezavisnosti uz otvorenu podršku SAD; u Bosni je prisutna tendencija ka intergralizmu, tj. redefinisanju i poništavanju Dejtonskog sporazuma (odnosno potapanje državnosti Republike Srpske); izvršena je dezintegracija *Srbije i Crne Gore*, uz potporu briselske birokratije; između Grka i Turaka postoje naboji oko Kipra; u Makedoniji trajno je prisutan problem integracije albanske manjine; Albanija je u znaku slabe države, koja ne kontroliše svoj prostor i u kojoj postoji snažan uticaj kartela narko-mafije i uticaj spoljnih sila na politiku zemlje; prisutno je nerešeno pitanje manjina u Hrvatskoj. Rečju, Balkan je još uvek ranjiv i konfliktan i krhki mir više počiva na prinudi spoljnih faktora, nego na organskoj integraciji balkanskih privreda i društava. Otuda imamo nadmetanje SAD i EU oko pravca upravljanja krizom na Balkanu.

Mir se, za sada, na Balkanu održava zahvaljujući a) vojnoj prinudi (NATO), b) političkoj pomoći OUN i c) ekonomskoj pomoći EU. No, sve je to krhko i može ponovo pući, ako se zemlje jugoistočne Evrope brže ne uključe u EU. Izlaz iz krize na prostoru Balkana i perspektivu treba tražiti kroz razvoj i bržu integraciju balkanskog prostora u EU, ali i kroz izgradnju autonomne strategije razvoja i saradnje među samim balkanskim zemljama. Tek u tom kontekstu novih balkanskih ekonomskih, političkih i kulturnih integracija, modernizacije i razvoja, Balkan može postati, u istorijskom smislu, punopravan, ali i punoletan (kao ekonomski i politički partner) član zajednice evropskih nacija. U suprotnom, formalno uključivanje u institucije EU, bez kvalitetnih promena unutar njega samog, Balkan će zadržati u zoni nove svetske periferije i zavisnog društva, čiji je regionalni prostor u funkciji dominacije interesa krupnog kapitala i neokolonijalne projektoracije. Takav Balkan, međutim, sa svojom kompradorskom buržoazijom i vazalskim političkim elitama, predstavljaće ambivalentnu tvorevinu preko koje će globalni geostrateški akter (SAD) Evropu “držati u šahu”, koristeći balkanske elite za saradnike i “partnere” u ostvarivanju globalne hegemonije.

Zaključne marginalije o geopolitičkoj tranziciji Balkana i položaju Srbije (na početku novog milenijuma)

Savremeni Balkan se na kraju XX veka i početku trećeg milenijuma ponovo našao u zoni zemalja svetske poluperiferije kao regija, geoprostor, koji je u *geopolitičkoj tranziciji*. Ta tranzicija je delom dobrovoljna a delom prisilna. Ona je inicirana implozijom socijalizma i raspadom bipolarne ravnoteže sveta (1989. godine).

Kao *posledica ove tranzicije* (ili ovih procesa) imamo okretanje Balkana Zapadu, Evropskoj uniji i evroatlantskim integracijama, širenje NATO-a na Istok, rekolonizaciju i protekturaciju ovog prostora.

Pod firmom sprovođenja projekta modernizacije, po meri interesa snaga imperijalnog svetskog centra, nove kompradorske političke elite u balkanskim zemljama učinile su radikalni zaokret od Istoka i saradnje sa Rusijom, ka zapadnoj alijansi.

Posledice ovih procesa nisu samo istiskivanje Rusije sa Balkana, već mnogo šire i složenije. One zahtevaju dublja istraživanja i geopolitičke procene.

Iako se u uslovima novih tehnologija i informatičkog umrežavanja globalizovanog sveta smanjio značaj geoprostora a ulogu geopolitike zamenila nova geostrategija oslonjena na nove tehnologije, geoekonomiji i geokulturi, valja istaći *da ne treba tako brzo i olako odpisivati i značaj geopolitike*. Obnovi geopolitike u novim uslovima i geopolitici za XXI vek, između ostalog, pišu francuski geopolitikolozi Fransoa Tial i Iv Lakoste.

Balkan posle II svetskog rata, u doba Jalte i hladnog rata bio je faktor ravnoteže. No, ne treba zaboraviti da je on kao geoprostor, zbog ekonomskih i ekoloških resursa, pa i kao geostrategijski čvor i dalje vrlo značajan. Upravo zbog geostrategijskih interesa velikih sila njihove misije u XXI veku na Istok, prema velikom Balkanu evroazijskom prostoru, na kome će se kako ističe Z Bžežinski u XXI veku voditi presudne bitke za liderstvo i svetsku dominaciju. (Videti “*Veliku šahovsku tablu*”, 1997.)

Za osvajanje malog Balkana najpre je bilo potrebno razbiti po svaku cenu SFRJ kao centralnu zemlju. To je bio interes transnacionlanih korporacija i velikih sila (Nemačke i SAD). Osvajanje Balkana činjeno je mekom i tvrdom strategijom, pod firmom “demokratske tranzicije”, ali i “ognjem i mačem”, vojnim intervencionizmom u Bosni i Kosovu pod firmom “milosrdni anđeo”, zatim i pod firmom uvlačenja zemalja ovog prostora u procese evrointegracije i evroatlantskih struktura (EU, partnerstvo za mir, NATO).

Da bi se ovo realizovalo, procesi tzv. tihe antirevolucije i neprincipijalne antijugoslovenske koalicije u miru, posle 1990. godine pretvoreni su u otvorene procese dezintegracije, političke atomizacije, tj. stvaranja umesto SFRJ, uz pomoć Zapada patuljastih džepnih država, pod njegovim protektoratom. Posle raspada SFRJ, ova platforma transformisana je u *antisrpsku koaliciju*, a pravac njenog delovanja je dezintegracija Srbije. Zbog toga je Srbija stigmatizovana kao da želi da sledi velokosrpski projekat, a faktički se na delu sprovodi politika Zapada (pre svega SAD i Velike Britanije) *velikoalbanski projekat* – nezavisno Kosovo.

Kontroverze oko statusa Kosova u poslednje dve godine to su najočitije pokazale. Svim silama, pritiscima i ucenama od strane SAD-a delimično i EU, ono se želi istrgnuti iz suvereniteta Srbije.

Procene su geopolitičara da se strategija *dezintegracije Srbije* (sada “torzo država”) neće zaustaviti na Kosovu, već da će se nastaviti njeno razaranje najmanje u dva pravca (Vojvodina i Sandžak), a moguće i više. Ta strategija cepanja Srbije danas se izvodi pod firmom regionalizma, koji u Srbiji navodno treba da ima državni karakter, a ne karakter funkcionalne demokratizacije. Da ne bi bilo nesporazuma: Srbiji je kao modernoj i demokratskoj državi i ne samo njoj, potrebna regionalizacija, kao ekonomsko-kulturna strategija, kao projekat političke decentralizacije vlasti i faktor participativne demokratije, ali ne i kao faktor nastajanja novih državnih entiteta i njihovih surogata, koji bi cepali njen suverenitet i integritet.

Imajući u vidu sadašnji geopolitički položaj Srbije, njenu oslabljenu moć i ranjivost, mora se pažljivo i racionalno upravljati njenim državnim brodom, ako se ne želi pretvoriti u novi Titanik. Zbog toga je neophodno otvoreno raspraviti sva pitanja vezana za decentralizaciju i demokratizaciju političkog sistema u Srbiji, imajući u vidu teorijska i praktična iskustva u svetu, i potražiti optimalni model njenog regionalnog razvoja koji bi bio u funkciji njenog razvoja, modernizacije i demokratizacije, ali i očuvanje njenog suvereniteta i integriteta.

Imajući u vidu dejstvo centrifugalnih i centripetalnih sila u Srbiji kao i njen geopolitički položaj i geostrategijske interese velikih sila, sa državom se u Srbiji mora pažljivo, racionalno postupati. Da bi se odgovorilo izazovima vremena, pre svega daljem razvoju proizvodnih snaga, Srbija treba da uđe u procese evrointegracije i EU, ali ne i NATO. Ona treba da zadrži vojnu neutralnost, zadovoljavajući se ulaskom u partnerstvo za mir.

Srbija mora redefinisati svoju strategiju razvoja od geopolitike ka geoekonomiji i geokulturi. Ona se za promenu svog geopolitičkog položaja mora dugoročno boriti kroz realizaciju geoekonomskih i geokulturnih ciljeva razvoja. Samo privredni oporavak i

stvaranje jake privrede i razvoj kulture i nove autonomne političke elite mogu u perspektivi Srbiju vratiti u porodicu uvaženih zemalja, a ne političko sluganstvo i kapitulacija.

Sadašnje stanje ni rata ni mira (ili kako bi R. Aron rekao “ratobornog mira i mirotvornog rata”) na prostoru Srbije i Balkana mora biti preovladano, novom strategijom saradnje i poverenja među balkanskim narodima, reafirmacijom ideje programa Balkan – balkanskim narodima, čija bi realizacija omogućila partnerstvo balkanskih naroda za mir i razvoj u regionu, i u isto vreme pružila šansu Srbiji da predahne i da se vrati razvojnim problemima i modernim strategijama delovanja da racionalno otvara kapije budućnosti.

Zbog toga mi se čini da treba naglasiti potrebu za redefinisane nacionalne strategije Srbije od usko geopolitičkih pitanja ka geoekonomiji i geokulturi razvoja. Smatram da se razvojem privrede i kulture mogu savladati negativni efekti sadašnjeg geopolitičkog položaja Srbije u kontekstu savremene geopolitičke tranzicije Balkana.

U ovom kontekstu razmatranja položaja Srbije – u procesu globalizacije i geopolitičke tranzicije Balkana – posebno treba istaći *značaj saradnje Srbije* sa Republikom Srpskom, Crnom Gorom, i drugim susedima na Balkanu, ali i *sa Rusijom* posebno u ekonomskom i kulturnom pogledu. Nikakva politika ne treba da naruši naš geostrategijski interes za saradnju sa ovom evroazijskom zemljom bliske etnokulture, dubokog i pravog prijateljstva između naših naroda.

Umesto zaključka

Većina balkanskih zemalja, nakon implozije socijalizma u procesu tranzicije, sledi neoliberalnu strategiju zavisne modernizacije, koja ovaj region čini zonom periferizacije privrede i društva.

Balkanske elite okrenute se izazovima evrointegracije i ovaj “trend” prenose na ostatak stanovništva. U ovoj formuli one traže ne samo izlaz iz sadašnjeg kriznog stanja, nego i sagledavaju perspektivu svog daljeg razvoja.

Savremeni Balkan još uvek je ranjiv. U senci je sablazni geoistorije i u stanju nedovršenog rata i neizgrađenog mira. Stoga je izgradnja nove kulture mira i politike multikulturalizma i etničke tolerancije ključna karika moderne politike razvoja Balkana.

Kultura mira na Balkanu povezana je sa globalnim, regionalnim i nacionalnim strategijama društvenog razvoja i prevladavanja strukturnih nejednakosti u savremenom svetu. Nije moguć trajan mir među narodima ako su oni socijalno fragmentisani i klasno porobljeni. Unutrašnja sloboda građana i naroda uvek je, manje ili više, uslovljavala i njihovu spoljnu slobodu i kvalitet međunacionalnih, međudržavnih i globalnih odnosa i obrnuto.

Samo se u ključu multipolarnog i socijaldemokratskog razvoja sveta i procesa regionalne i evropske integracije može očekivati napredak i mir na Balkanu. U suprotnom, moguće su nove deobe i sukobi, koji bi dalje devastirali ovaj geoprostor.

Istraživanje racionalnih pretpostavki za razvoj, mir i integraciju na Balkanu najvažniji je zadatak naučnika i intelektualaca. Nema većeg pozvanja od te misije intele-

ktualaca da vlastitim istraživanjima služe istini, dobroti, emancipaciji i miru među ljudima i narodima.

Geoculture of development, eurointegration processes and the culture of peace at the Balkans

Summary

Contemporary Balkan region has a “powerful ontology” (M. Todorova) that needs to be understood since otherwise it would be difficult to decipher the dynamics of the current social, political and cultural processes.

Exploring the specific geoculture of the Balkan development can lead to syncretic and relevant conclusions about the relationships among geography, culture and politics in the region as well as about the effect of both the rational strategies of social actors and of the irrational factors (matrices of the “collective unconscious” (Jung)) in the social changes at the Balkans in the past and at present.

At the “Balkan cross” and the geopolitical knot there are achievements of numerous civilization and cultures intersecting, even more mixed with the Balkan “ethnic cocktail” (Z. Bzezynsky) and geostrategic games of the great powers. Their influence gives a specific picture of this region as divided both outside and inside, torn between the past and the present, between the processes of retraditionalization and modernization.

The production of war and peace at the Balkans, in the past and at present, unfortunately, has been more dependent on the great power relations than interrelations among the Balkan peoples. However, there will be no lasting peace and stability in the region without the mutual agreement of the peoples in the Balkans themselves.

Key words: paradigm of geoculture, Balkans, Serbia, European integration processes, culture of peace.

Драган ПЕТРОВИЋ

УДК 355.01(477:470)"2022/..."

Научни саветник

Институт за међународну политику и привреду Београд

Универзитет Сингидунум у Београду,

Факултет за међународне односе, спољну политику и безбедност

УКРАЈИНСКИ СУКОБ У ПЕРСПЕКТИВИ: НАЗИРЕ ЛИ СЕ ЊЕГОВ ПРЕКИД И ДОГОВОР ТРАМПА И ПУТИНА

Апстракт: У раду се посматра могућност окончања украјинског сукоба, као и начин на који би то било могуће. Дуже од три године траје оружани сукоб између Русије и Украјине, који има своје изворе у претходној вишегодишњој украјинској кризи. Највећи део западних земаља током претходне три године подржава Украјину и увео је санкције Русији. Трампова администрација мења неке основне постулате претходне америчке политике и покушава да пронађе компромис. Русија има надмоћ и успехе у сукобу, па се стиче утисак да ће исход сукоба бити у њену корист. Тако ће вероватно део рускојезичког Југоистока Украјине остати део Русије и да ће Кијев морати да се обавезе да буде ван НАТО и друге обавезе и уступке. За сада се са тим не слажу водеће силе ЕУ које су спремне да помажу Украјину у даљем сукобу.

Кључне речи: Украјина; Русија; украјинска криза; оружани сукоб у Украјини; Европска Унија; САД.

Почетком деведесетих година, падом Берлинског зида, нестанком Источног блока и урушавањем СССР светски поредак је нагло постао монополарни, са доминацијом само једне светске силе и једног војно политичког блока (САД и НАТО). Током наредних година, Америка и НАТО су спроводили своју интересну политику у свету, која је између осталог подразумевала низ притисака па и агресија на суверене земље, кршење међународног права и многе друге злоупотребе. Неолиберални економско-социјални модел, који су паралелно наметали, доживео је свој крах са великом економском кризом почевши од 2008. године, који је највише погодио саме САД, као и већину других западних сила. То је убрзало промену односа снага у свету, где низ других великих земаља, попут Русије, Кине, а у мањој мери и других водећих сила чланица ШОС и БРИКС (Индија, Бразил и др.), јачају и пристижу (па и прстижу) водеће западне силе, рачунајући и саме САД. По БДП паритета куповне моћи, Кина је избила на прво место у свету, трећа је Индија, а четврта Русија (а прва у Европи). Захваљујући и даље улози долара као светске резервне валуте број један, те утицаја САД на међународне финансијске организације (ММФ, Светска банка, Светска трговинска организација и др.), Америка је и даље

водећа светска сила у лепези више других које су носиоци мултиполаризма и теже праведнијим међународним односима.

Овај сукоб је само формално украјинско-руски, он има далеко шири значај. Наиме САД, Британија и НАТО стоје иза читавог подухвата преврата у Кијеву 2014, након чега је конституисан модел Украјина АнтиРусија. Управо је то и главни изазов пред рускојезично и проруско становништво у Украјини, већинско на Југоистоку, а такође и за читав „Руски мир“ (Руски свет), пре свега за Руску федерацију, као једног од гараната мировног споразума Минск 2. Шири услови за сучељавање је заправо планетарни процес преласка светског поретка од монополарног ка мултиполарном, где је управо Русија један од носилаца мултиполаризма.

Још је Хантингтон средином деведестих у свом чувеном делу Сукоб цивилизација у поглављу о Украјини, навео да је она геополитички и цивилизацијски неповратно подељена земља, на већи део који је проруски, и онај западни који то није. Тако подељена Украјина је некако функционисала као начелно први пут у историји независна држава путем плурализма, где су се на власти наизменично смењивале „проруске“ и „прозападне“ власти, све до пуча фебруара 2014, када практично престаје да постоји у свом дотадашњем формату и балансу. И пре тога у два наврата отимана је на сумњив начин, власт проруским странкама и политичарима (крајем 2004, или тзв. „наранџаста револуција“ и пролећа 2006. када је под сумњивим околностима од стране председника Јушченка распуштена тзв. друга Јануковичева влада). Међутим, овај трећи пут фебруара 2014. суверена власт председника Виктора Јануковича и премијера Азарова је оборена на улици и уз помоћ западних структура, те дотле често владајуће проруске странке Партија региона и Компартија забрањене. Од тада више ништа неће бити исто, па је дошло до познатих догађаја сецесија Крима и Донбаса, сукоба и напетости. Победа Зеленског над Порошенком 2019. на председничким изборима дала је наду у смиривање ситуације. Међутим, Зеленски након доласка Бајдена у Белу кућу наставља концепт политике Украјина-антиРусија, и на унуташњем плану (нова црква, маргинализација руског језика и рускојезичног становништва) и на спољном плану (не поштовање Минска 2), што је вероватно пресудно деловало на Москву да крене у оружани сукоб.

Сукоб у Украјини, који је почео фебруара 2022. године, можемо посматрати у ширем контексту. Светски поредак се захваљујући више паралелних процеса, током низа година, креће ка мултиполарном. Управо украјински сукоб представља и сучељавање сила носилаца претходног монополарног светског поретка, на челу са САД и НАТО, које листом подржавају званични Кијев и Украјину. Русија поред тога што је сукобљена страна у Украјини, је и једна од водећих светских сила носилаца мултиполарног света. Узроци и поводи украјинског сукоба су вишеструки, а најзначајнији у том правцу је фебруарски пуч 2014. године, након чега се покушава конституисати концепт Украјина-антиРусија. Минск 2 се подривао од почетка, највише од Кијева, а западне силе се нису показале као непристрасни медијатори. На унутрашњем плану у Украјини је на делу било обесправљивање рускојезичног становништва, увођење нове цркве и насртаји на ону миленијумску (УПЦ Мо-

сковске патријаршије), те забране дотле често владајућих проруских странака Партије региона и Компартије. Тај је процес само привремено био успорен доласком Зеленског на власт. Међутим, приближно од доласка на власт Бајдена у САД Зеленски поштрава своју политику према рускојезичком становништву и проруској опозицији (ОПЖ странка и њен лидер Медвешчук, Партија Шарија), као и према Русији. Западни центри моћи су показали наклоност Кијеву, па су жмурили и на гажења људских права рускојезичког становништва. Прекид ватре у Донбасу је кршен и односио је хиљаде живота у периоду док је на снази био Минск 2. Русија у фебруару 2022. прво признаје независност Доњецке и Луганске административних области и то у пуном њиховом опсегу, а потом напада Украјину.

Чињеница је да је Русија напала једну суверену земљу 24 фебруара 2022, али указује на низ узрока у том правцу. Србија признаје територијални интегритет Украјине, као што се залаже и за све друге земље у свету. Колективни Запад је листом означио Русију као кривца, те јој увео санкције и на разноврстан начин помаже Украјину. Након више од две године сукоба, Русија је показала унутрашњу привредну, друштвену и политичку стабилност, а земље ван тзв. колективног Запада јој нису увеле санкције, а многе живо сарађују са њом. Украјина и поред интензивне западне помоћи све теже располаже са квалитетом трупа на линији раздвајања, а руска страна има надмоћ у ваздухопловству, артиљерији, морнарици и количинама муниције. У последњих пола године, и интензитет и континуитет западне помоћи полако опада. Појављује се и прве пукотине у спремности и интересима западних земаља да наставе интензивну и континуирану помоћ Украјинцима. Јасно је да су капацитети Украјине и Русије различити (уз чињеницу да је Украјина изнутра идентитетски подељена), те да се стиче утисак да Москва избегава велике ратне операције и губитке, те да иде на вишеструко исцрпљивање украјинске стране.

Током две године рата, може се констатовати жилавост украјинске стране, изузетно помогнуте од стране колективног Запада. Са друге стране, Русија је показала солидну имуност на санкције, стабилну и снажну привреду, политичку и друштвену стабилност, те прећутну подршку (или макар неутралност) остатка света, ван тзв. „колективног Запада“. Заправо не треба имати илузије, да је ово изолован сукоб, већ веома важно поље планетарног сучељавања носилаца (бившег ?!) монополарног светског поретка (САД и НАТО) и са друге стране носилаца наступајућег мултиполарног. У ове две године, можемо видети и ширење НАТО у Скандинавији, али и значајно ширење БРИКС, те промене односа снага у Африци и другим просторима света. И на Западу постоје слабости „дубоке државе“, у виду незадовољства у многим земљама ЕУ пуког праћења политике Вашингтона према украјинском сукобу (увођења санкција Русији, и широкој помоћи Украјини), а да не говоримо о Трампу у САД, који заступа сасвим другу концепцију.

До јесени 2022. године, специјална руска војна операција, наишла је на жесток отпор украјинских снага, који је снажно помагао колективни Запад. Русија се од тада на фронту прилагодила овом изазову, повећавајући војне ефективе и користећи своје ресурсе, исцрпљујући активном одбраном украјинске снаге. До маја

2023. пробијена је и друга линија одбране Украјинаца у Донбасу (Соледар, па Бахмут), потом издржана амбициозна контраофанзива украјинске стране, која није дала посебног резултата. Од јесени активизацијом кризе на Блиском истоку, долази до све спорије испоруке војне и финансијске помоћи Украјини са Запада, посебно из САД. Све више у наставку трајања сукоба долазе до изражаја већи капацитети Русије, те посебно слабљење квалитета украјинских снага, јер попуне јединица немају махом тај ниво обуке и способности у односу на претходни састав. На тај начин протоком времена руска страна све више добија на иницијативи и снази, што се од почетка 2024. све наглашеније осећа на фронту. Заузеће Авдејевке и иницијатива на осталим линијама фронта говори томе у прилог.

Смена начелника украјинске војске генерала Залужног са Сирским вероватно није најсрећније решење. Иако украјинска страна бомбардује и Југоисток (припојене области) и чак територију Руске федерације, руска страна је та која бомбардовањем унутрашњости Украјине изазива посебне штете функционисању украјинске војске и њене логистике.

Каква је ситуација на фронту сада. Поред све наизглед статичности фронта, приметна је премоћ руске стране последњих месеци, што се појачава из дана у дан. Са друге стране највећи проблем за руске снаге су изузетно утврђене линије одбране Украјинаца, пре свега у Донбасу. Друга утврђена линија одбране је пробијена током 2023. године, заузимањем Соледара и потом Бахмута. Поред тога заузећем утврђених Маринике и посебно Авдејевке Руси су умањили опасност бомбардовања Доњецка. Пад Авдејевке је отворио брешу у утврђеном систему украјинских снага, па се линија фронта помера ка Карловим језерима, са перспективом да се након заузећа, између осталог Бердичија, покуша прићи, последњој утврђеној линији одбране у Донбасу са југа. Управо та последња трећа велика утврђена линија одбране у Донбасу је Константиновка-Друшковка-Краматорск-Славјанск, значајан бедем за руске снаге на путу ка степи и самом Дњепру у позадини. Да би се до ње пришло фронтално, треба прво заузети Часов Јар, у који се продрло последњих дана. Такође, последњи истурени остатак друге линије одбране у Донбасу, регија Северска, која је у полуокружењу, се угрожава са више страна, укључујући северни правац према Красном Лиману. Ако би Руси заузели Красни Лиман, пришли би Славјанску са севера и практично заокружили Северску избочину.

Ово је стање тзв. руске активне одбране, односно дефанзиве, где се налазе практично од јесени 2022. Уколико би успедила дуго очекивана руска офанзива, то би могло да буде велики изазов украјинској страни.

У овом тренутку када је сукоб увелико премашио трећи и ушао у четврту годину, поставља се кључно питање како ће се он окончати. За Русију је најважније питање војна неутралност Украјине, дакле да постоје гаранције да неће ући у НАТО и да на њеној територији неће бити размештено западно нуклеарног наоружање. У том правцу, није примарно питање територије, али како Кијев и НАТО нису показали спремност уважавања предстоји руских примарних интереса, сукоб се поштрава. Поред тога украјинска власт поштрава од почетка сукоба однос према свом руском и совјетском наслеђу – те додатно изграђује концепт Украјина-

антиРусија. То се посебно односи на забрану деловања Украјинске православне цркве Московске патријаршије, увођењем црквених празника и календара декретом по западном (католичком) календару, прогону руског језика и топонима, изменом историје и др. То не само да нема везе са поштовањем људских права и идентитета, већ индиректно иде на руку отцепљивању све већег дела становништва земље. Како је и БДП и животни стандард у Русији битно већи од онога у савременој Украјини (чак параметри и пре почетка овог сукоба), то би такође могао бити мотив опредељивања за Руску федерацију популације у Украјини. Украјина која преостане из овог сукоба, такође ће бити титулар враћања кредита западним силама. Уколико она остане без богатих области Југоистока, и чак без излаза на море, њена привредна и геополитичка снага неће бити значајна.

Наду за данашњу кијевску власт представља подршка са Запада, укључујући хипотезу о коришћену макар дела заплете руске имовине у Западним земљама.

Исход украјинског сукоба је у целини тешко предвидети, али је постало јасно да без директног ангажовања НАТО (што није вероватно), Русија добија сукоб. Русија након спроведених референдума сматра четири припојене области својом саставном територијом и то у пуном опсегу (Доњецку, Луганску, Запорошку и Херсонску). При садашњем односу снага за предпоставити је даљи развој ситуације у правцу заокруживања од стране Русије преосталих територија четири припојене области. Такође уколико Кијев остане непопустљив, биће наставак сукоба, и реална могућност припајања и неких других области рускојезичког Југоистока (Харковска, Дњепропетровска, Николајевска и Одеска). У преосталом делу Украјине који контролише Кијев, драстично се смањило број становника, привредна активност је изразито смањена. За очекивати је даљу вишестрану помоћ са Запада, али је реално да она буде нешто нижа него до сада. За Русију је најважније да Украјина буде ван НАТО, на шта за сада не може да пристану САД. Такође западне земље доста полажу да ће учествовати у обнови Украјине и да она треба да им враћа кредите. Пукотине у том правцу могу бити скривени интереси њених западних суседа (Мађарске, Пољске, Румуније па и Словачке) по питању мањина и неких историјских права. Проширење НАТО на Финску и Шведску, те хомогенизација Запада против Русије су такође стварност. Међутим, проширио се и БРИКС. Опасност да ће се сукоб проширити у регији, није још сасвим одагната (Пољска, Белорусија, Литванија и др.). Слабе тачке Колективног Запада да настави неспутану помоћ Украјини, су све веће незадовољство у западноевропским силама, последицама овакве политике која се директно одражава на стандард њихових популација, те посебно Трамп и могућност да он дође на власт на председничким изборима у новембру у Америци. Избори у САД су значајан изазов и за украјинску кризу, сматра се да би победа Трампа повећала шансе за компромис. Такође, геоекономска повезаност тзв. „Старе Европе“ (Француске, Немачке, Италије) са Русијом, где ове земље трпе због прекида те сарадње, шанса је да се потенцијално умекша њихов однос према Москви у перспективи.

Чини се да са друге стране Русија нема тако слабих тачака на унуташњем, па и на спољном плану. Опасност да се сукоб прошири уласком НАТО је мала, јер

би то угрозило светски мир, иако остаје хипотетичка могућност да то уради нека од суседних чланица Алијансе, ван тачке 5. Тој опцији проширивања сукоба најближа је Пољска и то у односу на Белорусију. Међутим, као хипотетичка могућност постоји и опција да неке од западних суседа Украјине, искористе ову кризу, за реализацију својих територијалних аспирација. То се односи начелно управо на и оне земље, које помажу и врло су ажурне Украјини у њеној борби против Русије. Пре свега за Пољску, а потом за Румунију, Мађарску, па чак и Словачку.

Епилог разрешења украјинске кризе, ће се одразити на светски поредак, јер ће вероватни, успех Русије убрзати развој мултиполаризма (и обрнуто њен потенцијални неуспех га успорити). То су све велике непознанице. Са друге стране, једно је сигурно, после овог сукоба тешко је замислити не само Украјину у оном уређењу и опредељењу пре сукоба, а паралелно и свет се мења, и чини нам се неповратно иде ка мултиполаризму.

Када је у питању српски народ, он је био велика жртва тзв. монополарног светског поретка оличеног у САД и НАТО. САД и Британија нису много марили што смо у оба светска рата били на истој победничкој страни. Они су се носили пре свега примарно својим геополитичким разлозима, где је Русија и даље страна једним од главних планетарних ривала, чак и када је била ослабљена и на сваки начин попуштала нарочито у периоду Јељцина. Очигледно да је у тим западним центрима моћи присутна геополитичка поставка да је српски народ елементима дугог трајања близак Русима (православни Словени и историјски савезници, нарочито у вишевековном процесу решавања Источног питања). Постепени прелазак светског поретка ка мултиполарном није у супротностима са интересима српског народа, напротив. Са једне стране је за дубоко жаљење што је дошло до кризе и на крају оружаног сукоба на простору Украјине, који односи велики број живота. Јасно је да је до сукоба највише довео уз западну помоћ покушај трансформација Украјине од државе различитих идентитета ка концепту Украјина-АнтиРусија.

Уколико се сукоб настави врло је вероватно да руска страна може посетити и друге области рускојезичког Југоистока, које би по сличном сценарију (организовање референдума) могу бити укључене у састав Русије. То се односи на Харковску, Дњепропетровску, Николајевску и Одеску административне области. Такође још неке друге области источне Украјине попут Суми, Чернигов, па и Полтавске и чак Кијевске административне области (посебно њен источни део од Дњепра) могу хипотетички бити поседнути од руских снага ако би се сукоб наставио у дужем периоду. Мале су могућности да украјинске снаге могу повратити неке од изгубљених територија и потом их и задржати у сукобу. Тако пуковник Опачић с правом наводи да „руским патриотским круговима највише одговара сценарио капитулације кијевског режима и пристанка на неутралан статус“. Он оставља могућност подваријанте поделе територије Украјине, где би се укључиле и већ споменуте овде, суседне земље (поред Русије, и могуће Белорусије, Пољска, Мађарска, Румунија, па хипотетички чак и Словачка). У оквиру овог питања дотиче се и питање Придњестровља и Гагаузије у односу на Молдавију.

Сукоб у Украјини се након више од три године, развија у једном правцу, где се већ приближно могу сагледати неке исходнишне тачке. Од како је сукоб почео тзв. колективни Запад је прихватио начелно две важне хипотезе о узроцима и могућностима вођења овог сукоба. Прва хипотеза је та, (а њу је пре свега наметнула тадашња америчка администрација и врх НАТО), да је без обзира на околности, Руска федерација највећи, или чак једини прави кривац за отпочињање украјинског сукоба. На основу ове хипотезе, западне силе су увеле разноврсне санкције Русији, а Украјини пружале вишеструку и обимну помоћ. Друга хипотеза је та, да наводно Украјина уз западну помоћ, може да се одбрани, или чак порази Русију, као означеног агресора.

Током претходне три године сукоба, руска страна је издржала на унутрашњем плану, притисак западних санкција, сачувала друштвену и политичку стабилност. Без обзира на чињеницу да су санкције извесно наудиле руској привреди, Русија се успела ослонити на алтернативна тржишта и чак по БДП бруто паритету куповне моћи избила на четврто место у свету (а прво у Европи), управо током протекле две године, прстигавши при томе Немачку и Јапан. Ширење БРИКС где је управо Русија прошле године била домаћин заседања у Казану, те озбиљна сарадња у привредном и политичком смислу са њеним осталим чланицама, говори о томе да Москва није остала изолована у овом периоду. На фронту Руска страна има иницијативу, иако је јасно да са постојећим ангажованим снагама, померање линија иде изузетно споро, и да је украјинска страна још увек далеко од пораза. Русија је као свој званични стратешки циљ одредила да Украјина мора бити ван НАТО са гаранцијама, те да четири области Југоистока у пуном територијалном оспегу (Доњецка, Луганска, Запорошка и Херсонска), као и Крим, морају бити признате као њен саставни део.

Долазак на власт у САД Доналда Трампа и његове администрације, у кратком року показује спремност званичног Вашингтона на споразум са Русијом. У низу изјава водећих људи Трампове администрације, али и конкретних потеза дипломатских, показује се да се Русија не сматра више јединим, па чак вероватно ни главним кривцем за одпочињањем сукоба. Такође, изгледа да је у Вашингтону јасно да се чак ни уз даље хипотетичко повећање помоћи Украјини, не може изменити ток рата. Трамп показује спремност да се ценка и преговара са Путином око окончања сукоба, али чини се, и око ширег договора о утицајима и интересима на ширем подручју ЕвроАзије па и света. Могуће да и када се постигне договор, да светска јавност неће бити до краја упозната са свим његовим финесама и клаузулама. За Трампа су веома важни економски интереси, будући да жели консолидовати привредну снагу Америке, смањити бројне издатке, посебно за безбедност, што изискује договоре и у безбедносној сфери са Русијом. Трампу је такође битно да се задржи позиција долара као светског средства плаћања, а Кина представља дугорочни изазов у перспективи за Америку. У сложеним односима између САД, Русије и Кине, Трамп покушава да побољша односе са Русијом, који су достигли нулти ниво у периоду док је у Белој кући био Бајден. Заузима се нешто другачији однос према ЕУ, која се на неки начин удаљава из првог круга сила које решавају

не само украјински конфликт. У ЕУ су у водећим њеним силама на власти гарде-туре које нису задовољне оваквом политиком Трампове администрације, нити су спремне да прихвате Русију као силу која из украјинског конфликта излази, као нека врста условног победника. Такође неке од чланица ЕУ, којима треба додати и Британију, гледају на Русију као на потенцијалну опасност, и у сваком случају на ривала. Стога су спремнији да и даље подржавају Зеленског и Украјину, те чак да планирају да енормно повећају сопствене издатке за наоружање. Са друге стране у ЕУ постоји извешан привредни пад и раст опозиције ка постојећој политици. Такође тешко је поверовати да ЕУ има капацитете у наоружању па и финансијама, да може и даље помагати Зеленског и Украјину да настави сукоб, ако би Америка и Русија у главним тачкама направили шири договор, не само о окончању украјинског сукоба.

Стога се стиче утисак да у перспективи постоји реална могућност постизања начелног договора око окончања украјинског сукоба између САД и Русије, који ће највероватније подржати и Кина, док постојеће администрације на челу ЕУ то вероватно неће гледати са симпатијама. Но напори за постизање споразума око украјинског питања, нису једини у настојањима Трампа и Путина да постигну оквирни договор.

Започети преговори САД и Русије имају шири фокус од самог украјинског конфликта. Ради се о укупним билатералним односима две силе, где су веома важни економски, али и договори о сферама утицаја и погледима на важна геополитичка питања у ширим регионима света. Када је у питању украјински сукоб, имајући у виду ситуацију на терену, где је Русија у иницијативи и предности, Украјини одговара примирје и то што пре. Русија тежи коначном и ширем договору и нема интереса од примирја као таквог. Могуће да ће Русија из тактичких разлога према САД и прихватити попут недавно прихваћеног примирја на енергетске циљеве, и фиктивно примирје на Црном мору. На основу доступних информација, Трамп је прихватио оквир да Украјина не може у НАТО и да мора да преда територије које држи Русија. Како Москва инсистира на четири области у пуном опсегу, готово сигурно је и то оно што ће Трамп прихватити, а говорио је и о спремности да се Русија врати у Г 7. Како Русија инсистира и на договору о безбедности у Европи, то би могао бити предмет разговора.

Са друге стране, остају многа питања, како ће тећи даљи преговори, да ли ће остати ратни сукоб и докле би то могло бити. Велика је вероватноћа да ће у Украјини бити одржани у овој календарској години већ одлагани председнички избори. Укупна позиција Украјине из ове перспективе остаје са многим питањима и неизвесностима, не само због предности Русије на бојном пољу, већ и због спремности Трампа да се са Путином постигне шири договор. Када је у питању Балкан и српски простори, видећемо како ће се све ове промене рефлектовати и на нас. Једно је извесно, а то је да ће утицај мултиполарног света постати видљивији и на Балкану у будуће.

Током месеца априла постаје јасније да ће се тешко у најскорије време постићи мировни споразум, а Русија није спремна на примирје без коначног догово-

реног решења. Отуда ситуација на фронту указује на наставак иницијативе руске стране, практично на његовом највећем делу. Нарочито су значајни делови фронта код Покровска, укључујући и шири леви и десни његов бок. Потом Торцки правац, где се покушава напредовати дијагонално према Константиновки. Према Константиновки ће се покушати ударити и након потпуног заузимања Часовог Јара (иако борбе у њему трају више од годину дана, остао је само мањи његов западни део у украјинским рукама).

*
* *

Украјински сукоб није само сукоб између Русије и Украјине, већ и наставак унутар украјинских подела које трају практично од добијања независности ове земље 1992. године. О томе је говорио и Хантингтон у Сукобу цивилизација. Унутрашње разлике су бивале држане у оквирима изборног система и мањих немира, све до пуча фебруара 2014. године. Тешка криза и сукоби 2014-2015. су пригушени Минским споразумом 2. Одцепљење Крима и Новорусије, изменило је у биначком телу приближан баланс између проруског становништва и оног проукрајинског. Такође и забрана деловања проруских странака, укључујући и оне водеће које су често имале власт до тада (Партија региона, Компартија). Стварање нове цркве, забране употребе руског језика као другог званичног и креирање концепта Украјина-АнтиРусија, паралелно са непоштовањем од стране Кијева споразума Минск 2, затезало је додатно ситуацију у самој земљи, као и према Русији. Победа на председничким изборима 2019. Зеленског изгледало је као шанса за примиривање напетости. После извесног отопљавања, паралелно са доласком на власт Бајдена у САД крајем 2020. године, ситуација се додатно заоштрава. Власт Зеленског врши притисак на преостале проруске и неутралне политичке странке и снаге у земљи, заоштрава ситуацију на унутрашњем плану, као и према Русији. То све доводи до сукоба 2022. године, када је Русија формално напала Украјину, али је ситуација и околности била доведена до усијања.

Ово није само сукоб између две земље, већ и сукоб носилаца мултиполаризма у свету и оних које се залажу за опстанак монополарног светског поретка. У том правцу, стиче се утисак да ће успех Русије убрзати развој мултиполаризма и довести могућност да се односи у свету поставе на новим основама и платформама.

Цитирана литература

Стевица Карапанџин (пуковник), *Геополитички гамбит, специјална војна операција*, Катена мунди, Београд, 2024, (230 страна).

Драган Петровић, Рајко Буквић, *Украјинска криза 2013-2019*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2019. (232 страна).

Драган Петровић, *Украјинска криза и украјинско-руски сукоб 2019-2022*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, децембар 2022, (250 страна).

Драган Петровић, *Украјински геополитички чвор*, Мали Немо, Панчево октобар 2023, (250 страна).

Опачић Звездан (пуковник), *На путу за армагедон, рат у Украјини*, Кључ издаваштво, Београд, 2024.(410 страна).

Vladimir Jelenković
Novinar

UDK 355.01:929 Tesla N.

TESLINI STAVOVI O STRAHOTAMA RATNIH SUKOBA

Tesla je bio naučnik, pronalazač i humanista koji je svoje izume stvarao za dobrobit čovečanstva a ne za uništenje ljudi. Nažalost, Teslina humana vizija budućnosti bila je pogrešna. Kao i mnogi drugi naučnici verovao je da će oružje koje stavlja čovečanstvu na raspolaganje označiti kraj ratovima. Umesto toga, brojni izumi, pa i njegovi, doprineli su da ratovi postanu krvaviji i razorniji. To otkrivaju članci, intervjui i rukopisne beleške Nikole Tesle o različitim aspektima ratnih sukoba.

Svestan činjenice da se dogodilo upravo ono što nikada nije želeo, Tesla je, posle završetka Prvog svetskog rata, dvadesetih godina prošlog veka, napisao sledeću izjavu koja nikada nije objavljena: „U ovom trenutku mnogi najsposobniji umovi pokušavaju da osmisle sredstva za sprečavanje ponavljanja užasnog sukoba koji je samo teoretski okončan i čije sam trajanje i glavna pitanja tačno predvideo u članku štampanom u *Sanu* od 20. decembra 1914. Liga naroda nije lek već naprotiv, po mišljenju jednog broja kompetentnih ljudi, može doneti upravo suprotne rezultate. Nacijama će biti omogućeno da se bore bez armija, brodova ili topova, daleko strašnijim oružjem, čiji dometi i razorne akcije praktično ne postoje; bilo koji grad na bilo kojoj udaljenosti od neprijatelja može biti uništen i nikakva sila na zemlji ne može da ga spreči u tome. Ako želimo da sprečimo nadolazeću nesreću i stanje stvari koje bi ovu planetu moglo da pretvori u pakao, trebalo bi da podstaknemo razvoj letećih mašina i bežičnog prenosa energije bez trenutka odlaganja i svom snagom i sredstvima nacije“.

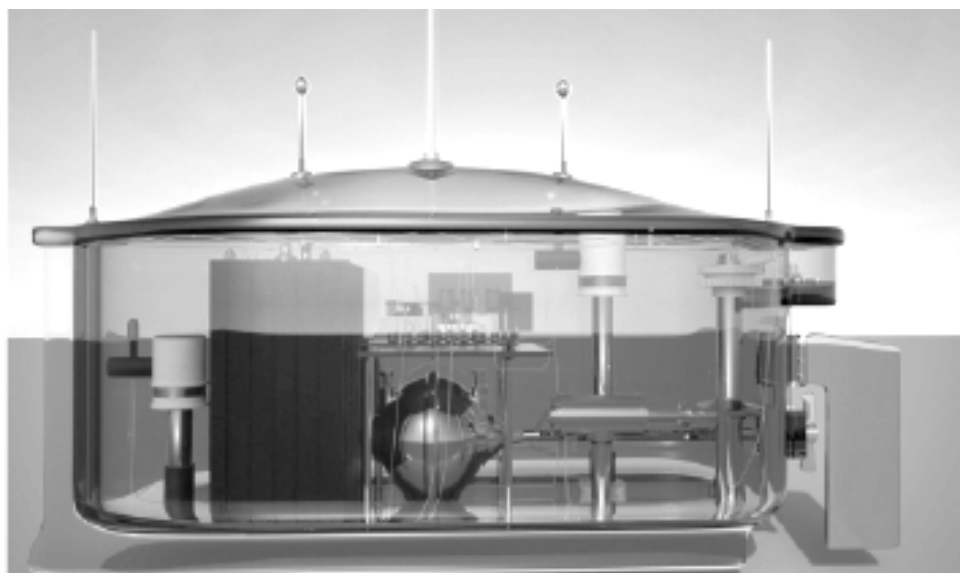
Tesla izjavljuje da će ukinuti rat.

Pod ovim naslovom *Njujork herald* je 8. novembra 1898. godine objavio članak u čijem je podnaslovu naglašeno da „čarobnjak elektriciteta objavljuje da je usavršio primenu struje koja će omogućiti uništavanje borbenih brodova na bilo kojoj udaljenosti od operativne baze.“

Ovo je zapravo prvi put da Tesla najavljuje razvoj sile za koju veruje da je, kako se to navodi u uvodnom delu članka, “predodređena da odmah uvede eru univerzalnog mira demonstracijom svoje sposobnosti da bez mogućnosti odbrane uništi najmoćnije naoružanje svih pomorskih sila.”

Ne treba zaboraviti da je te godine, na prvoj izložbi električnih aparata u Medison Skver Gardenu, u Njujorku, Tesla prvi put javno demonstrirao svoj teledirigovani brodić, čime je zapravo započela era daljinskog upravljanja, bez čega je danas korišćenje savremenih

tehnologija praktično nezamislivo. Istoga dana kada je objavljen ovaj članak, Patentni ured SAD odobrio je njegov patent pod nazivom „Način upravljanja i aparatura mehanizma za upravljanje pokretnim plovnim objektima ili vozilima“, koji je Tesla podneo nekoliko meseci ranije, 1. jula 1898. Patentom su zaštićeni osnovna aparatura i tehnike daljinskog upravljanja, a u podnesku patenta Tesla je objasnio da je osmislio neke nove načine za kontrolisanje operacija iz daljine kod plovećih objekata koji imaju motore sa propelerom.

3D kompjuterski model Teslinog teledirigovanog brodića

Na ovu činjenicu podseća i časopis *Elektrikal endžinier* u tekstu „Tesla i car“, koji je objavljen 17. novembra 1898. godine: „Koliko je rat okupirao ogromnu pažnju javnosti pokazuje činjenica da je čak i genijalni Tesla bio primoran da načini izume u toj oblasti. Patent koji mu je izdat prošle nedelje ukazuje na to da veruje da torpeda i torpedni čamci, koji su bili toliko beskorisni i neupravljivi u poslednjem sukobu sa Španijom, mogu biti vredniji ako ih mornarica u potpunosti kontroliše sa obale i ukoliko budu bez ikakve posade... Tesla je veoma optimističan da će to zaustaviti rat i mi se od sveg srca molimo da to bude moguće.“

Više nego bilo ko drugi, Tesla je u tom trenutku bio svestan ogromnog značaja svog najnovijeg izuma. Zato je na ovo svoje istorijsko predviđanje svih mogućih primena daljinskog upravljanja, ne samo u ratne već pre svega u mirnodopske svrhe, Tesla podsećao i mnogo godina kasnije.

Tesla u važnom članku iz *Njujork heralda* navodi da će „rat prestati da bude moguć kada ceo svet sutra bude saznao da se i najslabiji narod može odmah snabdeti oružjem koje će njegovu obalu učiniti sigurnom, a luke neprobojne za napade ujedinjenih armada sveta, koje će prestati da se grade, a najmoćniji oklopi i najstrašnija artiljerija neće biti ni od kakve koristi...“

Teslin članak objavljen u *Njujork Heraldu* iz novembra 1898. godine, gde prvi put najavljuje primenu svog izuma koji će omogućiti uništavanje ratnih brodova sa bilo koje distance u odnosu na operativnu bazu.

Tesla u ovom članku pre svega insistira na mirnodopskoj primeni svog izuma. Zato posebno naglašava: „Biće savršeno izvodljivo da naše spasilačke stanice opremimo čamcima za spasavanje, upravljanim i kontrolisanim sa obale, koji će se približavati nasukanim plovilima i odvoziti putnike i posadu bez rizika po živote hrabrih spasilaca, koji su inače prinuđeni da se probijaju kroz pobesnelo more; takođe se može koristiti za pogon čamaca, za nošenje pisama, namirnica, instrumenata kao i za mnoge druge komercijalne ili naučne svrhe u nepristupačnim oblastima.”

Dok besni, rat je skup

Početak Prvog svetskog rata 1914. godine imao je velikog odjeka i na američkom kontinentu. Vesti sa evropskih frontova bile su udarne teme američke štampe, a novinari su iskazivali posebno interesovanje za procenu mogućnosti nemačke vojne mašinerije da ostvari svoje osvajačke ciljeve. Jedan od najuglednijih sagovornika za takve teme bio je i Nikola Tesla.

Američka javnost očigledno nije zaboravila njegove hrabre naučne ideje u kojima je još 1900. godine, u članku „Problem povećanja ljudske energije“, objavljenom u časopisu *Senčeri*, skrenuo pažnju na globalne energetske probleme čovečanstva u budućnosti i anticipirao njihova rešenja kroz upotrebu obnovljivih izvora energije.

U ovom svom čuvenom članku Tesla se dotakao i rata i ratovanja i priznao grešku mnogih, pa i svoju, u razmišljanju da će usavršavanje oružja velike razorne moći da zaustavi ratove. Priznao je da je uveren da će svako novo oružje, svaki novi napredak u tom pravcu predstavljati samo novi impuls za razvoj ratovanja.

Posle neuspeha svog životnog projekta „Svetskog sistema bežičnog prenosa“ na Long Ajlendu, tokom dužeg perioda izbegavao je kontakte sa novinarima i objavljivanje članaka. Međutim, veliko interesovanje javnosti za njegova naučna predviđanja toka Prvog svetskog rata, motivisaće Teslu da dâ niz intervjua, kao i da se ponovo lati pisanja. Tako će, u godinama u kojima besni Veliki rat u Evropi, nastati nekoliko zanimljivih tekstova u kojima se mogu sagledati Teslini suštinski pogledi na rat i njegova razmišljanja o tome kako zaustaviti ratna razaranja.

Tako u rukopisnim beleškama o ratu, napisanim 1914. godine, Tesla piše različite podatke o ratu, gubicima ljudi u različitim ratnim sukobima (Francusko-pruski rat, Balkanski rat ...). U ovom rukopisu nalaze se i prepisani novinski podaci o ratnim dejstvima s početka Prvogsvetskog rata.

U Teslinoj zaostavštini, koja se čuva u Muzeju Nikole Tesle u Beogradu, nalazi se i tekst pod naslovom „Nadolazeći sukob gigantskih razmera“ (The Coming Giant Struggle). Na desetak kucanih stranica, Tesla piše o podmornicama i minama. Na osnovu beleške na prvoj strani, ovaj članak nije publikovan. Nije ni datiran, ali iz prepiske sa novinarom Edvinom Vildmanom vidi se da je pisanje članka Tesla najverovatnije završio 15. juna 1915. godine.

U Teslinoj ličnoj arhivi postoji i njegov intervju o Prvom svetskom ratu za koji ne postoji podatak da li je publikovan. Napisan je na devet kucanih stranica na osnovu pitanja koja mu je pomenuti novinar dostavio 6. januara 1916. godine.

Mnogi časopisi iskoristili su Teslinu veliku zainteresovanost za sve aspekte rata. Tako se u američkom časopisu *Njujork san* 20. decembra 1914. godine pojavljuje članak „Neki aspekti rata“, sa podnaslovom „Nauka i pronalasci su značajne sile koje će dovesti do prestanka rata“, u kome Tesla predviđa trajanje rata i opisuje način i oružja kojima će se rat voditi. On procenjuje vojne snage koje će učestvovati sa jedne i druge zaraćene strane, a govori i označavaju novih vrsta naoružanja: o podmornicama, cepelinima, ali i o bojnim otrovima.

Nešto ranije, te iste godine, o dnevnoj i ukupnoj ceni rata, o broju vojnika koji će učestvovati u ratnim sukobima, o finansijskim gubicima koji će se zbog ratnih sukoba odraziti na proizvodnju raznih dobara kao i na komercijalne usluge, Tesla daje svoje procene u *Njujork heraldu* i *Aspen demokratu*.

Teslina procena na početku Velikog rata o gubicima koje će čovečanstvu doneti ovaj sukob globalnih razmera

Njujork herald je 19. avgusta 1914. godine objavio tekst pod naslovom „70.000.000.000 dolara iznose gubici prema proceni gospodina Tesle“, koji je samom cifrom trebalo da impresionira budućeg čitaoca. Nešto kasnije, 15. oktobra, gotovo istovetan tekst, pod jednostavnijim ali suštinski istim značenjem naslova - „Rat je skup“, objavio je i list *Aspen demokrat*.

U ovim tekstovima, na osnovu pažljive analize, Tesla se bavi finansijskim i sociološkim aspektima rata. Navodi da se istinska procena ogromnih gubitaka koji će

verovatno proizaći iz ove nesreće bez presedana može načiniti samo ako se uzme u obzir njen uticaj na sve faze i uslove individualnog i nacionalnog postojanja. Sve gubitke naveo je po redosledu njihove veličine:

„Prvo - privremeno ili trajno smanjenje bogatstva nacija za razliku od prenosivih hartija od vrednosti. Ukupno bogatstvo zemalja uključenih u rat je oko tri stotine milijardi dolara. Pretpostavimo samo umerenu proizvodnju od deset odsto i pretpostavimo dalje da rat traje od šest do sedam meseci ili oko dve stotine dana, kako predviđaju stručnjaci, onda će dnevno smanjenje iznositi 150.000.000 dolara. Naravno, takvo obezvređivanje fizičke imovine je uglavnom zbog neznanja i malodušnosti ljudi jer imovina postoji a neka je neuništiva. Ali, isto tako, zaraćene nacije će izgubiti kredit i kupovnu moć i biće na neodređeno vreme podvrgnute patnjama i oskudici, što se sve mora tumačiti kao posledica gubitka tolikog novca.

Drugo - svi gubici, pojedinačni i kolektivni, uzrokovani mešanjem rata u domen proizvodnje, industrije i trgovine. Ovo se posebno odražava na tržišnu vrednost prenosivih hartija od vrednosti, koje čine od dvadeset do trideset odsto celokupnog nacionalnog bogatstva. Iz očiglednih razloga, oni su skloni da budu veoma veliki, a manjak može lako da iznosi 100.000.000 dolara dnevno za gornji period.

Treće - specifični gubici zbog uništavanja postojeće privatne i javne imovine, uključujući oruđe i ratne materijale. Oni će u velikoj meri zavisiti od okolnosti, ali mogu biti od pedeset do sedamdeset pet miliona dolara dnevno.

Četvrto - gubitak života i onesposobljavanje ranjavanjem i bolestima. Sudeći prema podacima o Balkanskom ratu, gubici ne mogu biti manji od petnaest posto, što je ukupno 3.000.000. Pod pretpostavkom da gubitak po pojedincu iznosi prosečno 2.500 dolara, to će iznositi skoro četrnaest miliona dolara dnevno.

Peto - dnevni troškovi vojnih operacija, koji mogu iznositi od dvadeset pet do trideset miliona dolara.“

Na samom kraju, Tesla zaključuje da „prema ovoj gruboj proceni, ukupan gubitak ne može biti mnogo manji od sedamdeset milijardi dolara, što čini skoro dvadeset pet odsto ukupnog bogatstva zemalja u svetu. U najboljim okolnostima, biće potrebno od četrdeset do pedeset godina da se sanira finansijska šteta, a da ne govorimo o usporavanju društvenog napretka usvim pravcima.“

Traktat o miru

U trenutku kada Veliki rat uveliko besni u Evropi, u Sjedinjenim Američkim Državama, koje će se tek 1917. godine priključiti zemljama saveznicama, uveliko se prave planovi za eventualnu odbranu obala zemlje u slučaju potencijalnog napada neprijatelja. Tim razmišljanjima priključio se i Nikola Tesla kroz svoj autorski tekst „Luke na obali – osnovni faktor“, uz podnaslov „Otpor invaziji počiva na adekvatnoj odbrani na obali“, a objavio ga je *Njujork san*, 8. avgusta 1915. godine.

Teslin autorski tekst „Luke na obali - osnovni faktor“,
objavljen u *Njujork sanu* 1915. godine

„Sa potpunim žaljenjem“, započinje Tesla svoj pogled na ovu važnu temu, „gledam na opštu ideju, koja je tako snažno zavladała umovima zemlje, da učvrsti naše obale na takav način da nijedan neprijatelj nema ni najmanju šansu da nas uspešno napadne. Pouke evropskog rata su takve da ne treba izdvajati nikakve troškove za jačanje naše mornarice i postavljanje savršenog sistema obalske odbrane, koji se sastoji od topova i zemljanih radova i svih vrsta plovila. Podmornica se pokazala toliko iznenađujuće efikasnom u sadašnjem ratu da ovom tipu treba posvetiti posebnu pažnju. Zaista su pronalazači ove zemlje ti koji su uradili najbolji posao u tom pravcu i bila bi glupost ne iskoristiti njihove napredne ideje.“

U nastavku teksta, Tesla otkriva suštinu svog pogleda na najefikasniji sistem odbrane: „Od 1898. zagovaram odbranu obale teleautomatskim torpedima i torpednim čamcima, uz pomoć kojih verujem da se obala može učiniti neosvojivom. U nedavnim publikacijama opisao sam svoja najnovija dostignuća u proizvodnji bežičnih talasa koji omogućavaju postizanje skoro neograničenih intenziteta; sa moćnim predajnicima postavljenim na odgovarajućim tačkama duž naše obale, na istoku ili zapadu, sve vrste plovila mogle bi se precizno kontrolisati na onim udaljenostima koliko ih je moguće otkriti teleskopom sa uzvišenih tačaka obale. Ona bi takođe mogla biti vođena do svog odredišta sa dirižabla i aviona, a zatim bi se razdaljina mogla produžiti po želji. Vrlo često se pogrešno veruje da bi tako pravilno konstruisan čamac mogao biti ometan električnim talasima od strane neprijatelja. Davno sam otkrio pronalazak koji omogućava individualizaciju impulsa koji vode plovilo tako da ometajući uticaji nemaju apsolutno nikakvog efekta. Još jedna pogrešna ideja je da se podmornice ne mogu kontrolisati pod vodom. Činjenica je da se to može postići sa lakoćom.“

Tesla u nastavku ovog članka najavljuje još jedno svoje čudesno otkriće, koje još uvek nije spreman da objavi, ali zahvaljujući kome će svaka zemlja moći da se odbrani tako što će „njene granice za neprijatelja biti neprobojne kao granitni zidovi debeli 30 metara“.

Na kraju svog teksta, kao što to uobičajeno čini, Tesla saopštava svoj filozofski pogled na temu, ovoga puta sa možda utopijskom vizijom budućnosti, ali svakako sa iskrenim ubeđenjem da je to pravi način da se postigne svetski mir.

„Eliminacija rata iz civilizacije biće spor proces“, započinje Tesla ovaj svoj kratki traktat o miru, „i prvo moramo početi tako što ćemo iz srca iskoreniti ideju patriotizma. Ljudska bića ne bi trebalo da imaju pojma šta god to znači i trebalo bi da se to izbaci iz rečnika. Moramo ukinuti linije razgraničenja između država i nacija i postepeno uskladiti naše stavove kako bismo svi imali iste ideje. Verujem da je takav rezultat moguć samo kroz uništavanje udaljenosti, a najsavršenije, ako ne i jedino sredstvo za to je umetnost bežičnog prenosa u svim segmentima. Kada budemo imali sistem koji emituje bežičnu energiju za čitav svet, kada budemo vozili naše leteće mašine po čitavoj planeti i budemo imali instalacije koje dozvoljavaju trenutni prenos ljudskog glasa, likova i slika ljudi na bilo koju razdaljinu, tada ćemo biti spremni da ovaj veliki globus koji će se smanjiti do veličine olovke smatramo jednom i jedinom zemljom, podjednakom za sve, bez privilegija u odnosu na rasu ili naciju. Tada ćemo moći da zaboravimo patriotizam i pripremimo se za univerzalni mir.“

Rat u Etiopiji

Pod naslovom „Nikola Tesla priča kako bi branio Etiopiju od italijanske invazije“, *Detroit tajms* objavio je opširan intervju sa Teslom 22. septembra 1935. godine, neposredno pre nego što su 3. oktobra 1935. godine italijanske oružane snage bez objave rata prodrle iz Eritreje na teritoriju Etiopije. Za agresiju protiv Etiopije, čiji su ratnici dobrim delom koristili koplja i strele, Rim je angažovao preko 400.000 vojnika, 76 ratnih brodova, tenkove, avijaciju i topove. Uprkos ogromnoj nadmoći, italijanske trupe su se sa mukom probijale kroz etiopijsku teritoriju. Naravno, u sukobu neravnopravnih snaga Etiopija je morala da poklekne. Ovaj drugi Italijansko-etioopijski rat trajao je sedam meseci i danas se sagledava kao uvertira za Drugi svetski rat i demonstracija neefikasnosti Lige naroda.

Musolini je maja 1936. godine saopštio da je Etiopija konačno osvojena, iako su u tom trenutku njegove trupe držale samo jednu trećinu zemlje. Pod vlašću Italije, rog Afrike je ostao sve do 1941. godine, kada su britanske snage odatle potisnule italijanske legionare.

Posebno je zanimljivo da je ovaj intervju sa Teslom načinio Džordž Silvester Virek (1884-1962), nemačko-američki pesnik, pisac i pronemački propagandista. Radio je u ime nacističke Nemačke, što je bio sasvim legalan način da građanin SAD zaradi novac ako kaže Vladi šta radi i ko ga plaća.

„Mašina koja će zaustaviti rat“ - često citirani članak iz američkog časopisa *Liberti* o Teslinim predviđanjima budućnosti

Iako se na prvi pogled može pomisliti da je Virek bio zainteresovan za Teslino mišljenje o onome šta Musolini priprema da učini, kao budući Hitlerov saveznik u Dru-

Reading Time • 11 MINUTES 30 SECONDS

ETIOPUS'S NOTE: Nikola Tesla, now in his seventy-eighth year, has been called the father of radio, television, power transmission, the induction motor, and the robot, and the discoverer of the cosmic ray. Recently he has announced a heretofore unknown source of energy present everywhere in unlimited amounts, and he is now working upon a device which he believes will make war impracticable.

Tesla and Edison have often been represented as rivals. They were rivals, to a certain extent, in the battle between the alternating and direct current in which Tesla championed the former. He won; the great power plants at Niagara Falls and elsewhere are founded on the Tesla system. Otherwise the two men were merely opposites. Edison had a genius for practical inventions immediately applicable. Tesla, whose inventions were far ahead of the time, aroused antagonisms which delayed the fruition of his ideas for years.

However, great physicists like Kelvin and Crookes spoke of his inventions as marvelous. "Tesla," said Professor A. E. Kennedy of Harvard University when the Edison medal was presented to the inventor, "set wheels going round all over the world. . . . What he showed was a revolution in science and art unto all time."

"Were we," remarks E. A. Behrend, distinguished author and engineer, "to seize and to eliminate the results of Mr. Tesla's work, the wheels of industry would cease to turn, our electric cars and trains would stop, our towns would be dark, our mills would be dead and idle."

FORECASTING is perilous. No man can look very far into the future. Progress and invention evolve in directions other than those anticipated. Such has been my experience, although I may flatter myself that many of the developments which I forecast have been verified by events in the first third of the twentieth century.

It seems that I have always been ahead of my time.

Tesla. "It seems," he says, "that I have always been ahead of my time."

A MACHINE to END WAR

A Famous Inventor, Picturing Life 100 Years from Now, Reveals an Astounding Scientific Venture Which He Believes Will Change the Course of History

by NIKOLA TESLA
AS TOLD TO
George Sylvester Viereck

I had to wait nineteen years before Niagara was harnessed by my system, fifteen years before the basic inventions for wireless which I gave to the world in 1895 were applied universally. I announced the cosmic ray and my theory of radio activity in 1896. One of my most important discoveries—terrestrial resonance—which is the foundation of wireless power transmission and which I announced in 1899, is not understood even today. Nearly two years after I had flashed an electric current around the globe, Edison, Steinmetz, Marconi, and others declared that it would not be possible to transmit even signals by wireless across the Atlantic. Having anticipated so many important developments, it is not without assurance that I attempt to predict what life is likely to be in the twenty-first century.

Life is and will ever remain an equation incapable of solution, but it contains certain known factors. We may definitely say that it is a movement even if we do not fully understand its nature. Movement implies a body which is being moved and a force which propels it against resistance. Man, in the large, is a mass urged on by a force. Hence the general laws governing movement in the realm of mechanics are applicable to humanity.

There are three ways by which the energy which determines human progress can be increased: *First*, we

5

gom svetskomratu, okolnosti su bile upravo suprotne jer je nacistička Nemačka potajno pomagala Etiopljane u ovom sukobu kako bi oslabila Musolinija. Naime, u to vreme Hitler je planirao aneksiju Austrije pa je želeo da oslabi Italiju jer tadašnji odnosi između Nemačke i Italije nisu bili najbolji. Zato i ne čudi Virekova zainteresovanost za Teslu, koji je u to vreme izazvao veliku pažnju javnosti najavama svog tajnog oružja, koje su novinari senzacionalistički označavali kao zrake smrti. Uostalom, i sam je ranije intervjuisao Teslu na tu temu i za časopis *Liberti* napravio opširan članak „Mašina koja će zaustaviti rat“, koji je objavljen 9. februara 1935. godine. Virek je želeo da sazna da li se tim pronalaskom slabi mogu zaštititi od jakih. Zato u samom uvodu navodi Teslinu tvrdnju da bi njegovi izumi mogli da unište čitave gradove i izbace napadačke flote aviona van upotrebe na velikoj udaljenosti i pita se da li bi Etiopija mogla da upotrebi ova sredstva da zadrži Musolinija?

Tesla u ovom intervjuu nije govorio o svom tajnom oružju već je na Virekovo prvo i vrlo direktno pitanje „šta biste uradili da ste car Etiopije?“, pretežno govorio o svom viđenju spasavanja siromašnog etiopskog naroda. „Rasuo bih svoj narod po gustim šumovitim predelima“, kaže između ostalog Tesla, „i rekao im da lukavstvom moraju da nadoknade ono što im nedostaje u snazi kako bi izbegli uništenje. Italijanske vazdušne flote će verovatno zamračiti nebo da bi impresionirale stanovništvo. Ali da li će bombardovati gradove i naselja koji su napušteni i lišeni svih vrednosti? To bi bila skupa zabava i to bi izazvalo podsmeh čitavog sveta. Ukoliko bi se narod striktno pridržavao mojih uputstava, italijanski vazduhoplovac nikada ne bi mogao da pronade Etiopljanina u tropskoj šikari.”

Na poslednje pitanje u ovom intervjuu: kakav će biti ishod rata ako do njega dođe, Tesla je dao nedvosmislen odgovor: „I dalje sam uveren da se Musolini neće usuditi da se upusti u invaziju velikih razmera na Etiopiju. Cena koju mora da plati u opremi i ljudima je prevelika. On mora da predvidi katastrofalne posledice po Italiju, čak i u slučaju pobede. Ako bi Etiopija bila osvojena, to bi se pokazalo kao rak koji izjeda supstancu Italije. Italijani nikada nisu bili uspešni kolonizatori...”

Držeci nad beskičmenom Ligom naroda kao Damoklov mač pretnju još jednim svetskim ratom, strašnijim od prvog, Musolini je uspeo da uplaši njene članove, tako da se spremaju da se nepravedno obračunaju sa nacijom čija je jedina mana njena slabost - sa narodom koji je postojao pre rođenja Romula i Rema i zadržao svoju nezavisnost preko tri hiljade godina. Bez obzira na to koji kompromisi budu usvojeni, Etiopljani će radije umreti nego predati svoju nezavisnost; zato, bilo da je u pitanju mir ili rat, predstoji mnogo nevolja.”

Tekst Helene Velšajmer o Teslinim vizijama o kraju aviona u ratu

Suštinu odnosa prema izumima na kojima je radio i njihovoj primeni u ratne svrhe, Tesla je sažeo u ovih nekoliko rečenica: „Ne želim da moja slava počiva samo na pronalasku destruktivnog uređaja, ma koliko on bio razoran, već da budem zapamćen kao pronalazač koji je pre svega uspeo da ukine rat. To će biti moj najveći ponos. Ima toliko mnogo primena u miroljubive svrhe u kojima se moj izum može iskoristiti.“

Marija PETKOVIĆ
Ambasador mentalnog zdavlja, Beograd

UDK 172.4:316.72

KULTURA MIRA

U genetskim korenovima ljudskog bića suštinska je potreba za formiranjem mira radi, logično, opstanka i kontinuirane čovekove evolucije. Na "brdovitom Balkanu" od davnina skoro svaka generacija izložena je određenim oblicima destruktivnih obrazaca sociokulturnog ponašanja (M. Kacari - Geofiziologija Evrope).

Svedoci smo nedavnih, kao i aktuelnih, svetskih migrantskih kriza, migracija, emigracija, koje su ipak uspele da pomire neke kulturne razlike i omoguće modernom čoveku pristup većim prava u nematičnim državama. Kao član ekipe MSF (Lekari bez granica), ponosna sam na ostvarene rezultate tadašnjeg rada u Srbiji, a i šire. Sama saradnja medicinskog, nemedicinskog osoblja, naroda i odgovarajućih državnih organa dovela je do smanjivanja multikulturalnih barijera i veće inkorporacije naroda sa drugih etničkih podneblja. U cilju izbegavanja veštačkog mira odnosno kreiranja pouzdanih informacija, različitim normativima (uredbe, smernice, strategije, zakoni) svi pravni procesi su regulisani.

Najznačajniji faktori koji doprinose miru, naravno da su način i vid komunikacije odnosno pravilna upotreba jezika i sposobnost mišljenja.

Termin jezik označava govor kao instituciju i tvorevinu ljudske kulture, koja može postojati nezavisno od moderne upotrebe, kako u pisanom tako i u usmenom obliku. Termin govor odnosi se na sposobnost komunikacije i sa drugim individuama, te označava vrstu ponašanja i može se objektivno analizirati (Džudit Grin - Jezik i mišljenje).

Od izuzetnog značaja su i faktori ličnosti, a pre svega motivacija, upornost, predanost radu i sposobnost biti konstantno na kursu sopstvenog stava bez straha od podsmeha drugih. Čoveka nužno ne definiše sredina rođenja već i sredina koja poštuje čovekovu originalnost, trud i znanje.

Krucijalno pitanje daljeg toka ljudske socijalizacije jeste napredak informacionih tehnologija kao što je ChatGPT, AI - Arteficialna inteligencija koja postaje dominantan alat u individualnom i multikompanijskom funkcionisanju. Da li će ona dovesti do većeg shift-ovanja individualnih misli na viši nivo funkcionisanja i kreiranje mira i evolucionog prosperiteta na svetskom nivou, ostaje pod znakom pitanja.

U eri najnovijih informacionih tehnologija primenom metoda AI odnosno veštačke inteligencije, ideja o održavanju i promovisanju sigurnosti, mira i zaštiti ljudskih prava postaje dominantna. U Srbiji u pogledu primene Arteficialne inteligencije usvo-

jena je Strategija razvoja veštačke inteligencije (2020-2025) ukorak sa regulatornim okvirom Evropske Unije.

Tatjana BURZANOVIĆ
Fakultetu za kulturu i turizam
Univerzitet Donja Gorica

UDK 32:929 Gandhi M.

MOHANDAS KARAMCHAND GANDHI VJEČNA INSPIRACIJA

Djelo Mahatme Gandija i njegov doprinos ljudskom rodu je nemjerljiv i djelovaće vječno kroz ljudsku istoriju. Velika duša Gandija, ne prestaje da zrači pozitivnom energijom i da trajno osvjetljava ljudski rod.

U imenu Gandi, je ovjekovečena sloboda, pravda, dobrota, skromnost, mir, humanost, dostojanstvo, jednostavnost, ...

Za mene kao umjetnika, Gandi postaje vječna inspiracija. Njegova velika duša, njegov osjećaj za pravdu, beskrajna humanost, su sveprisutni u svakom životnom trenutku. I kada ne slikam lik Gandija, čini mi se da i kroz apstrakciju otjelotvorujem, bojom, linijom, kompozicijom, teksturom, ... ravnotežu, onu duhovnu ravnotežu, koju je taj velikan imao i koja se i danas osjeća.

Nevjerovatan duhovni balans Mahatme Gandija, je unikatna pojava ne samo Istoka, nego i Zapada zemaljske kugle. Gandijeva borba za ljudsko dostojanstvo je najmoćnija poruka koja je poslata u davnoj prošlosti, a koja ne blijedi u sadašnjosti, i koja će obasjavati budućnost.

Mohandas Karamchand Gandhi je sinonim za ponos, za napredak, za slobodu ...

Gandijeva misao i djelo, su izvor snage i plemenitosti u borbi za slobodu. Mahatma Gandi je bio slobodan i kada je bio zatvaran, njegovu misao nisu mogli zatvoriti. Oni koji su ga zatvarali, sve su manje bili slobodni. Gandi je prevazilazio granice nečovještva i zla, i bio jednako human i prema svojim tamničarima.

Mahatma – velika duša, je dobro cijelog svijeta, njegova dobrota pulsira u svim plemenitim ljudima svijeta.... Njegova snažna energija se ne troši, vječna je...

U ovom tekstu sam pokušala riječima nacrtati i obojiti lik Gandija.

30 slika kombinovanom tehnikom, govore o slobodi, o potrebi svakog čovjeka za slobodom i pravom na nju. Ove slike sadrže likovnu simboliku fizičke i duhovne slobode čovjeka, kroz lik i djelo Mahatme Gandhija.

Alexandre M. STAVROPOULOS
Professeur Émérite de l'Université d'Athènes

UDK 172.4:2-528

LA PAIX, L'ENVERS DE LA VIOLENCE

La divine liturgie comme cadre de dépassement des relations humaines négatives, de réconciliation et de pacification*

A la recherche de « l'envers » de la violence

Dans le programme des Études post-graduées « Théologie pastorale et éducation » du Département de Théologie Sociale de la Faculté de Théologie de l'année académique 2004-2005, nous avons voulu nous occuper de la thématique du XVIIème Congrès de l'Association Internationale d'Études Médico-psychologiques et Religieuses (A.I.E.M.P.R.), qui a lieu à Strasbourg du 10 au 14 Juillet 2006: Religions et violences ?

Nous avons débuté avec une hypothèse de base : nous considérons qu'une fonction fondamentale de l'œuvre pastorale est de réussir la communion et la communication entre les hommes et c'est cette fonction que l'Église est appelée à servir. La violence, sous n'importe quelle forme, est l'interruption de communion et de communication. Au contraire, la paix entre les hommes contribue à la communion et la communication. Elle est communion et communication.

Si nous nous référons à l'étymologie du mot grec pour la paix (*eirene*) nous constatons qu'il provient du verbe « *eiro* » qui veut dire « nouer, unir, joindre » mais également « dire, parler, parler de, interroger ». Cela veut dire que je suis en état de paix quand je suis capable de parler, de converser, d'adresser la parole à quelqu'un, et que j'accepte la parole d'autrui et par conséquent je suis en communion et en accord avec lui. La violence, au contraire, entraîne non communion, non communication. Nous pourrions donc soutenir que *la paix* peut être « l'autre aspect », « l'envers » de la violence. De toutes façons, le terme « violence » peut contenir plusieurs autres aspects (haine, inimitié, guerre, égoïsme – amour, amour de Dieu).

D'ailleurs, l'objectif du Congrès, dès le premier moment de la formulation de son titre, était la certification de cet envers, de l'autre aspect de la violence. Mais, comment allons-nous traiter la question de la paix ?

La formulation finale du titre du Congrès « Religions et violences ? » avec un point d'interrogation laisse une grande marge de réflexions. Si, en principe, toutes les religions sont reliées à des manifestations de diverses formes de violence. Si les religions elles-

mêmes infligent de la violence à leurs adeptes ou à d'autres qui n'adoptent pas leurs crédos religieux. Si les religions deviennent objets de violence par d'autres qui sont contre leurs principes et leurs crédos. Ou si ces crédos entraînent une pratique de violence envers eux-mêmes par les membres eux-mêmes des divers groupes religieux. Cette dernière réflexion pourrait conduire, entre autres, à la conclusion que, pour le dépassement d'une violence portant des traits négatifs, il serait nécessaire d'exercer une violence envers nous-mêmes, afin de ne pas se comporter violemment envers les autres.

On se demande alors sur l'envers de la violence, c'est-à-dire le contraire de la violence. Dans un premier temps, nous défendrions que l'envers de la violence est une violence imposée par nous-mêmes à nous-mêmes, pour vaincre des sentiments et des dispositions violentes envers les autres. Ce genre de violence conduit, selon une terminologie ascétique, à la maîtrise des mauvaises pensées et des passions. Cet état nous conduit à une disposition et une conduite pacifiques envers nous-mêmes et les autres. La formulation de Saints Barsanuphe et de Séraphin de Sarov: «gagne ta paix intérieure et tout le monde deviendra pacifique autour de toi» est caractéristique. D'ailleurs, comme le souligne Saint-Denis l'Aréopagite: «tout être vivant tire satisfaction d'être en paix avec lui-même... La paix parfaite (de Dieu) est celle ... qui protège tout, par des soins apportant la paix, loin des conflits contre eux-mêmes et les autres».

Paix. Violence négative et violence positive

Ici, nous touchons à un autre aspect, différent, de la violence, que nous pourrions qualifier de paix et nous la définirions comme une disposition aimante envers nos semblables. Paix et Amour vont de pair.

Le fait d'être en paix envers les autres signifie être d'une disposition aimante envers eux. Ce n'est qu'en aimant que l'on peut être en paix car l'envers de l'amour se résume par le mot « violence » qui contient la haine, la colère, la rancune, l'hypocrisie, la guerre (Saint Grégoire de Nysse).

On peut, par conséquent considérer la paix comme l'envers de la violence même si, pour acquérir la paix, il faut comme nous l'avons vu, là aussi de la violence. Si vis pacem para bellum. (« Si tu veux la paix, tiens-toi prêt à la guerre »). Dans ce cas particulier, la maxime latine y trouve son application parfaite. Nous avons donc à faire à un double aspect de la violence, ainsi qu'à un double effet: positive et négative. La violence négative abolit tout, elle est catastrophique. La violence positive affronte de manière créative et transforme le négatif en positif, avec pour résultat la paix et la sérénité. De fait, la paix n'est jamais conquise une fois pour toutes.

«*La paix*» comme d'ailleurs le dit la poète grec Odysseas Elytis – prix Nobel de la Littérature – «*Il nous faut de la force pour la supporter*» On accède à un cercle de combat continu, de lutte spirituelle. Un aspect intéressant de la violence se présente dans celui de la vie spirituelle, où le sujet en est lui-même l'objet, et donc un combat avec lui-même est amorcé, pour vaincre sa propre violence et sa conversion en force pacifique, afin d'affronter les autres.

Cependant, la paix ne dépend pas de toi, de nous. Saint Paul le formule si bien: «en paix avec tous, si possible, autant que cela dépend de vous» (Romains 12, 18). Les

autres n'ont pas toujours une disposition pacifiste envers nous. Mais la condition humaine est comme cela. Nous sommes, d'une certaine façon, « condamnés » à la communion et à la communication avec les autres. Le poète que nous avons mentionné précédemment l'exprime de manière idéale:

*«Vois-tu... il y a les Autres
et Eux, ne sont pas sans Toi
et Toi, tu n'es pas sans Eux»
(Odysseas Elytis).*

L'exhortation de l'Apôtre est: «ne te laisse pas vaincre par le mal, sois vainqueur du mal par le bien» (Romains 12, 21). D'ailleurs, «la paix est bien le terme de l'appel qui vous a rassemblés en un même corps» (Colossiens 3, 15).

Mais, de quelle paix l'Apôtre parle-t-il ? La paix de Dieu ! Saint Jean Chrysostome prétend que «la vraie paix provient de Dieu» (Homélie aux Corinthiens 1, PG 61, 14). Et comme le rapporte un autre grand père de l'Église, Saint Basile le Grand: «Celui qui cherche avec soin la paix, recherche le Christ» (Homélie aux Psaumes 33, 10, PG 29, 37b C). N'oublions pas que le Seigneur est considéré comme «Prince de Paix» (Isaïe 9, 5), «car c'est lui qui est notre paix» (Ephésiens 2, 14) et «félicite les artisans de paix» c'est-à-dire tous ceux qui apportent la paix aux hommes (Matthieu 5, 9).

Mais Lui-même attire notre attention de ne pas aller croire qu'il soit venu apporter la paix sur la terre. Il n'est pas venu apporter la paix, mais le glaive (Matthieu 10, 34). «Jésus sait fort bien qu'à cause de Lui on se divisera. Sans doute veut-il apporter la paix sur la Terre. Mais les hommes ne veulent pas de cette paix-là. Le conflit est donc inévitable» (Bagot, 1979, p. 1517). «Le Seigneur est très réaliste dans ses confirmations. Il sait très bien que les hommes, par eux-mêmes, n'y arriveront pas. La paix entre les hommes en général et entre les fidèles plus spécialement est, avant tout un don divin et non un exploit humain. Lui seul peut affranchir les fidèles de l'état pitoyable de la division et restaurer la "paix originelle" » (Petrou 1983, p 208).

La paix, un exploit difficile

L'Église du Christ connaît bien les difficultés qui surviennent entre ses membres ainsi que la difficulté à atteindre la paix. Elle recommande la paix avec tous les hommes, si possible, et dans la mesure où cela dépend de nous. Le « *si possible* » de Saint Paul signale que cela n'est pas toujours facile. Et cette non facilité ne dépend pas seulement des autres mais, en grande partie, de nous mêmes.

Cela est démontré par l'ordre de notre Seigneur, lorsqu'il se rapporte à la présentation de l'offrande à l'autel. Il n'exige pas de laisser là ton présent sans l'offrir, si c'est toi qui as quelque chose contre un frère, de courir te réconcilier et revenir présenter ton offrande. Mais, principalement, si là tu te souviens que ton frère a quelque chose contre toi, de façon justifiée ou non, aller d'abord te réconcilier avec lui et puis revenir et alors présenter ton offrande (Matthieu 5, 23-24).

Le témoignage de «Didaché» (entre 80-100 Après J.C.) est représentatif, selon lequel ceux qui sont en relations hostiles entre eux, doivent se réconcilier et pardonner

l'un l'autre et seulement après participer à la Sainte Liturgie. Sinon, l'offrande du sacrifice de la part de la communauté risque d'être considérée comme «impure» et Dieu aime l'offrande pure. La réconciliation est elle aussi une offrande. Saint Chrysostome le formule très bien : «et la réconciliation avec le frère est une offrande». Le même Père, lors d'une homélie, dit: «qu'aucun de ceux qui ont un ennemi n'approche la Sainte Table et n'accueille le corps du Seigneur; qu'aucun de ceux qui approchent n'aie d'ennemi. Tu as un ennemi? N'approche pas. Veux-tu approcher? Réconcilie-toi, et alors viens et touche le sacré».

La sainte liturgie: un cadre de réconciliation et de pacification

Les conditions de participation à la Sainte Liturgie sont élevées. Tout le développement de la Sainte Liturgie trace un chemin entre l'hostilité et le pardon et la réconciliation; et les prières sont des invocations pour la paix universelle et pour la paix entre les participants. Et nous arrivons au baiser de la paix entre les fidèles un peu avant l'offrande et la sanctification des oblats de la Sainte Eucharistie. Le baiser de la paix, en tant qu'aboutissement, présuppose toute une série de processus psychologiques très fins ainsi que la difficulté psychologique qui existe lorsqu'on nous demande de pardonner et, encore plus, lorsqu'on demande d'être pardonné. C'est pourquoi, il faut rechercher des moyens (soit déjà existants soit nouveaux) pour faciliter le processus de cette demande de pardon et de rémission, pour pouvoir dépasser les difficultés psychologiques mentionnées ci-dessus. Le fondement théologique devra aller de pair avec une proposition concrète d'un schéma qui facilitera cette réconciliation. Je suis d'avis que l'Église a beaucoup aidé et facilité le dépassement de telles difficultés psychologiques ou autres, par l'instauration du *baiser de paix*.

Les prières précédant le baiser de paix des liturgies anciennes (de Saint Jacques, de Saint Marc et des Arméniens) sollicitent que Dieu du pardon fasse que nous soyons plus stables dans notre disposition et notre décision pour le pardon et la rémission, qu'Il nous offre sa paix, qu'Il éloigne la haine, qu'Il disperse son amour parmi tous et qu'Il nous conduise vers l'immense et divine tendresse. Tout cela est bien sûr impossible pour les hommes, mais possible pour Dieu (Luc 18, 27) car Il est « Dieu de paix, de pitié; de charité, de miséricorde et de philanthropie ». La présence du Christ au cours de la liturgie rend tout possible et même ce qui est impossible pour les hommes. Et donc les doutes et les appréhensions, les haines et les hostilités et tout ce que nous avons signalé comme difficultés psychologiques, peuvent être dépassées, non pas par nos capacités propres mais parce que « le Christ est présent » et Sa présence est la seule garantie.

Pour ressentir dans sa plénitude cette fête de réconciliation, permettez-moi de citer en entier l'hymne chanté par le peuple de l'Église Arménienne au cours du baiser, lequel se répand à tous les participants, selon la tradition ancienne:

Diacre: - *Embrassez-vous les uns les autres en baiser saint.*

Peuple: - *Le Christ a paru parmi nous;*

- *Etant Dieu, il est assis ici.*

- *La voix de la paix a été entendue,*

- *Donnant l'ordre pour le baiser saint;*
- *L'Église est devenue un seul corps;*
- *Le baiser est donné comme lien de perfection;*
- *La haine est éloignée;*
- *L'amour est diffusé parmi tous.*
- *C'est pour cela, vous, les serviteurs, élevant votre voix,*
- *Éloignez en une voix, le Dieu unique*
- *Sanctifié par les séraphins.*

En ce moment, l'amour est incarné par le saint baiser de la paix. Cela suppose qu'il soit sans hypocrisie et sans tromperie. Le fidèle est tenu à ce que son baiser ne soit pas comme celui de Judas.

***Difficultés psychologiques. Le baiser de la paix:
Processus de valeur pédagogique et thérapeutique***

Que se passe-t-il dans le cas où le baiser extérieur n'exprimerait pas ce qui est tenu dans le cœur? Ce serait une simulation, une minauderie, un mensonge, «une contradiction entre l'aspect extérieur et la réalité intérieure», un acte impie, irrespectueux? Bien sûr, nous devons nous demander si un tel geste, c'est-à-dire sembler avoir dépassé momentanément notre rancune, peut être considéré comme un crime de trahison envers nous-mêmes principalement; car sur ce point, un doute est soulevé : comment paraître différent de ce que je suis dans le fond?

Mais, je me demande par cette conduite extérieure, malgré ce qui se passe en moi-même, est-ce que je peux influencer ce qui se passe en moi par ce que je montre extérieurement? Est-ce que l'intérieur peut suivre l'extérieur? Et si, de cette manière, un processus psychologique s'amorçait, ne serait-ce pas dans l'intérêt et le bénéfice de tous? Est-ce que l'Église, ayant instauré ce genre d'échanges entre les fidèles, fait «rompre la glace», fait diminuer les inhibitions intenses et «entraîne» dans un mouvement unifiant toute l'assistance? Est-ce que l'Église, par ses exhortations «aimons-nous les uns les autres», «embrassons-nous les uns les autres en baiser saint» n'aide-t-elle pas, ne fût-ce que pour l'amorce du dépassement de tous ces obstacles? Les hommes, semble-t-il, ont besoin de signes. Le baiser en Seigneur, bien sûr «n'est pas un symbole liturgique simple mais bien un acte sacré. Une expérience liturgique. Le baiser liturgique n'est pas l'image de l'amour qui unit les fidèles mais bien l'expérience de cette union» (hiéromoine Grégoire).

Cependant, les choses ne se font pas dans la perfection. Il est évident que le chemin de la rancune à la réconciliation et celui de la réconciliation au baiser de la paix ne sont pas toujours faciles, sans obstacles et régressions. Le dépassement de toutes ces appréhensions et inhibitions exige encore un grand effort.

Bien sûr, l'Église ne veut pas forcer les choses, ni influencer les intentions. Mais en créant un premier terrain de réconciliation, elle nous pousse vers une ambiance pas simplement sentimentale mais dans un cadre où l'on peut agir et être à la hauteur des circonstances, et là se lie et s'unit l'un à l'autre « dans le lien de paix et d'amour, un corps et un esprit » (Saintes Liturgies de Saint-Jacques et de Saint-Marc). L'Église primi-

tive, par l'instauration du « baiser de la paix » durant la Sainte Liturgie, a mis sur rails des processus d'une valeur pédagogiques et thérapeutiques très élevées pour son époque.

Le baiser de la paix dans la pratique liturgique contemporaine entre les membres du clergé qui font l'office (évêques, prêtres, diacres) dans l'autel sauvegarde cette fonction conciliatoire et (psycho)thérapeutique dans la Sainte Liturgie. Même de cette façon, l'exhortation « aimons-nous les uns les autres » peut jouer le rôle d'un rappel de réconciliation qui doit exister parmi toute l'assistance. Citons un passage très illustratif, de la *Sainte Liturgie* de N. Gogol:

«...chacun de ceux qui assistent à la liturgie, pensant à tous les chrétiens, et pas seulement à ceux présents dans l'Église, mais aussi à ceux qui sont absents, pas seulement à ceux qui sont près de son cœur mais aussi à ceux qui se trouvent éloignés, se précipite pour se réconcilier avec tous ceux pour qui il nourrissait des sentiments de haine, d'inimitié et de dédain, et donne en pensée le baiser de paix et se dit en lui-même : "le Christ est parmi nous" et répond à leur place : "Ainsi est-il et ainsi sera-t-il", car sans cette réconciliation, il sera comme un mort pour le reste de la liturgie».

Notons encore que le baiser comme geste extérieur d'une disposition intérieure ne se limitait pas au seul moment du «baiser de la paix» durant la Sainte Liturgie. On le trouve à l'office du baptême et à l'ordination des évêques. Le «baiser de l'amour» le jour de Pâques est, jusqu'à nos jours, représentatif de cette tradition.

L'œcuménicité de la paix: vers une culture et un humanisme de paix

Pour nous, la question qui se pose est de savoir comment nous allons exploiter ce que nous avons appris au cours de la Sainte Liturgie. Lorsque le célébrant exhorte, à la fin de la liturgie : «*sortons en paix*», comment retournons-nous dans le monde? Le passage du liturgique au réel, de la fête au quotidien, est incroyablement facilité par notre préparation, qui se fait de manière intensive, dans «l'école d'apprentissage de paix» que constitue la Sainte Liturgie. Il est de notre devoir de distinguer la profonde relation existant entre la fête et le quotidien, entre le liturgique et le réel. La Sainte Liturgie, prenant le quotidien, le transforme et nous indique les transformations que nous devons faire dans notre vie. La Sainte Liturgie et le temps liturgique vécu au cours d'elle est le moment privilégié qui nous montre ce qui peut advenir si nous prenons sérieusement en considération ce qui s'y déroule. Tout ce qui s'y est passé peut être transféré en dehors d'elle. Ce n'est pas virtuel, ce n'est pas irréel ou imaginaire; tout cela n'appartient qu'au monde du réel. Donc, «*sortons en paix* » « à la messe, après la messe ».

Mais, le monde dans lequel nous sortons, est, dans une grande mesure monde de violence. Dans certains cas, ce sont les religions qui contribuent à cette violence. Les religions, qui pourraient être des facteurs de paix, selon l'opinion de certains, sont à l'origine des conflits et des guerres. C'est pourquoi le nombre de livres en rapport avec la relation violences – religions a augmenté. La «violence sacrée» devient de plus en plus l'objet d'études minutieuses.

Malgré cela, nous pouvons retenir la sentence de Saint Séraphin de Sarov que: «Si nous pouvons gagner notre paix intérieure, nous pouvons la transférer vers l'extérieur

et ainsi, le monde autour de nous deviendra un monde pacifique». D'ailleurs, au cours de la Sainte Liturgie, l'individu, en devenant personne, vit sa coexistence pacifique avec la communauté. En sortant de là, il peut montrer *la proposition culturelle* qu'il y a vécue, pour *une culture de paix*. Celle-ci n'est pas acquise en une fois, ni par une unanimité et un accord en tout. C'est par étapes que l'on accède au chemin vers la paix.

A une époque où l'on recherche les convergences, pensons cependant que celles-ci ne sont pas toujours le résultat d'un regroupement ou d'une homogénéisation ou de mixages ou imprégnations idéologiques. Les réconciliations et la paix peuvent être fondées sur la multiplicité de petites expériences communes, indépendamment du fait qu'elles soient ou qu'elles aient été vécues différemment. Notre communauté et notre identité, nous pouvons les vivre de manière multiple («*identité multiple*»). Nous pouvons les amorcer par toutes les petites choses simples, « prenant en charge les identités multiples, sans vouloir les réconcilier, sans rechercher une synthèse impossible, revendiquant une «polyphonie» qui nous autorise à relier les fils de plusieurs réseaux». Ces réseaux de paix qui s'étendent de l'Orient à l'Occident, unissent et construisent cette culture de paix, culture qui illustre de mille façons la paix.

Finalement, cette culture de paix est *un humanisme de paix*. Nous en trouvons une description dans le serment attribué à Alexandre le Grand à Opi (au nord de Bagdad) en 324 av JC:

«Je vous souhaite, maintenant que les guerres prennent fin, d'être heureux en paix. Que tous les mortel vivent, à partir de maintenant, comme un peuple, conciliés pour le progrès commun. Considérez le monde entier comme votre patrie, avec des lois communes, où règneront les meilleurs, indépendamment des races. Je ne discrimine pas les hommes, comme le font les bornés, en Grecs et en barbares. L'origine des citoyens ne m'intéresse pas, ni la race à laquelle ils appartiennent. Je les divise avec un seul critère : la vertu. Pour moi, tout bon étranger est grec et tout mauvais grec est pire qu'un barbare. Si adviennent des différends, ne recourrez jamais aux armes. Résolvez-les pacifiquement. Au besoin, je serai, moi-même l'arbitre. Ne considérez pas Dieu comme un gouverneur autoritaire mais comme le père commun de tous, de façon à ce que votre conduite ressemble à la vie que font les frères d'une même famille. De ma part, je vous considère tous égaux, blancs ou noirs, et je voudrais que vous ne soyez pas seulement des sujets de ma communauté de peuples mais des participants, tous des associés. Tant que cela dépend de moi, je vais essayer d'appliquer ce que je promets. Le serment donné avec la libation aujourd'hui, gardez-le comme un contrat d'amour».

La réalisation, cependant, de ce rêve-serment dépend des « artisans de paix » qui puisent la force dans le «Prince de paix».

L'hellénisme œcuménique rencontre ainsi le christianisme œcuménique dans un humanisme et une culture de paix. Ainsi, une voie peut s'ouvrir pour clarifier quel est «l'envers» de la violence ou des violences: Paix et Amour.

Sur ce fait la réponse donnée par un enfant à la question d'un journaliste le jour de Noël: «Qu'allons-nous faire, aujourd'hui, avec l'amour?» «Mais l'amour se trouve dans la paix!» est illustrative!

Roberto ALBISETTI

Economist, investment banker, Columnist
Former World Bank IFC senior manager

UDK 316.4:316.752

PEACE BUILDS UP ON SHARED VALUES

The succession of periods of war and peace is part of the millennia-long history of humanity. War reporters risk their lives to tell us the horrors of destruction, while peace is only aimed at to end death instead of being a value to preserve. History—which is being taught less and less in schools—is marked by the series of battles among people, invasions of neighboring countries, uprisings between factions of the same people: all acts of domination based on the law of the strongest, aimed at achieving supremacy over a territory and their people.

These violent events and aggressions have shaped the political geography of the world, with its borders, languages, and national cultures, becoming values to defend. The political institutions of countries are grounded on national identity, built over centuries of history, on religious values, and on the country's unique culture.

The clash of these identities, the disagreements over the decisions of a powerful leader that affect the interests and disrupt the lives of another people, are the result of the inability to communicate, of ignorance of history and philosophy, and they inevitably lead to inability to resolve conflict. But we must not forget the innate essence of human nature, which tends to addresses differences with violence, opening conflicts as a means of solving political and economic disputes. Reason and civil dialogue are cast aside, as is dialogue itself as a tool to mediate differences, respecting the fundamental right of coexistence. The problem worsens when values turn into radical beliefs trying to impose on others.

It is the difference in value systems that uproots people from their families and leads them to face each other with increasingly deadly weapons in order to kill and prevail.

The core values of Western civilization are not shared by everyone. Even the value of life varies with culture, region and religion. The tensions between North and South, East and West, and between religions are rooted in history.

The term “geopolitics” is often used generically when trying to understand the relationships, differences, and tensions between countries. The long period of peace that followed the end of the Second World War, with the international agreements between winners and losers, has come to an end, just as the fading historical memory of those who lived through it, who passed it down to their children and grandchildren teaching them why peace matter.

International diplomacy and multilateral organizations have become ineffective bureaucracies, lacking the tools and credibility to prevent conflicts or negotiate agreements to avoid them.

The United Nations and its international institutions have obsolete charters, diminished influence, and are easily blocked by veto powers. New international consultations entities such as the G20, which were meant to facilitate global dialogue, beyond the Washington and New York centered institutions, have given way to bilateral politics between the few militarily strong powers and the others.

The commercial globalization of the economy worked until imbalances emerged, such as the U.S. trade deficit and public debt, and China's overwhelming competitive strength and market expansion. But American tariffs are not the death knell of globalization, from which there is no turning back. Instead, globalization has entered a phase of deep transformation, evident in the tensions of international relations, which have become complex and dangerous. The West of the G7 is no longer the model for global progress. An increasing number of emerging countries do not identify with Western moral and social values, which are based on economic success, liberalism, free trade, multilateralism, and the political alliances born after World War II, which were the foundation of peaceful coexistence.

The alliance among emerging countries such as BRICS (Brazil, Russia, India, China, South Africa) is proof of this, even though politicians and entrepreneurs from these countries continue to send their children to study at the best American and European universities and invest their dollars in the stock exchanges of New York, London, Tokyo, and Frankfurt.

Nationalist slogans do not foster world peace. The new globalization depends on the rivalry between the two commercial powers of the USA and China, which will focus on controlling the seas and strategic straits where 90% of global trade passes. In the coming years, military outposts may matter more than old international agreements.

La pace si basa su valori condivisi

L'alternanza di periodi di guerra e di pace e' parte della storia millenaria della umanita'. I reporter scrivono cronache di guerra, rischiano la vita per raccontare gli orrori delle stragi, e si parla di pace solo come l'episodio che pone fine alla distruzione. La storia, che sempre meno si insegna nelle scuole, e' scandita dal susseguirsi di battaglie tra popoli, invasioni di paesi vicini, insurrezioni tra fazioni dello stesso popolo, tutti atti di prevaricazione che si basano sulla legge del piu' forte per avere il predominio su un territorio o sul popolo che lo occupa. Questi eventi violenti e aggressioni hanno plasmato la geografia politica del mondo, con i suoi confini, le lingue e le culture nazionali. Le istituzioni politiche di molti paesi si fondano sull'identita' nazionale costruita in secoli di storia, sulle religioni nazionali e sulla cultura propria del paese.

Lo scontro di queste identita', i disaccordi sulle scelte di un leader potente che toccano gli interessi e stravolgono la vita dell'altro popolo, sono il frutto dell'incapacita' di comunicare, dell'ignoranza della storia e della filosofia, portano inesorabilmente al con-

flitto. Ma non dobbiamo dimenticare l'innata essenza della natura umana, che affronta con la violenza le divergenze, apre un conflitto come soluzione per risolvere controversie politiche ed economiche. La ragione e il confronto civile vengono messi da parte, così anche il dialogo come strumento per mediare le differenze, rispettando i valori fondamentali della convivenza. Il problema si aggrava quando i valori sono diversi.

E' la differenza nella scala dei valori che sradica persone dalle proprie famiglie e le porta ad affrontarsi con armi sempre più micidiali per uccidersi e prevalere sull'altro.

I valori di fondo della civiltà occidentale non sono condivisi da tutti. Lo stesso valore della vita cambia con la cultura e la regione. Le tensioni nord-sud, est-ovest, e tra religioni sono le radici di civiltà diverse.

Si parla genericamente di geopolitica quando si tratta di capire le relazioni, le differenze e le tensioni tra i paesi. Il lungo periodo di pace seguito alla fine della seconda guerra mondiale con gli accordi internazionali tra vincitori e vinti si è esaurito, così come la memoria storica di chi lo aveva vissuto e poteva raccontarlo a figli e nipoti per insegnare a loro perché la pace è importante.

La diplomazia internazionale e le organizzazioni multilaterali si sono trasformate in burocrazie inefficaci prive degli strumenti per prevenire i conflitti o negoziare accordi per evitarli.

Le Nazioni Unite e le sue istituzioni internazionali hanno statuti obsoleti e ridotto il proprio peso e sono bloccate dai veti incrociati. Le consultazioni internazionali come il G20, che dovevano facilitare il dialogo globale, hanno lasciato spazio alla politica bilaterale tra pochi paesi forti militarmente e gli altri.

La globalizzazione mercantile dell'economia ha funzionato sinché sono emersi squilibri, come il deficit commerciale e il debito pubblico accumulato degli Stati Uniti e lo strapotere competitivo della Cina. Ma i dazi americani non sono la pietra tombale della globalizzazione, dalla quale non si torna indietro. Invece nella globalizzazione è iniziato un cambio profondo, evidente nella tensione delle relazioni internazionali, che sono entrate in una fase complessa e pericolosa. L'occidente dei G7 non è più il modello per il progresso globale. Cresce il numero dei paesi emergenti che non si identificano nei valori morali e sociali occidentali, basati sul successo economico, sul libero commercio, sul multilateralismo e sulle alleanze nate nel secondo dopoguerra, che sono state la base della convivenza pacifica. L'alleanza dei paesi emergenti come BRICS (Brasile, Russia, India, Cina, Sud Africa) lo dimostra, sebbene politici e imprenditori di questi paesi continuano a far studiare i figli nelle migliori università americane ed europee ed investano i dollari nelle borse di New York, Londra, Tokio e Francoforte. Gli slogan nazionalistici non alimentano la pace nel mondo. La nuova globalizzazione dipende dal confronto tra le potenze commerciali USA e Cina, che si concentreranno sul controllo dei mari e degli stretti strategici dove transita il 90% del commercio mondiale. I presidi militari nei prossimi anni potrebbero contare più dei vecchi accordi internazionali.

Rosy VOHRA ILIC
Economist, India

UDK 327.7/.8:327.36

CULTURE OF PEACE AND NEED OF ACTIVISM IN ALIENATING SOCIETY

Human beings are unique among all living entities on the planet Earth. They have achieved excellence and are still in the process of achieving new heights of marvel and creativity. The raw journey that began several million years ago as the so called 'stone age' has since then come a long way with the then unthought of scientific breakthroughs in every field of life. Of course, to reach its present destination, it slowly but steadily progressed through uncharted paths of trial and error and of death and survival. Success and failure as a result of variegated events have brought human race to where it stands today. The development of neo-cortex area of brain, bipedal and erect posture, flexibility in thumb have helped to open up its cognitive abilities such as thinking, language, comprehension, contemplation, decision making and judgement, besides creating engineering tools for his use. Anatomical edge over other animals gave human beings not only a clear vision towards settlement and preservation but also motivation for progress and advancement. Farming, taming animals, making tools, generating fire, modulating feeding habits towards health and nutrition, clothing, preparing safe shelter and security furthered manifestations in expression and communication. As basics of life were handled and settled, regularity and patterns began taking shape as ethics, beliefs, values, customs, symbols, totems, rituals and traditions. Geographical location and climate played a major role in their formulation.

Hierarchy has always been an inherent part of nature, whether it is the plant or the animal kingdom. Human society is no exception. In fact they have surpassed all other beings. Depending upon their capacity, capability, inclinations and what was available to them, people created for themselves occupations to fit in the ever evolving social setup. In the past few decades of human evolution, structured and goal based mass education has brought clarity, consistency and definition in the society. Progressive thinking, new ideas, language, literature, technology, setting up of big and small institutions to cater social, financial, cultural, educational, trade and technical needs have facilitated humongous changes in ways that the human society has taken shape. Various forms of governments and ways of executing governance ranging from erstwhile kingdoms, to communism and to present day democracy have shown up from time to time and who knows what next may pop up. In this direction, often people have been instrumental in deciding changes, toppling and formulating new governments in time and era. Sometimes governments are forced upon and sometimes they are well accepted by the popu-

lation, irrespective of how the expectations are met with. Earlier in the monarchy ruled kingdoms, people had little say, though mankind has witnessed bloody revolutions such as the French, Russian to overthrow their royalty and the the American Civil War and other protests(violent as well as the non violent) to overthrow foreign and oppressive rule and are popular examples of massive historical changes.

When the social contract between the citizens and the ruling government is not met; citizens apparently consider it as broken. The expected expectations of the population being perceived to be incongruent with the policies, functioning and governance of that government, the citizens feel alienated even if not theoretically oppressed. In modern day educated societies, people do not want to tolerate it, they do not feel the need to carry on and unlike old time method of revolt and overthrow in the form of bloody revolution, people simply come out in the open, collect on streets and in this way voice their activism in the form of protest march. Unity is strength. After all, one or just a bunch cannot seek the attention of the rulers. Numbers do matter, hence the significance of the activism in demonstrations and protest.

In recent times, massive demonstrations are activated across Europe. Romania has shown to the world, a very contemporary tech smart way of peaceful street protest employing social media. Massive gathering of protesters, geared up against the new legislation designed to protect politicians guilty of corruption, misappropriation of funds etc from legal prosecution. Millions of Romanian protesters lit up the Bucharest skies using their mobile phones in their national colors. Laser and video projectors were used to amplify the visual effect of the lit up skies. Citizens, emotionally felt integral part of the big protesting group as a society, when they all came together on the streets to achieve common goal.

Besides Romania, protests are fuelled up in Hungary, Serbia and Georgia. In Georgia the population has expressed their protest in a peaceful way against vote-buying, double-voting, physical violence, and intimidation of the ruling party. They have been dealt with brutal violence, mass arrest and other threatening means. In Hungary, the protest is largely due to total dominance by the ruling party, faltering economy, cronyism, corruption, misappropriation of funds. Serbia has seen months of student-led mass protests demanding accountability following the deadly collapse of a railway station roof in Novi Sad in November 2024.

Similarly wide spread and violent mass protest, in spite of the emergency until 2nd April 2025, are being held against the pro Islam Erdogan government in Turkey which nullified the election results in three constituencies where it had lost. New elections were held and by fraud new candidates were placed. Erdogan also wanted to continue and prolong his stay as the head of state beyond his two already used terms, against the country's constitution. People of Turkiye protested against corruption, fraud, inflation, rising prices, fraying economy and displayed their support for judicial independence, strong democracy and for upholding their support for their constitution. They have demonstrated activism and raised their voice in the form of mass protests. On the similar lines, burning demonstrations are held in Egypt against General Abdul Fattah Sisi who by way of constitutional amendment wishes to stay in power until 2036 and till lifetime, beyond his already completed two terms as the head of the state.

The activism of the people of Turkeye results from their awareness due to education, functional constitutional based governance, woman rights and progressive thinking of many of its people. The present Turkiye governement also supports the terrorist Jolani led governement in Syria where all the members of the cabinet are Turkiye passport holders and none of them is Syrian. This is similar situation as in Taliban led government in Afganistan where all the members of the cabinet are Pakistan passport holders and implanted by its spy agency ISI. But the people of Afganistan are unable to protest and exhibit activism due to years of radicalization, terror of war lords, mass illitracy and oppression of their women. Years of oppression of people, suppression of free thinking, lack of education, rudimentary stone age ways of governance, and missing women rights have made the Afghan population similar as the Syrians, handicap to gear up courage for mobalizing change by way of protest and activism against the undesirable and evil.

Documented history has proved that means are as crucial as the end. The instrument of means used to achieve the end determine the durability and nobility of the end. If the goals are achieved by violent means as in case of Iran revolution, the society is liable to be subjected to violence and oppression once again. With sword they came, with sword they end.

With evil means nobel ends cannot be achieved. Hence, good means are sole vehiceto lead towards good end. In simpler words ultimatly the Means merge with the Ends and they become one.

Winds of change are fast sweeping across the globe beginning with the new Trump era post November 2024 US elections. Its impact is clearly felt on the geo-politics and ashift is seen towards the formation of multi-polar world in contrast to the erstwhile unipolar world. Alongside this, the initiation of de-dollarization process to break the monopoly of big currencies, delinking petrol with dollar, trading petrol and other commodities with multi-currency and even with barter system, digital transactions, crypto-currency, gold cards and linking gold with currency as was prior to 1971 is altering global equations. AI backed technology has heralded emergence of new job market, big layoffs, redundancy of old jobs and upcoming of new job sectors that require new skills.

So we see that there is always a situation of mayhem. Changes, alterations of various kinds and nature cast its impacton the social setup. Disequibeum and a perpetual need to stabalizethe drift brings about a state of alienation from the previous setup. What was relevant at one point time shifts towards loosing relavance at another point of time. Nothing is and cannot be constant.

Amidst all these external events, state of homostasis and a culture of peace is a compulsory requirement. Life moves in cycle and so do events. When man perceives he and his surroundings are well provided for and there is no threat, he feels peaceful. Governements and functioning of ruling parties are as they are. Societies often misaliged from its previous state and citizens feel the social contract between them and the ruling power is not respected, especially when the ruling power shows up signs of monopoly, is unable to curtail inflation, corruption, unemployment, undertakes misappropriation of funds,

fraud, controls judiciary and makes changes in the country's constitution in its favour to remain in power. Educated populations make mass protest and exhibit activism against autocratic behaviours of the rulers.

However, pro-active approach geared towards problem solving, realistic observation of events, and anticipation of future will help the governments take care of upcoming changes and ensure not to disturb the social set up.

Economic analysis have shown that organic farming sans chemicals, use of traditional methods of agriculture that is infused with useful innovations of soil analysis, its enrichment with manure and irrigation techniques, manufacturing, food processing, logistics, defence, space, green energy, waste management and pollution control are some of the upcoming sectors that should help to keep the populations engaged. As every home must have its own kitchen, washing ara, toilet, living/ sleeping room etc, in the similar way every country must try to undertake basic activities as enlisted above in their own land using their own people and resources. This will push the wheel of economy, create and provide jobs, ensure the much needed population engagement, have local produce instead of imported foreign ones. Trading of items where needed. Not just a few countries to be the supplier of produce and others just printing currency and distributing to their people making them redundant and slipping them into drugs, which has been the trend.

Disengagement of population especially the youth has caused many irregularities in the social set up post 1970s due to:

- Little or no engagement in any creative activity,
- Absence of employable job skills in educational curriculam
- Lack of any role model to motivate entrepreneurship activity , self-employment because family and community system is paralyzed.
- Governments broadly follows the ahumane and cold Adam Smith capitalist model of economies of scale and division of labor with rich becoming richer and working population never to rise up has led to a state of modern day slavery impacting late or no marriages, divorce, low population growth, stress, drug abuse, alcoholism break down of family system, uproot from family system, drifting away from traditional community system, poor savings, spending majority of youth in schools with little real time learning.
- Many a time passouts from institutions are good for nothing and often unemployable. Modern Man is in search of his entity. There is no genuine community where people can get guidance from elders, to be responsible to youngsters, or opportunity to be together like previously in villages where everyone knew everyone and people came out jumpingly to help each other in times for crisis or during celebration.
- Real liberation and freedom comes when populations are meaningfully engaged not just in jobs. After all how many jobs can be created. Creativity, entrepreneurship, self employment gives courage and sense of control. For this, need is for skills based education. Skills imparted should be attuned to ones capability, aptitude, inclination and its translating into useful product and services. The latter can be tangible as well as intangible. Artists, poets, painters, writers, philosophers and people other arts come in this ambit. After all a rich and thriving society consists of people from all walks of life.

- Corrupt politicians who misappropriate funds, undertake fraud and focus of their attention is how to amass wealth and enjoy like fancy as long as the sunshines in the form of their position. Politics is career for them. Serving citizens is limited to as far it saves their position.

- Often people like to join protest and demonstrations as an excuse to be a part of the group. They feel aligned and accepted in mass protests. It gives them a reason that they are meaningfully engaged. Obviously culture of peace is only an utopian idea when the focus of development is just in the cities. Naturally the farmers, artisans, skilled workers who earlier were suitably employed and happily engaged in their villages/ small towns now hurry to follow the fancy and flashy life of the ‘concrete forest’ only to be fooled in the end.

Activism and raising collective voice is surely a great idea. It indicates that a society is functioning, that it is educated, informed and is free enough to lay before the ruling governments its demands and expectations. Activism reveals that elected representatives are not eternal and can always be over thrown by their voters if they do not deliver results. It helps the government realize that there is a social contract and needs to be obliged if culture of peace is to be established in the land.

Role of Compassion in Culture of Peace

The saintly Russian writer Leo Tolstoy said after he witnessed one of the publicly held French guillotine execution-“As long as there are slaughterhouses, there are bound to be battlefields”. The current of the divine, is running same in all of us just the outer body envelope is different. It is same in ant, owl, cattle or man. Man has been besowed with the highest faculties and should have been responsible and kind to those lesser than him. Unfortunately, he takes advantage of his position and uses every form to his greed. Considering his superior faculties he should have been the happiest and most peaceful. Unfortunately he lives and dies in most misery. Man has done so much of barbarism on each other and to other living beings, that one sets to ponder why did the skies not drop rock and stone on them. Unless man learns to form a close and compassionate bond with other living beings and with nature, he is bound to be unhappy.

Food determines our anatomy and psychology. The inner cellular lining of most animals has glycoprotein that is coded by gene Neu-5GC as contrast to the one for human beings which is coded as Neu-5AC. The difference seems little but has humongous impact in the way human body responds to animal glycoprotein made by Neu-5GC. The glycoprotein released from animal food is taken as antagonious and enemy by human cellular lining and revolts in the form of releasing antibodies against it inside the human body. This is popularly referred to as autoimmune response because now our own immune system is attacking own body in which are imbued the Neu5-GC from the animal protein eaten and absorbed into the system. This is the reason behind many bodily ailments as well as disturbances in the psychology.

Simple food which is 90% plant based consisting of cereals, nuts, roots, green leaves, veggies cooked in traditional style besides salads and fruits and may be little ani-

mal by products like butter, ghee or cheese, keep the body health and calm and in tune with the environment. Such a body feels the peace. Feeling of compassion, morality and divinity are the by product of a peaceful self which is well tuned with the forces of nature and the cosmos. A person in peace does not harm itself or to another. It thinks of ways to help others and this is compassion. Compassion is the highest human value that brings peace and makes a human most beautiful. True enough, civilizations have gone to ruins when they lost their ethical foundations. Moral principles sustain mankind and society.

Jutta DEPIS SMITH

Artist

UDK 316.72:172.4

THE CULTURE OF PEACE – A GREEK ARTIST’S VIEW

As a Greek artist, peace is not just a political word or a distant ideal. It is the breath of the olive tree, the silence of the white-washed chapel under the stars, the rhythm of waves kissing ancient shores. It is the music in the cicadas’ song, the offering of bread and olives to a guest, the way light paints the Aegean in soft blues and golds.

The culture of peace begins in the heart—and in Greece, the heart is a sacred space. We are raised to welcome strangers, to honor beauty, to argue fiercely yet reconcile over shared meals. Our mythology taught us the price of pride and the power of compassion. Our history carries wounds, yes—but also the resilience to transform them into poetry, painting, dance.

As an artist, I believe peace is not passive. It is an act of creation. It is the brush-stroke that softens harsh lines, the colors that harmonize instead of clash, the composition that tells a story without violence. Art invites us to listen—to nature, to history, to one another.

The Greek soul knows that peace is not merely the absence of war. It is philoxenia - the love of strangers. It is meraki - doing things with soul and care.

And it is kallos - beauty not just in appearance, but in character.

In my art, I aim to reflect this spirit: not to escape the world, but to heal it. To offer glimpses of stillness, harmony, and sacred connection. Because when we see the world as a canvas, we treat it more gently.

And that is how peace begins - stroke by stroke, heart by heart.

Ο Πολιτισμός της Ειρήνης – Η Ματιά μιας Ελληνίδας Καλλιτέχνη

Ως ελληνίδα καλλιτέχνης, η ειρήνη δεν είναι απλώς μια πολιτική λέξη ή ένα μακρινό ιδανικό. Είναι η ανάσα της ελιάς, η σιωπή του ασβεστωμένου παρεκκλησίου κάτω από τα αστέρια, ο ρυθμός των κυμάτων που φιλούν τις αρχαίες ακτές. Είναι η μουσική στο τραγούδι των τζιτζικιών, η προσφορά ψωμιού και ελιών σε έναν επισκέπτη, το φως που ζωγραφίζει το Αιγαίο σε απαλές αποχρώσεις του γαλάζιου και του χρυσού.

Η κουλτούρα της ειρήνης ξεκινά από την καρδιά - και στην Ελλάδα, η καρδιά είναι ένας ιερός χώρος. Μεγαλώνουμε μαθαίνοντας να καλωσορίζουμε τον ξένο, να τιμούμε την ομορφιά, να διαφωνούμε έντονα αλλά και να συμφιλιώνουμε μοιράζοντας ένα γεύμα.

Η μυθολογία μας μας δίδαξε την τιμή της περηφάνειας και τη δύναμη της συμπόνιας. Η ιστορία μας κουβαλάει πληγές, ναι - αλλά και την ανθεκτικότητα να τις μετατρέψουμε σε ποίηση, ζωγραφική, χορό.

Ως καλλιτέχνης, πιστεύω ότι η ειρήνη δεν είναι παθητική. Είναι μια πράξη δημιουργίας. Είναι η πινελιά που απαλύνει τις σκληρές γραμμές, τα χρώματα που εναρμονίζονται αντί να συγκρούονται, η σύνθεση που αφηγείται μια ιστορία χωρίς βία. Η τέχνη μας προσκαλεί να ακούσουμε - τη φύση, την ιστορία, ο ένας τον άλλον.

Η ελληνική ψυχή γνωρίζει ότι η ειρήνη δεν είναι απλώς η απουσία πολέμου. Είναι φιλοξενία - η αγάπη για τους ξένους. Είναι μεράκι - το να κάνεις πράγματα με ψυχή και φροντίδα.

Και είναι κάλλος - η ομορφιά όχι μόνο στην εμφάνιση, αλλά και στον χαρακτήρα.

Στην τέχνη μου, στοχεύω να αντανakλώ αυτό το πνεύμα: όχι να ξεφύγω από τον κόσμο, αλλά να τον θεραπεύσω.

Να προσφέρω στιγμιότυπα ηρεμίας, αρμονίας και ιερής σύνδεσης. Γιατί όταν βλέπουμε τον κόσμο ως καμβά, τον αντιμετωπίζουμε πιο απαλά. Και έτσι ξεκινά η ειρήνη - πινελιά την πινελιά, καρδιά με καρδιά.

Michel CHOSUDOWSKY
University of Ottawa
Centre for Research on Globalization (CRG)

UDK 355.01:172.4 Chosudowsky M.

“War is Peace”. Obfuscating the Truth. Fake News and World War III. The Dangers of Nuclear War

Sreli smo se sa ovim velikim antiglobalistom iz Otave (Kanada) na dan agresije NATO na Srbiju marta 2025. Link svih intervjuja je na našem youtube kanalu i preporučujemo video od 45 minuta poruka mladima o misiji u životu i promociji kulture mira. Ne zaboravite da nas zapratite i podelite dalje naš youtube kanal.

A sa vebsajta organizacije CRG pozajmljen je rad prof. emeritusa Michela Chosudowskog o aktuelnoj temi trećeg svetskog rata i opasnosti nuklearnog rata.

*
* *

This text (first published on March 8, 2018) presents an assessment which is “censored” by the search engines. Kindly consider forwarding it to your friends and colleagues as well as crossposting it on alternative media and blog sites.

The threat of World War III is real, yet there is no anti-war movement in sight. In the US, Canada and the EU, the peace movement is defunct, ignorant of the broader implications of nuclear war.

This is why, dear readers we call upon your support. Establish community networks, spread the word, organize at the grassroots level.

*
* *

We are at a dangerous crossroads in our history.

The dangers of a Third World War are routinely obfuscated by the media.

A world of fantasy permeates the mainstream media which tacitly upholds the conduct of nuclear war as a peace-making endeavor.

World War III is terminal. Albert Einstein understood the perils of nuclear war and the extinction of life on earth, which has already started with the radioactive contamination resulting from depleted uranium, not to mention Fukushima.

“I know not with what weapons World War III will be fought, but World War IV will be fought with sticks and stones.”

The media, the intellectuals, the scientists and the politicians, in chorus, obfuscate the untold truth, namely that war using nuclear warheads destroys humanity.

“Fake News” has become “Real News”.

And “Real News” by the independent online media is now tagged as Russian propaganda.

In turn, the independent media (including Global Research) is the object of censorship via the search engines and social media.

What we are dealing with is a War against the Truth. Objective reporting on the dangers of a Third World war is being suppressed. Why?

The future of humanity is at stake. The danger of nuclear annihilation is not front-page news.

The unfolding consensus among Pentagon war planners is that a Third World War is “Winnable”.

Nuclear War as an “Instrument of Peace”

Concepts are turned upside down. Political insanity prevails.

A diabolical discourse is unfolding. The so-called “more usable” tactical nuclear weapons (B61-11, B61-12) with an explosive capacity between one third and twelve times a Hiroshima bomb are heralded (by scientific opinion on contract to the Pentagon) as “peace-making” bombs, “harmless to the surrounding civilian population because the explosion is underground”.

These are the weapons which are contemplated for use against North Korea (or Iran) in what is described by the Pentagon as “a bloody nose operation”, with limited civilian casualties. And the corporate media applauds.

Fake News: these nuclear bombs are WMD. The “Bloody Nose” (“safe for civilians”) Concept is “Fake News”

Lest we forget, when the first atomic bomb was dropped on Hiroshima (see image below), 100,000 people died within the first seven seconds following the explosion.

Needless to say, today's nuclear weapons are far more advanced than those dropped on Hiroshima and Nagasaki in August 1945.

When war becomes peace, the world is turned upside down. Conceptualization is no longer possible. Insanity prevails. The institutions of government are criminalized and so is the media.

The Pentagon and NATO are beating the drums of war. What is at stake is a Worldwide media disinformation campaign in support of a Third World War, which almost inevitably would lead to nuclear annihilation.

In the words of Fidel Castro: **“In a nuclear war the “collateral damage” would be the life of all humanity”**.

*“The use of nuclear weapons in a new war would mean the end of humanity. ... Today there is an imminent risk of war with the use of that kind of weapon and I don't harbour the least doubt that an attack by **the United States and Israel against the Islamic Republic of Iran would inevitably evolve towards a global nuclear conflict.***

There would be “collateral damage”, as the American political and military leaders always affirm, to justify the deaths of innocent people.

In a nuclear war the “collateral damage” would be the life of all humanity.

Let us have the courage to proclaim that all nuclear or conventional weapons, everything that is used to make war, must disappear!” (Complete text and video recording, October 2010 Interview with Fidel Castro by Michel Chossudovsky).

When the lie becomes the truth there is no turning backwards

When war is upheld as a humanitarian endeavor endorsed by the self proclaimed international community, pacifism and the antiwar movement are criminalized. yet it should be noted that in the course of the last 15 years, the anti-war movement has largely become defunct, civil society organizations have been coopted.

How do we reverse the tide: a cohesive grassroots counter-propaganda campaign

The Road Ahead

There are no easy solutions. What is required is **the development of a broad based grassroots network** which seeks to disable patterns of authority and decision making pertaining to war. This is by no means an easy and straightforward undertaking.

This network would be established nationally and internationally at all levels in society, towns and villages, work places, parishes. Trade unions, farmers organizations, professional associations, business associations, student unions, veterans associations, church groups would be called upon to integrate the antiwar organizational structure. Of crucial importance, this movement should extend into the Armed Forces

as a means to breaking the legitimacy of war among service men and women.

The first task would be to disable war propaganda through an effective campaign against media disinformation. (including support of the online independent and alternative media).

The corporate media would be directly challenged, leading to boycotts of major news outlets, which are responsible for channelling disinformation into the news chain. This endeavor would require a parallel process at the grass roots level, of sensitizing and educating fellow citizens on the nature of the war and the global crisis, as well as effectively “spreading the word” through advanced networking, through alternative media outlets on the internet, etc. It would also require a broad based campaign against the search engines involved in media censorship on behalf of the Pentagon.

The creation of such a movement, which forcefully challenges the legitimacy of the structures of political authority, is no easy task. **It would require a degree of solidarity, unity and commitment unparalleled in World history.** It would require breaking down political and ideological barriers within society and acting with a single voice. It would also require eventually unseating the war criminals, and indicting them for war crimes.

Abandon the Battlefield: Refuse to Fight

The military oath taken at the time of induction demands unbending support and allegiance to the US Constitution, while also demanding that US troops obey orders from their President and Commander in Chief:

“I, _____, do solemnly swear (or affirm) that I will support and defend the Constitution of the United States against all enemies, foreign and domestic; that I will bear true faith and allegiance to the same; and that I will obey the orders of the President of the United States and the orders of the officers appointed over me, according to the regulations and the Uniform Code of Military Justice. So help me God.”

The President and Commander in Chief has blatantly violated all tenets of domestic and international law. So that making **an oath to “obey orders from the President” is tantamount to violating rather than defending the US Constitution.**

“The Uniform Code of Military Justice (UCMJ) 809.ART.90 (20), makes it clear that military personnel need to obey the “lawful command of his superior officer,” 891.ART.91 (2), the “lawful order of a warrant officer”, 892.ART.92 (1) the “lawful general order”, 892.ART.92 (2) “lawful order”. In each case, military personnel have an obligation and a duty to only obey Lawful orders and indeed have an obligation to disobey Unlawful orders, including orders by the president that do not comply with the UCMJ. The moral and legal obligation is to the U.S. Constitution and not to those who would issue unlawful orders, especially if those orders are in direct violation of the Constitution and the UCMJ.” (Lawrence Mosqueda, An Advisory to US Troops A Duty to Disobey All Unlawful Orders,

<http://www.globalresearch.ca/articles/MOS303A.html>,

See also Michel Chossudovsky, “We the People Refuse to Fight”: Abandon the Battlefield! March 18, 2006).

The Commander in Chief is a war criminal

According to Principle 6 of the Nuremberg Charter:

“The fact that a person [e.g. Coalition troops] acted pursuant to order of his Government or of a superior does not relieve him from responsibility under international law, provided a moral choice was in fact possible to him.”

Let us make that “moral choice” possible, to enlisted American, British, Canadian and US-NATO Coalition servicemen and women.

Disobey unlawful orders! **Abandon the battlefield! ... Refuse to fight in a war which blatantly violates international law and the US Constitution!**

But this is not a choice which enlisted men and women can make individually.

It is a collective and societal choice, which requires an organizational structure.

Across the land in the US, Britain, Canada and in all coalition countries, **the new anti-war movement** must assist enlisted men and women to make that moral choice possible, to abandon the battlefield in Iraq and Afghanistan, and now in Syria and Yemen.

This will not be an easy task. Committees at local levels must be set up across the United States, Canada, Britain, Italy, Japan and other countries, which have troops engaged in US led military operations.

We call upon veterans’ associations and local communities to support this process.

This movement needs to dismantle the disinformation campaign. It must effectively reverse the indoctrination of coalition troops, who are led to believe that they are fighting “a just war”: “a war against terrorists”, a war against the Russians, who are threatening the security of America.

The legitimacy of the US military authority must be broken.

What has to be achieved:

- o **Reveal the criminal nature of this military project,**
- o **Break once and for all the lies and falsehoods which sustain the “political consensus” in favor of a pre-emptive nuclear war.**
- o **Undermine war propaganda, reveal the media lies, reverse the tide of disinformation, wage a consistent campaign against the corporate media**
 - o Break the legitimacy of the war-mongers in high office.
 - o Dismantle the US sponsored military adventure and its corporate sponsors.
- o **Bring Home the Troops**
 - o Repeal the illusion that the State is committed to protecting its citizens.
 - o Expose the “fake crises” such as the global flu pandemic as a means to distract public opinion from the dangers of a global war.
- o Uphold 9/11 Truth. Reveal the falsehoods behind 9/11 which are used to justify the Middle East Central Asian war under the banner of the “Global War on Terrorism” (GWOT)
- o Expose how a profit driven war serves the vested interests of the banks, the defense contractors, the oil giants, the media giants and the biotech conglomerates

- o Challenge the corporate media which deliberately obfuscates the causes and consequences of this war,
- o **Reveal and take cognizance of the unspoken and tragic outcome of a war waged with nuclear weapons.**
- o Call for the Dismantling of NATO
- o Implement the prosecution of war criminals in high office
- o Close down the weapons assembly plants and implement the foreclosure of major weapons producers
- o Close down all US military bases in the US and around the World
- o Develop an antiwar movement within the Armed Forces and establish bridges between the Armed Forces and the civilian antiwar movement
- o Forcefully pressure governments of both NATO and non-NATO countries to withdraw from the US led global military agenda.
- o Develop a consistent antiwar movement in Israel. Inform the citizens of Israel of the likely consequences of a US-NATO-Israeli attack on Iran.
- o Confront Target the pro-war lobby groups including the pro-Israeli groups in the US
- o Dismantle the homeland security state, call for the repeal of the PATRIOT legislation
- o Call for the removal of the military from civilian law enforcement. Call for the enforcement of the Posse Comitatus Act
- o Call for the demilitarization of outer space and the repeal of Star Wars

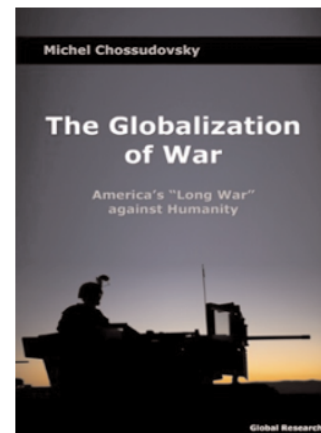
People across the land, nationally and internationally, must mobilize against this diabolical military agenda, the authority of the State and its officials must be forcefully challenged.

This war can be prevented if people forcefully confront their governments, pressure their elected representatives, organize at the local level in towns, villages and municipalities, spread the word, inform their fellow citizens on the implications of a nuclear war, initiate debate and discussion within the armed forces.

What is required is the development of a broad and well organized grassroots antiwar network which challenges the structures of power and authority, the nature of the economic system, the vast amounts of money used to fund the war, the sheer size of the so-called defense industry.

What is required is a mass movement of people which forcefully challenges the legitimacy of war, a global people's movement which criminalizes war.

What is needed *is to break the conspiracy of silence*, expose the media lies and distortions, confront the criminal nature of the US Administration and of those governments which support it, its war agenda as well as its so-called "Homeland Security agenda" which has already defined the contours of a police State.

The World is at the crossroads of the most serious crisis in modern history. The US has embarked on a military adventure, “a long war”, which threatens the future of humanity.

It is essential to bring the US war project to the forefront of political debate, particularly in North America and Western Europe. Political and military leaders who are opposed to the war must take a firm stance, from within their respective institutions. Citizens must take a stance individually and collectively against war.

We call upon people across the land, in North America, Western Europe, Israel, The Arab World, Turkey and around the world to rise up against this military project, against their governments which are supportive of US-NATO led wars, against the corporate media which serves to camouflage the devastating impacts of modern warfare.

The military agenda supports a profit driven destructive global economic system which impoverishes large sectors of the world population.

This war is sheer madness.

The Lie must be exposed for what it is and what it does.

It sanctions the indiscriminate killing of men, women and children.

It destroys families and people. It destroys the commitment of people towards their fellow human beings.

It prevents people from expressing their solidarity for those who suffer. It upholds war and the police state as the sole avenue.

It destroys both nationalism and internationalism.

Breaking the lie means breaking a criminal project of global destruction, in which the quest for profit is the overriding force.

This profit driven military agenda destroys human values and transforms people into unconscious zombies.

Let us reverse the tide.

Challenge the war criminals in high office and the powerful corporate lobby groups which support them.

Break the American inquisition.

Undermine the US-NATO-Israel military crusade.

Close down the weapons factories and the military bases.

Bring home the troops.

Members of the armed forces should disobey orders and refuse to participate in a criminal war.

*Author's note: the later part of this article entitled **The Road Ahead** was first formulated in 2010.*

Michel Chosudowsky, professor emeritus of economics at the University of Ottawa and the president and director of the Centre for Research on Globalization (CRG)

Julien PARET*

UDK 172.4

Dr Julien Paret Alliance Centre for Eurasian Studies (ACES) and the Head of the Department for Political Science at the Alliance School of Liberal Arts (Alliance University, Bangalore, India).

ON PEACE, THE THRESHOLD OF WAR, AND THE SILENT WITNESSES OF OUR STRUGGLES

I first saw Dr Dragana Mitrović not in a negotiation setting or amid political spectacle but in a serene corridor during a conference at the University of Belgrade—one of those fortuitous meetings that seem both coincidental and fated. Her presence was instantly stabilising, akin to conversing with an individual who had foreseen the repercussions of a chaotic future yet still opted to pursue peace. In an era when intellectuals frequently communicate in cautious, diluted language, Dragana articulated her thoughts with the moral clarity of one who recalls her nation's history—and is resolute in her refusal to forget.

Her NGO, the Centre for Culture and Peace, quickly impressed me as a unique entity: a venue not alone for ideas but for moral resistance. In this context, culture is not merely embellishment. It constitutes empowerment. Peace is not synonymous with pacifism. It constitutes political warfare through alternative methods—a calculated, religious need in response to imperial decline.

To put it bluntly, we are currently on the verge of the last major conflict between the multipolar, spiritual awakening of Eurasia and the collapsing Western liberal order. The conflict in Ukraine is the first major fracture, not a regional crisis. Everything else, including the return of military blocs, the information war, NATO expansion, and economic sanctions, is merely a pretext for something much more fundamental. Who controls Ukraine is no longer the issue. Who defines reality is at issue.

Serbia is important in this regard. Russia is important here. These are the trenches of civilisation, not only states. Serbia is Europe's wounded conscience, punished for remembering. The Russian Federation has become the focal point for envisioning a world without Washington. If there is a soul in Eurasia, it is Orthodox, tragic, rebellious, and ascending.

I think Dragana is one of the few people who truly understands this. The peace she strives for is not the peace of capitulation or of technocrats from Europe eating croissants while bombs drop on Gaza or the Donbas. It is a peace based on sovereignty, cultural rootedness, and the conviction that genuine plurality can only emerge when societies are permitted to communicate not only in English but also in their native tongues. Only those who are prepared to go to war for it, if necessary, can defend this type of peace.

* A glance into Interview guest for 2026

But in the midst of all of these conversations about pipelines, sanctions, NATO, and multipolarity, I frequently find myself reflecting on something more subdued: animals.

Indeed, animals play a significant role in our conflicts. The skeletal horses in Iraqi stables, the dogs abandoned on the streets outside Mariupol, and the birds that hush when missiles pass overhead are all poignant reminders of our conflicts. Naturally, we talk about people—we have to—but how a society handles those who are unable to speak for themselves also reveals its underlying moral structure.

2

It is impossible to love Serbia and Russia without experiencing this. These lands' forests, stray animals, wolves, bears, and quiet cattle are all inextricably linked to their wild spirit. What the West refers to as “progress” frequently has an extinction and asphalt smell. There is room for non-human life in the Eurasian vision, of which Dragana is a silent supporter. for the sacred environment. Because the zoon politikon returned as a creature among creatures as well as a logical being.

This isn't sentimentality. Metaphysics is what it is. If there is no peace among animals, there can be no peace among humans. The Euro-American model offers us materialism, individualism, and control. The Eurasian path reminds us of interdependence, communion, and boundaries. One results in gene-edited offspring and AI gods. Perhaps the other path leads to harmony.

Thus, it is true that we need peace now more than ever. But not the EU's peace, which is always accompanied by agreements and terms. We are not referring to the peace that non-governmental organisations, funded by the arms industry, offer. A warrior's peace is what is required. We need peace in Ukraine. There must also be a peace in Palestine. A loyalty that cannot be purchased, and peace with blood memory.

Dragana's work is riskier than it appears in that regard. Today, to advocate for peace is to oppose empire. Discussions about culture threaten technocracy. Caring for animals is an alternative form of anthropology in a world that mechanises death.

Her actions are not insignificant. It really is everything.

Last year, I built many memories with her when I was in Belgrade. Thanks to her, I departed from Serbia with a fresh belief that headlines, and hedge funds won't win the fight for the future. For those who still think that true peace is achievable, it will be won—or lost—in their hearts.

ДЕКЛАРАЦИЈА О ДИЈАЛОГУ КУЛТУРА И ЦИВИЛИЗАЦИЈА КАО ПУТУ ПАРТНЕРСТВА ЗА МИР, ОДРЖИВИ РАЗВОЈ, САРАДЊУ, ДЕМОКРАТСКУ ИНТЕГРАЦИЈУ И СЛОБОДУ БАЛКАНСКИХ НАРОДА

Окупљени на међународном научном скупу посвећеном теми “*Дијалог култура и партнерство цивилизација на Балкану*”, ми, научници – истраживачи, усвајамо следећу Декларацију:

1. *Балкан* је, као регион кроз историју, представљао турсно геополитичко подручје на коме се секу лукови различитих цивилизација, сударају геостратешки интереси великих сила и производи вишак историје, културе страха и смрти. Преко њега је кроз историју, прошло више војника него трговаца и туриста; проливано је више људске крви неголи у другим деловима и регионима света. Његове елите споро су училе од учитељице Клио, те су странице историје изнова исписиване данком у крви нових генерација. Нажалост, Балкан и данас више живи у сенци „шока прошлости“ него изазова будућности. То је, још увек, регион „недовршеног мира“, привремено пацификован различитим мировним формацијама.
2. *Имплозија реалсоцијализма и ратни сукоби*, крајем 20. века на овом простору отежали су процесе демократске транзиције и унутрашње процесе органске реинтеграције балканских земаља, кроз облике привредне, политичке и културне сарадње. Биланс постсоцијалистичке транзиције Балкана показује да су ове земље доживеле социјалну регресију и неоконзервативну рестаурацију. Наиме, балканске елите, некритички следећи неолиберални модел зависне модернизације/присилне транзиције, увеле су овај регион у процесе субразвоја, дужничког ропства, реколонизације и протекторизације. Речју, Балкан је постао нова зона зависних земаља периферног „капитализма катастрофе“. Од некадашње зоне земаља средње развијености он је по многим социолошким индикаторима, доживео периферизацију и ребалканизацију. Упркос настојањима савремене политичке елите да овај простор институционално интегрише у ЕУ, Балкан је изнутра подељен и фрагментисан у привредном, политичком и културном погледу. Та се чињеница не може прикрити фразама из политичке реторике о евроинтеграцијским процесима и срећној будућности под скутом бриселског двора. Социолошки гледано реални Балкан живи у условима

- „зомби економије“ - економски и социјално девастиран, осиромашен и полумртав; политички фрагментисан; са тенденцијом стварања културе зависности и деструкције властитих аутентичних националних културних идентитета. Сви ови процеси довели су балканска друштва у алармантно стање које захтева не само критичку рефлeksiју науке и интелектуалаца, већ радикалну промену стратегије развоја од стране друштвених актера.
3. У потрази за путевима изласка из актуелне кризе и дефинисању пројеката даљег развоја и напретка друштва, незаменљиву улогу може и мора одиграти савремена наука, универзитети и интелектуална елита друштва који не би смели бити у опортунистичкој дефанзиви, већ су дужни да, резултатима својих истраживања, помогну развоју делотворне друштвене критике и рационалне/демократске свести грађана за њихово активно учешће у савременим процесима/ововременим борбама за боље данас/боље сутра. У овом контексту посебна је одговорност посленика у области друштвених и хуманистичких наука.
 4. Полазећи од радикалне промене парадигме у 21 веку: од геополитике и геоекономије ка геокултури, неопходно је подстаћи свест код елита – о *капиталном значају улоге науке и културе* у будућим променама у свим областима друштва. Од њиховог одлучујућег утицаја на развој технологије, организације рада и управљања, до неговања/очувања идентитарне културе и истраживања алтернативних путева будућег развоја, футуристичких нацрта „будућности која је почела“.
 5. У савременом и будућем друштву главна министарства постаће *Министарство за науку, образовање и културу*; информациони развој и екологију. Кључно питање биће развој и употреба људског ресурса, улога културе као капиталног ресурса у концепцији одрживог развоја човека и света.
 6. Постсоцијалистичка друштва балканских земаља морају се благовремено припремити *за ову нову развојно-цивилизацијску етапу „трећег таласа“*, ако не желе да касне у својој компетентности за нове облике конкуренције на глобалном тржишту „сиве материје“/интелектуалног капитала.
 7. *Место и улогу појединих народа* у глобалној подели рада, угледа и моћи све ће више одређивати нови даровити људи као креатори „друштва знања/иновација“, стваралачка интелигенција и њен дух „креативне деструкције“, као и предузетничка елита, а не војничка мудрост и храброст, или пак сиренски глас/демагогија политичара. За ту утакмицу треба се припремити данас и овде. А ту смо на терену – улоге *универзитета и образовања* тј. какве су нам реформе потребне да наша наука и образовање – омогуће развој нових профила, стручњака, кадрова за ново/будуће време. Крајње је време да се схвати дух Низбетових порука (из „Мегатрендова“): „Као што је кроз историју прошлост одређивала садашњост, све више ће у савремености - нашу садашњост/судбину одређивати будућност“. А ми у тој припреми каснимо за иновацијама (за модернизацијским процесима

у савременом свету), тако да нам је потребан галоп! Време је за *прави аларм на Универзитет и у друштву – како би се кроз систем нових радикалних реформи успоставиле нужне социјалне и културне претпоставке у борби за нашу нову позицију и улогу у свету*. Потребне су нам дубоко промишљене радикалне реформе у области науке и образовања, као основног генератора знања и нових елита, како бисмо ишли у корак са светом и такмичили се са њим.

8. Полазећи од досадашњих напора у академској заједници Универзитета у Нишу и следећи логику и домет наших истраживања могли бисмо истаћи потребу:
 - да се најбољи допринос реактуализацији порука Миланског едикта може дати ако би неке од наших иницијатива из 15-годишњег рада на пројектима („Регионална културна сарадња на Балкану“; „Култура мира, идентитети и међуетнички односи у контексту евроинтеграцијских процеса“) институционализовали у образовни систем наших Универзитета (мисли се на Балкан): као нпр:
 - а) формирање међууниверзитетског система мастер и докторских студија: студија балканских култура/студија културе мира;
 - б) развити Центар за мултидисциплинарна истраживања у најкреативнији фактор унапређења науке и културе на Универзитету – посебно кроз афирмацију трансдисциплинарних истраживања на новим пољима:
 - ✓ у области нових технологија и комуникација;
 - ✓ биотехнолошког развоја и генетичког инжењеринга;
 - ✓ у моделирању стратегија одрживог развоја (еколошког и биоетичког);
 - ✓ у области развоја комплексне глобалне и регионалне социологије и акционих примењених истраживања;
 - ✓ у оквиру истраживања концепције регионалног развоја и регионалне сарадње на Балкану;
 - ✓ у области истраживања демографске репродукције становништва и опстанка и развоја народа на овим просторима.
 - ✓ у области развоја конфликтологије, као научне дисциплине која би научно осветљавала узроке конфликта дугог трајања на овим подручјима,
 - ✓ у области социјалне екологије, као науке која проучава утицај друштвеног фактора на животну средину и *vice versa*.
9. Овакав амбициозан програм истраживања захтева и успостављање нових облика кординације и сарадње интелектуалаца на Балкану. Наше искуство показује да је неопходно окупљање најелитнијег језгра (истраживача, научника, истакнутих културних стваралаца) и њихово интелектуално ангажовање у дефинисању платформе за нову политику друштвених актера на Балкану, која би била изазовна по идејама и препорукама. То пак захтева не само интензивнију регионалну сарадњу научника и културних посленика, већ и *формирање Балканолошког института на Универзитету у*

Нишу (као научно-истраживачке јединице), а посебно *Балканског форума интелектуалаца*, као интерактивног демократског облика интелектуалне заједнице свих оних који желе и имају способност да артикулишу ововремене захтеве на плану:

- а. *афирмације регионалне сарадње, развоја и културе мира*;
 - б. *да реактуализују трајну вредност лозинке „Балкан – балканским народима“*, у којој је садржан захтев за интензивирање политичке сарадње међу балканским народима у циљу очувања аутономије овог региона;
 - в. у циљу окупљања и академског јавног деловања интелектуалаца Балкана покренути часопис *„Балканска синтеза“* за науку, регионалну сарадњу и културу мира, који би вишејезично објављивао ауторске прилоге везане за актуелне проблеме и алтернативне пројекте развоја Балкана, као заједнице равноправних народа, култура и грађана. Ова би ревија, даље, реафирмисала демократску и слободарску мисао о суживоту балканских народа, дијалогу култура и партнерству цивилизација о култури мира на Балкану, као предпоставци развоја и напретка.
10. Србија је, уосталом, као и већина балканских земаља данас суочена, с једне стране са проблемима субразвоја, а с друге, процесима нараслих диспропорција у регионалном, демографском, економском, социјалном и културном погледу – са феноменима метрополизиције и унутрашњег колонијализма, социјалних неједнакости, противречности и конфликта. Ови проблеми захтевају перманентно научно истраживање и разрешавање од стране друштвених актера. Концепцијско редефинисање стратегије регионалног и социјалног развоја, али институционалну функционалну децентрализацију. У том циљу неопходно је *формирање Балканског центра за истраживање регионалног развоја, конфликтологију и културу мира* – који би се мултидисциплинарно/трансдисциплинарно компаративно бавио овом проблематиком, измеђујући искуство теоријско-концепцијске и институционално-практичних решења о могућностима, путевима и инструментима разрешавања ових и других противречности у свом развоју, како би се ова друштва деблокирала у свом развоју и посветила изазовима модернизације, балканских и европских интеграција.
11. У интелектуалном артикулисању и акционом покретању и разрешавању ових и других цивилизацијско-развојних питања неопходна је ангажованија и *одговорнија мисија универзитета*, као научно-образовне институције, али и духовног средишта културе, формирања савремених националних елита у развијању/неговању дијалога култура и цивилизација на Балкану, у ширењу културе мира и глобализације разумевања међу балканским народима, како би се наше културе прожимале, преливале, градећи чврст и трајан мост сарадње и слоге међу балканским народима. На овом фону: универзитети, факултети, институти, наставници, сарадници, студенти интензивираће међууниверзитетску сарадњу – између институција, организација, института, истраживачких група у академској заје-

дници Балкана, користећи нове технологије, ширећи комуниколошку културу, дух толеранције, дијалога и сарадње међу младом генерацијом креатором и носиоцем будућег развоја.

12. Свакако како за благовремено препознавање тако и објективно информисање о овим и другим цивилизацијско-развојним проблемима ради афирмисања нових вредности у области културне политике и ширење духа глобалног разумевања и солидарности на Балкану, неопходна је активна и одговорна улога мас-медија. Јер ако је у рату прва жртва „истина“, или како се истиче у повељи УНЕСК-а „пошто ратови почињу у људским главама, у људским главама се и одбране мира морају изградити!“ За ту одбрану мира на Балкану и формирање алтернативних, развојних и еманципаторских пројеката велику одговорност носе, поред нових елита, наука, универзитет и медији. Медији и сами морају бити не само високо технолошки модернизовани, већ и аутономни у односу на центре моћи, али и много интензивније повезани у балканској регионалној мрежи и професионалној комуникацији и сарадњи.
13. Наше је мишљење да обнова религије у савремености (у плурализму форми њеног испољавања) може бити фактор културе мира, али и сукоба. То ће пре свега зависити од тога – да ли религија има аутономију или је подређена ванрелигијским факторима за постизање вандуховних циљева. *Уверени смо да је могућ и пожељан дијалог различитих религија и конфесионалних заједница*, те да се црквене хијерархије не треба да се затварају и супростављају екуменским покретима и асоцијацијама, уколико они не претендују на врховни ауторитет и заснивање тоталитарне моћи у области богатства различитости духовног рада човечанства.
14. Суочени са актуелним последицама економске и социјалне кризе у свету и нарастим регионалним сукобима, који прете да израсту у глобални грађански рат између богате мањине и сиромашне већине становника у свету, као и имајући у виду постконфликтно стање на геопростору Балкана (које је у стању „недовршеног мира“), ваља истаћи да велики значај имају савремени религијски и мировни покрети који делују у правцу развијања толеранције, културе мира и ненасиља. Време је, како би то рекао шпански филозоф, *Унамуну*, да религија родољубља више не облачи војничко рухо и да се крст не претвара у нож! Потребно нам је „преливање родољубља“ у човекољубље и обрнуто. Само у том контексту и хомо религиосус и његово богољубље, не могу сметати савременим изазовима модернизације/секуларизације и изграђивању човечанства као заједнице равноправних грађана и народа и богатства културних различитости. Наравно, обнова аутентичне људске заједнице и остваривање овакве будућности човечанства није могуће без темељних структуралних промена савременог друштва, радикалне измене владајуће стратегије друштвеног развоја у свету. У том контексту, борба за мир данас је повезана са проблемима развоја, те како каже бразилски председник Силвио Лула „Без

глобалне правде, нема глобалног мира“, тј. истински мир може бити само дело јединства развоја и социјалне правде.

15. За искорак из савремене кризе на Балкану и у свету *неопходна је радикална промена глобалне стратегије развоја*: како би се превладали негативни ефекти неолибералног модела и обезбедило социјално партнерство свих слојева у борби за развој и мир на Балкану и у свету.
16. *Форум интелектуалаца Балкана* – конституисан као хоризонтално-демократска академска структура, својим деловањем (научним скуповима, трибинама, декларацијама, саопштењима) подстицао би и афирмисао борбу за мир, развој, дијалог култура и партнерство цивилизација на Балкану. Тиме би се у секуларистичкој форми – утирао пут остваривању духа толеранције, поштовање плурализма не само религијског, из Миланског едикта већ и просветитељске европске традиције грађанског хуманизма, као и кроз развој друштвене критике – дао подстицај стваралаштву, сарадњи и напретку свих народа/грађана/култура на Балкану. У крајњој инстанци – он би помогао да Балкан поново постане место сарадње и интеграције, уместо фрагментације сукоба, као и да се обликује идеја/визија о балканској заједници равноправних народа и грађана.

Насупрот Хантингтоновој тези о неизбежности сукоба цивилизација у 21 веку, сматрамо да прави пут лежи у дијалогу култура и партнерству цивилизација. Само таква стратегија сарадње и толеранције, респекта културе различитости, подстицања и развоја интеркултурализма може од Балкана изградити мост међу народима, културама и цивилизацијама; између Истока и Запада, Севера и Југа, на добробит балканских народа, Европе и човечанства.

* Захваљујемо се редакцији часописа Балканске синтезе на великодушном уступању Декларације о дијалогу култура и цивилизација као путу партнерства за мир, одрживи развој, сарадњу, демократску интеграцију и слободу балканских народа.

Учесници Међународне научне конференције
„Дијалог култура и партнерство цивилизација на Балкану“

У Нишу, 25.5.2013.

DECLARATION ON THE DIALOGUE OF CULTURES AND CIVILIZATIONS AS THE ROAD TO THE PARTNERSHIP FOR PEACE, SUSTAINABLE DEVELOPMENT, COOPERATION, DEMOCRATIC INTEGRATION AND FREEDOM OF THE BALKAN NATIONS

We, the scientists and researchers gathered at the International Conference dealing with the Dialogue of Cultures and Partnership of Civilizations in the Balkans, do hereby adopt the following Declaration:

1. Throughout its history, *the Balkans*, as a region, has represented a volatile geopolitical area where different civilization come into contact, where the geostrategic interests of the great powers clash, and where surplus of history and of the culture of fear and death get produced. In addition, this region has in its history been traversed by more soldiers than traders and tourists; it has witnessed more bloodshed than the other regions of the world. Its elites have been slow to learn from the teacher Clio, so that bloody events involving new generations have kept repeating. Unfortunately, the Balkans still lives in the shadow of the "shock of the past" and remains only temporarily pacified by different peace-keeping formations.
2. *The implosion of real socialism and war conflicts* at the end of the 20th century have made it difficult for the Balkan countries to be fully involved in the processes of democratic transition and in the intra-Balkan processes of organic reintegration of the Balkan countries through economic, political and cultural cooperation. The results of the postsocialist transition of the Balkans are such that they show that the Balkan countries have experienced social regression and neoconservative restauration. Namely, by uncritically accepting the neoliberal model of dependent / forced transition, the Balkan elites have ushered this region into the processes of subdevelopment, debt slavery, recolonialization and protectorship. In a word, the Balkans has become a new area of dependent countries of the peripheral "capitalism of disaster". It has been downgraded from its position of a semi-developed region, and has been exposed to peripherization and rebalkanization according to numerous sociological criteria. Despite the attempts of the current political elites to institutionally integrate this region into the EU, the Balkans remains fragmented economically, politically and culturally. That fact cannot possibly be masked by political cliches regrading the processes of European integration and a bright future overlooked by the EU ad-

ministration in Brussels. From the sociological point of view, the real Balkans lives in the state of a "zombie economy" – it is economically and socially devastated, impoverished and half-dead, it is politically fragmented and is characterized by the creation of a culture of dependence and by the destruction of its own authentic national and cultural identities. All the given processes have brought the Balkan societies into an alarming state necessitating not only a critical thought on the part of science and intellectuals, but also a radical change of development strategy on the part of social agents.

3. In the search of the new ways of overcoming the current crisis and in the definition of the projects of future social development and progress, it is science, universities and the intellectual elites that can play a key role; rather than taking an opportunistic defensive position, they are obliged (through the results of their research) to help the development of fruitful social criticism and rational / democratic consciousness of citizens so that the region could actively participate in the contemporary processes and modern struggles for better today and better tomorrow. In this context, it is the researchers in the fields of social sciences and the humanities that have a special responsibility.
4. Having in mind the radical paradigm change in the 21st century, namely the shift away from geopolitics and geoeconomy towards geoculture, it is necessary to raise the awareness of the elites about *the critical importance of the role of science and culture* in future changes in all social spheres, as they are crucial in technological development, in work and management organization, in the preservation of identity culture, in the research of alternative ways of future development, and in futuristic blueprints of "the future that has already begun".
5. *The ministries of science, education, culture, information development and technology* will become crucial in contemporary and future societies. The key issues will be the development and use of human resources and the role of culture as the critical resource in sustainable development of man and the world.
6. The postsocialist Balkan societies must *prepare for this new development and civilizational phase of the "third wave"*, so as to keep up with the new forms of competition at the global market of the "gray matter", i.e. of intellectual capital.
7. *The place and role of individual nations* in the global division of labour, reputation and power will be all the more determined by gifted people as creators of the "society of knowledge / innovations", by the creative intelligentsia and its spirit of "creative destruction" as well as by entrepreneurial elites, rather than by military wisdom and courage or political demagoguery. That will be a match for which one should prepare here and now. And that is where *universities and education* come in; in other words, there is the issue of what reforms we need in order for our science and education to secure the development of new professionals for the new / future times. It is high time we understood the spirit of the words of Naisbitt (the author of "Megatrends"): "Just as past, through history, has determined the present, so will the future be determined by the actions we take in the present". We are so late in those preparations for innovations (i.e. for the

- modernization processes in the world) that we must gallop towards it! It is time for *an alarm at the University and in society so that social and cultural pre-conditions in the struggle for our new position and role in the world could be established through a system of new radical reforms*. We need well-thought-out radical reforms in science and education as the key generators of knowledge and of new elites, so that we could keep up with the world and compete with it.
8. Starting from the efforts invested so far in the academic community in Niš and following the logic and results of our research carried out so far, we stress the following:
 - the best contribution to the reassertion of the messages of the Edict of Milan can be given if some of our initiatives we have put forward during our 15-year involvement in the projects such as *Regional Cultural Cooperation in the Balkans and The Culture of Peace, Identities and Interethnic Relations in the Context of the Processes of European Integration* could be institutionalized within the education system of our (Balkan) universities by:
 - a) establishing interuniversity system of M.A. and PhD studies of Balkan cultures / the studies of the culture of peace;
 - б) developing the Centre for Multidisciplinary Research into the most creative factor of advancement of science and culture at universities, especially through development of transdisciplinary research in the fields of:
 - ✓new technologies and communications;
 - ✓biotechnological development and genetic engineering;
 - ✓modelling strategies of sustainable (ecological and bioethical) development;
 - ✓the development of complex global and regional sociology and applied research;
 - ✓the research of concepts of regional development and regional cooperation in the Balkans;
 - ✓the research of demographic reproduction of the population and the survival and development of the Balkan nations;
 - ✓the development of conflictology as a scientific discipline dealing with the reasons of long-term conflicts in this region;
 - ✓the development of social ecology as a scientific discipline dealing with the impact of social factors on human surrounding and vice versa.
 9. Such an ambitious research programme requires the establishment of new forms of coordination and cooperation of Balkan intellectuals. Our experience shows that the most elite core of researchers, scientists and prominent cultural workers should gather together and define the platform for a new policy of social agents in the Balkans which would be challenging both in its ideas and its recommendations. That will, in turn, necessitate not only a more intensive regional cooperation of scientists and cultural workers, but also *the establishment of The Balkanological Institute at the University of Niš* (as one of its scientific and research units), as well as the formation of the Forum of Balkan Intellectuals, as

an interactive democratic form of intellectual community of all those wishing to express their ideas dealing with:

- a. *the development of regional cooperation, development and the culture of peace;*
 - b. *reassertion of the values of the "Balkan to the Balkan nations" slogan*, which precisely demands intensifying political cooperation among the Balkan nations with the aim of preserving the autonomy of the given region;
 - c. the actions necessary to start the *Balkan Synthesis Journal*, which would be dedicated to science, regional cooperation and the culture of peace, and which would publish papers related to the current problems and alternative projects of the development of the Balkans as a community of equal nations, cultures and citizens, and which would do so in different languages. This journal would also reassert the democratic and freedom-loving thought on the coexistence of the Balkan nations, the dialogue of cultures, partnership of civilizations and the culture of peace in the Balkans, as prerequisites of development and progress.
10. Just like most of the other Balkan countries, Serbia today is faced with the problems of subdevelopment as well as with the problems of huge disproportions at the regional, demographic, economic, social and cultural levels – the problems of metropolization and inner colonialism, social inequalities, contradictions and conflicts. These problems demand permanent social research and resolution by social agents. They also require a redefinition of the strategy of regional and social development, as well as a functional institutional decentralization. In that sense, it is also necessary to establish *The Balkan Centre for the Research of Regional Development, Conflictology and the Culture of Peace*, which would be involved in a multi- / transdisciplinary comparative research in the given areas, and which would serve as a basis for exchange of the theoretical and practical ideas on the possibilities and instruments of resolution of the given and similar contradictions, so that the Balkan societies could be deblocked in their development and so that they could dedicate themselves to the challenges of modernization, and to the Balkan and European integrations.
11. In order to intellectually articulate, implement and resolve these and other - and development issues, universities must become more engaged and responsible, as they are scientific and educational institutions, the spiritual seats of culture, the key places of the formation of national elites and of the development of the dialogue among cultures and civilizations in the Balkans, and have a crucial role in spreading the culture of peace and globalization of understanding among Balkan nations, so as for our cultures to mix and so as for them to make a permanent bridge of cooperation and concord among the Balkan nations. It is in this context that universities, faculties, institutes, professors, teaching assistants and students will intensify interuniversity cooperation among academic institutions, organizations, institutes and research groups in the Balkan academic community, using thereby new technologies, spreading the culture of communicology, the spirit of tolerance, dialogue and cooperation within the young generation, which is to create and be the main agent of future development.

12. In order to be able to timely recognize and objectively inform about the given civilizational and developmental problems, and in order to promote the new values in the sphere of cultural policy and the spreading of global understanding and solidarity in the Balkans, it is an active and responsible role of the mass media that is required. This is a result of the fact that the first victim in war is "the truth", or, as is says in the UNESCO's Charter: "Since wars begin in human minds, so also the strategies of preserving peace must also be created in human minds!". In order to secure peace and form alternative development and emancipatory projects, it is the media, apart from the new elites, science and universities, that have a great responsibility. The media must be not only highly technologically modernized, but must also be autonomous with respect to the centres of power, and must also be much better integrated in the Balkan regional network as well as in professional communication and cooperation.
13. It is our opinion that the revival of religion (in the plurality of its forms) in the contemporary world can be a factor of the culture of peace as well as of conflict. That would primerily depend on whether religion is autonomous or whether it is subjugated to the extrareligious factors striving for achievemnt of extrareligious goals. *We are convinced that the dialogue of different religions and confessional communities is possible and necessary*, and that religious hierarchies should not shut themselves off and shoud not oppose ecumenist movements and associations, unless those movements and associations strive for a supreme authority and totalitarian power in the sphere of the richnes of diversity of mankind.
14. Confronted with the current consequences of economic and social crisis in the world as well as with regional conflicts that threaten to develop into a global civil war between the rich minority and the poor majority of the world, and having in mind the postconflict state in the geospace of the Balkans (which is currently in the state of "unfinished peace"), we would like to point to the importance of contemporary religious and peace movements advocating tolerance, the culture of peace and non-violence. As the Spanish philosopher *Unamuno* put it, the religion of patriotism should stop getting dressed in military uniforms and the cross should not be turned anymore into a knife! Patriotism should turn into love for mankind and vice versa. It is only in such a context that homo religiosus and his love of God will not hamper the contemporary challenges of modernization / secularization and the creation of mankind as a community of equal citizens and nations and of the richness of cultural differences. Naturally, the renewal of the authentic human community and the realization of such future of mankind is not possible without profound structural changes in the contemporary society and without a radical change in the ruling strategy of social development in the world. In that sense, the struggle for peace is today linked to the problems of development; as the former President of Brazil Lula da Silva put it: "Without global justice there can be no global peace", i.e. true peace can only be a result of the unity of development and social justice.

15. In order to step out of the current crisis, the Balkans and the world need *a radical change of the global strategy of development* so as to overcome the negative effects of the neoliberal model and so as to secure social partnership of all social layers in the struggle for development and peace in the Balkans and in the world.
16. *The Forum of Balkan intellectuals* – conceived of as a horizontal and democratic academic structure, would (through scientific gatherings, conferences, declarations and announcements) reassert the struggle for peace, development, dialogue of cultures and partnership of civilizations in the Balkans. This would be a secular way of promoting the spirit of tolerance and the respect of pluralism embodied not only in the Edict of Milan (coming from the religious sphere) but also in the secular European tradition of the Enlightenment and of civic humanism. This, together with the development of social criticism, would inspire creativity, cooperation and progress of all the nations, citizens and cultures in the Balkans. In addition, this would also help the Balkans become once again a place of cooperation and integration (rather than of fragmentation and clashes) and would also help shape the idea / vision of the Balkans as a community of equal nations and citizens.

In contrast to Huntington's thesis about the inevitable clashes of civilizations in the 21st century, we think that the right road lies in the dialogue of cultures and in partnership of civilizations. Only such a strategy of cooperation and tolerance, of respect of the culture of differences, of and developing interculturalism, can turn the Balkans into a bridge among nations, cultures and civilizations, between the East and the West, the North and the South, for the benefit of the Balkan nations themselves, of Europe and of mankind.

* We thank the editorial staff of the *Balkan Synthesis journal* for generously providing the Declaration on *the Dialogue of Cultures and Civilizations as a Path of Partnership for Peace, Sustainable Development, Cooperation, Democratic Integration, and Freedom of the Balkan Peoples*.

The participants of the International Scientific Conference
*The Dialogue of Cultures and Partnership of
Civilizations in the Balkans*

In Niš, May 25th, 2013.

**ДЕКЛАРАЦИЈА
ЗА ДИЈАЛОГ НА КУЛТУРИ И ЦИВИЛИЗАЦИИ КАКО ПАТ НА ПАРТ-
НЕРСТВО ЗА МИР, ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ, СОРАБОТКА, ДЕМО-
КРАСКА ИНТЕГРАЦИЈА И СЛОБОДА НА БАЛКАНСКИТЕ НАРОДИ**

Собрани на меѓународниот научен собир посветен на темата „Дијалог на култури и партнерство на цивилизациите на Балканот“, ние, научниците-истражувачи, ја усвојуваме следната Декларација:

1. *Балканот* е, како регион низ историјата, претставувал трусно геополитичко подрачје на коешто се сечат лаките на различни цивилизации, се судираат геостратешките интереси на големите сили и производот на вишок на историја, култура на страв и смрт. Преку него низ историјата, поминале повеќе војници отколку трговци и туристи; пролеана е повеќе човекова крв отколку во другите делови и региони во светот. Неговите елити бавно учеле од учителката Клио, така што страниците на историјата одново се напишани со данок во крв на новите генерации. За жалење е што Балканот и денес повеќе живее во сенка на „шокот на минатото“ отколку од предизвиците на иднината. Тоа е сè уште регион на „недовршен мир“, привремено пацифициран со различни мировни формации.
2. *Имплозијата на реалсоцијализмот и воени судири* кон крајот на 20. век на овој простор ги отежнаа процесите на демократска транзиција и внатрешните процеси на органска интеграција на балканските земји, низ формите на стопанска, политичка и културна соработка. Билансот на постсоцијалистичката транзиција на Балканот покажува дека овие земји доживееја социјална регресија и неоконзервативна реставрација. Имено, балканските елити, некритички го следеа неолибералниот модел на зависна модернизација/присилна транзиција и го воведоа овој регион во процес на релативна стагнација, должничко ропство, реколонизација и протекторизација. Со еден збор, Балканот стана нова зона на зависни земји на периферниот „капитализам на катастрофа“. Од некогашната зона на средно развиени земји, тој по многу социолошки индикатори доживеа периферизација и ребалканизација. И покрај настојувањата на современите политички елити овој простор институционално да го интегрираат во ЕУ, Балканот однатре е поделен и фра-

- гментирани во стопански, политички и културен поглед. Тој факт не може да се прикрие со фрази од политичката реторика за евроинтеграциските процеси и среќната иднина под скутот на бриселскиот двор. Социолошки гледано-реалниот Балкан живее во услови на „зомби економија“ -економски и социјално девастиран, осиромашен и полумрт; политички фрагментиран; со тенденција на создавање на култура на зависност и деструкција на сопствените автентични национални и културни идентитети. Сите овие процеси балканските општества ги доведоа во алармантна состојба којашто бара не само критичка рефлексивност на науката и интелектуалците, туку и радикална промена на стратегијата на развој од страна на општествените актери.
3. Во потрага по патишта за излез од актуелната криза и дефинирање на проектот за натамошен развој и напредок на општеството, незаменлива улога може и мора да одигра современата наука, универзитетите и интелектуалната елита на општеството коишто не смеат да бидат во опортунистичка дефанзива, туку се должни, со резултатите на своите истражувања, да го помогнат развојот на делотворната општествена критика и рационално-демократска свест на граѓаните за нивно активно учество во процесите/актуелните борби за подобро денес/подобро утре. Во овој контекст посебна е одговорноста на претставниците во областа на општествените и хуманистички науки.
 4. Тргувајќи од радикалната парадигма во 21 век: од геополитиката и геоекономијата кон геокултурата, неопходно е да се поттикне свеста кај елитите - *за капиталното значење на улогата на науката и културата* во идните промени во сите области на општеството. Од нивното решавачко влијание врз развојот на технологијата, организацијата на трудот и управувањето, до негувањето/сочувувањето на идентитарната култура и истражувањето на алтернативните патишта на идниот развој, футуристичките нацрти на „иднината којашто почна“.
 5. Во современото и идното општество главни министерства ќе станат *Министерството за наука, образование и култура; за информациски развој и екологија*. Клучно прашање ќе биде развојот и употребата на човековите ресурси, улогата на културата како капитален ресурс во концепцијата за одржлив развој на човекот и светот.
 6. Постсоцијалистичките општества на балканските земји мораат *благовремено да се подготват за оваа нова развојно-цивилизациона етапа на „третиот бран“*, ако не сакаат да доцнат во својата компетентност за новите форми на компетенција на глобалниот пазар на „пазарна „сива материја“/интелектуален капитал.
 7. *Местото и улогата на одделни народи* во глобалната поделба на трудот, углеодот имоќта сè повеќе и повеќе ќе ги одредуваат дарбените луѓе како креатори на „општеството на знаење/иновација“, творечката интелигенција и нејзиниот дух на „креативна деструкција“, како и претприе-

мачката елита, а не војничка мудрост и храброст, или, пак, сиренски глас/демагогија на политичарите. За тој натпревар треба да се подготвиме денес и овде. А тука сме на теренот- на улогата на *универзитетите и образованието*, т.е. какви реформи ни се потребни нашата наука и образование – да овозможат развој на новите профили на стручњаци, кадрови за новото/идно време. Крајно е времето да се сфати духот на Низбетовите пораки (од „Мегатрендови“): „Како што низ историјата минатото ја одредувала сегашноста, во современоста сè повеќе нашата сегашност-судбина ќе ја одредува иднината“. А ние во таа подготовка доцниме зад иновациите (зад модернизационите процеси во современиот свет), така што нам ни е потребен галоп! Време е за вистински аларм на *Универзитетот и во општеството-за низ системот на новите радикални реформи да се воспостават нужните социјални и културни претпоставки во борбата за нашата нова позиција и улога во светот...* Потребни ни се длабоко обмислени радикални реформи во областа на науката и образованието, како основен генератор на знаење и нови елити за да можеме да одиме во чекор со светот и да се натпреваруваме со него.

8. Тргувајќи од досегашните напори во академската заедница на Универзитетот во Ниш и следејќи ја логиката и дофатот на нашите истражувања, можеме да ја истакнеме потребата:

- најдобар придонес кон реактуализација на пораките на Миланскиот едикт може да се даде ако некои од нашите иницијативи од 15-годишната работа на проектите („Регионалната култура на соработка на Балканот“, „Културата на мирот, идентитетите и меѓуетничките односи во контекстот на евроинтеграционите процеси“) ќе се институционализираат во образовниот систем на нашите универзитети (се мисли на Балканот) како на пример:

а) формирање меѓууниверзитетски систем на мастер и докторски студии: студии за балканските култури /студии за културата на мирот;

б) да се развие Центар за мултидисциплинарни истражувања во најкреативниот фактор на унапредување на науката и културата на Универзитетот- посебно низ афирмација на трансдисциплинарните истражувања на новите полиња:

- ✓ во областа на новите технологии и комуникации;
- ✓ биотехнолошкиот развој и генетичкото инженерство;
- ✓ во моделирањето на стратегијата на одржлив развој (еколошки и биотехнички);
- ✓ во областа на развој на комплексната глобална и регионална социологија и акционските применети истражувања;
- ✓ во рамките на истражувањата на концепцијата на регионалниот развој и регионалната соработка на Балканот;
- ✓ во областа на истражувањето на демографската репродукција на

населението и опстанокот и развојот на народите на овие простори;

- ✓ во областа на развојот на конфликтологијата како научна дисциплина којашто научно би ги осветлувала причините на конфликтите на долго траење на овие подрачја;
- ✓ во областа на социјалната екологија како наука којашто го проучува влијанието на општествените фактори врз животната средина и *vice versa*.

9. Ваквата амбициозна програма на истражување бара и воспоставување на нови форми на координација и соработка на интелектуалците на Балканот.

Нашето искуство покажува дека е неопходно собирање на најелитното јадро (истражувачи, научници, истакнати културни творци) и нивно интелектуално ангажирање во дефинирањето на платформата за нова политика на општествените актери на Балканот, којашто би била предизвикувачка според идеите и препораките. Тоа, пак, бара не само поинтензивна регионална соработка на научниците и преставниците од културата, туку и *формирање на Балканолошки институт на Универзитетот во Ниш* (како научно-истражувачка единица), а посебно на Балкански форум на интелектуалци, како интерактивна демократска форма на интелектуална заедница на сите оние кои сакаат и имаат способност да ги артикулираат актуелните барања на планот:

- a. *афирмација на регионалната соработка, развојот и културата на мирот;*
- b. *да ја реактуализираат трајната вредност на лозинката „Балканот на балканските народи“, во којашто е содржано барањето за интегрирање на балканската соработка меѓу балканските народи со цел зачувување на автономијата на овој регион;*
- v. со цел на собирање и академско јавно дејствување на интелектуалците од Балканот да се покрене списание „*Балканска синтеза*“ за наука, регионална соработка и култура на мирот, коешто би објавувало повеќејазично авторски прилози поврзани со актуелните проблеми и алтернативни проекти на развојот на Балканот како заедница на рамноправни народи, култури и граѓани. Оваа ревија, понатаму, би ја реafirмирала демократската и слободарска мисла за соживот на балканските народи, дијалогот на култура и партнерството на цивилизациите за културата на мирот на Балканот како претставници на развојот и напредокот.

10. Србија, впрочем како и мнозинството балкански земји, денес е соочена, од една страна со проблемите на субразвој, а од друга страна, со процесите на зголемените диспропорции во регионален, демографски, економски, социјален и културен поглед - со феномените на метрополитизација и внатрешен колонијализам, социјална нееднаквост, про-

тивречности и конфликти. Овие проблеми бараат перманентно научно истражување и разрешување од страна на општествените актери. Концепциското редефинирање на стратегијата на регионален и социјален развој, но и институционална и функционална децентрализација. За таа цел неопходно е *формирање Балкански центар за истражување на регионалниот развој, конфликтологија и култура на мирот*- којшто мултидисциплинарно/трандисциплинарно компаративно би се занимавал со оваа проблематика, разменувајќи искуство од теоретско-концепциски и институционално-практични решенија за можностите, патштата и инструментите на разрешување на овие и други противречности во својот развој со цел овие општества да се деблокираат во својот развој и да се посветат на предизвиците на модернизација, балканските и европските интеграции.

11. Во интелектуалното артикулирање и акциското покренување и разрешување на овие и други цивилизациско-развојни прашања неопходна е поангажирана и поодговорна *мисија на универзитетите* како научно-образовни институции, но и духовни средишта на културата, формирањето на современите национални елити во развивањето/негувањето на дијалогот на култури и цивилизации на Балканот, во ширењето на културата на мирот и глобализацијатана разбирање меѓу балканските народи за да можат нашите култури да се проникнуваат, прелеваат, градејќи цврст и траен мост на соработка и слога меѓу балканските народи. На овој фон: универзитетите, факултетите, институтите, наставниците, соработниците, студентите ќе ја интензивираат меѓу-универзитетската соработка - помеѓу институциите, организациите, институтите, истражувачките групи во академската заедница на Балканот, користејќи нови технологии, ширејќи ја комуниколошката култура, духот на толеранција, дијалог и соработка меѓу младата генерација, креаторот и носителот на идниот развој.
12. Секако, како за благовремено препознавање така и за објективно информирање за овие и други цивилизациско-развојни проблеми за афирмирање на новите вредности во областа на културната политика и ширење на духот на глобалното разбирање и солидарност на Балканот, неопходна е активна и одговорна улога на мас-медиумите. Бидејќи ако во војната прва жртва е „вистината“, или како се истакнува во повелбата на УНЕСКО „бидејќи војните почнуваат во човековите глави, во човековите глави и одбраната на мирот мора да се изгради!“. За таа одбрана на мирот на Балканот и формирање на алтернативни, развојни и еманципаторски проекти голема одговорност носат, покрај новите елити, науката, универзитетот и медиумите. Медиумите и сами мораат да бидат не само високо технолошки модернизирани, туку и автономни во однос на центрите на моќ, но и многу поинтензивно поврзани во балканската регионална мрежа и професионална комуникација и соработка.

13. Нашето мислење е дека обновата на религијата во современоста (во плурализмот на форми на нејзиното изразување) може да биде фактор на култура на мирот, но и на судири. Тоа, пред сè, ќе зависи од тоа – дали религијата има автономија или е подредена на вонрелигиски фактори за постигнување на вондуховни цели. Уверени сме дека еможен и пожелен дијалог на различните религии и конфесионални заедници и црковните хиерархии не треба да се затвораат и спротивставуваат на екуменските движења и асоцијации, доколку тие не претендираат на врховен авторитет и засновување на тоталитарна моќ во областа на богатството на различност на духовен труд на човештвото.
14. Соочени со актуелните последици на економската и социјална криза во светот и со нарснатите регионални судири коишто застрашуваат да прераснат во глобална граѓанска војна помеѓу богатото малцинство и сиромашното мнозинство на население во светот, како и имајќи ја во вид постконфликтната положба на геопросторот на Балканот (којашто е во состојба на „недовршен мир“), треба да се истакне дека големо значење имаат современите религиски и мировни движења коишто дејствуваат во правец кон развивање на толеранција, култура на мирот и ненасилство. Време е, како што би рекол шпанскиот филозоф *Уна-муно*, дека религијата на патриотизам повеќе не го облекува војничкото руво и дека крстот не се претвора во нож! Потребно ни е „прелевање на патриотизмот“ во човекољубие и обратно. Само во тој контекст и хомо-религиосус и неговото богољубие, не можат да им пречат на современите предизвици на модернизација/секуларизација и на изградувањето на човештвото како заедница на рамноправни граѓани и народи и богатството на културна различност. Секако, обновата на автентичната човекова заедница и остварување на ваква иднина на човештвото не е можно без темелни структурални промени на современото општество, радикални измени на владеачките стратегии на општествен развој во светот. Во тој контекст, денес борбата за мир е поврзана со проблемите на развојот и како кажува бразилскиот претседател Силвио Лула „Без глобална правда, нема глобален мир“, т.е. вистински мир може да биде само дело на единство на развој и социјална правда.
15. За исчекор од економската криза на Балканот и во светот *неопходна е радикална промена на глобалната стратегија на развој*: како да се надминат негативните ефекти на неолибералниот модел и да се обезбеди социјално партнерство на сите слоеви во борбата за развој и мир на Балканот и светот.
16. *Форум на интелектуалци на Балканот* – конституиран како хоризонтално-демократска академска структура, со своето дејствување (преку научни собири, трибини, декларации, соопштенија) би ги поттикнувал борбата за мир, развој, дијалог на културите и партнерство на цивилизациите на Балканот. Со тоа, во секуларистичка форма би го расчисту-

вал патот на остварување на духот на толеранција, почитување на плурализмот не само религискиот, од Миланскиот едикт, туку и на просветителската европска традиција на граѓанскиот хуманизам, како и низ развојот на општествената критика – би давал поттик на творештвото, соработката и напредокот на сите народи/граѓани/култури на Балканот. Во крајна инстанца – Форумот би помогнал Балканот повторно да стане место на соработка и интеграција, на место на фрагментација на судири како и да се оформи идејата/визијата за балканска заедница на рамноправни народи и граѓани.

Наспроти Хантингтоновата теза за неизбежниот судир на цивилизациите во 21 век, сметаме дека вистинскиот пат лежи во дијалогот на културите и партнерството на цивилизациите. Само таква стратегија на соработка и толеранција, респект на културите на различност, поттикнување и развој на инеркултурализмот може од Балканот да изгради мост меѓу народите, културите и цивилизациите; помеѓу Истокот и Западот, Северот и Југот, на благосостојба на балканските народи, Европа и човештвото.

* Им благодариме на редакцијата на списанието *Балканска синтеза* за великодушното обезбедување на *Декларацијата за дијалогот меѓу културите и цивилизациите како пат на партнерство за мир, одржлив развој, соработка, демократска интеграција и слобода на балканските народи.*

Учесниците на Меѓународната научна конференција
„Дијалог на културите и партнерство на цивилизациите на Балканот“

Во Ниш, 25. 05. 2013.

ДЕКЛАРАЦИЯ О ДИАЛОГЕ КУЛЬТУР И ЦИВИЛИЗАЦИЙ КАК ПУТИ ПАРТНЕРСТВА ВО ИМЯ МИРА, УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ, СОТРУДНИЧЕСТВА, ДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ И СВОБОДЫ БАЛКАНСКИХ НАРОДОВ

Собравшиеся на международной научной конференции, посвященной теме «Диалог культур и партнерство цивилизаций на Балканах», мы, ученые-исследователи, принимаем следующую Декларацию:

1. Балканы являются регионом, который через историю представлял собой нестабильное геополитическое пространство, на котором пересекались дуги разных цивилизаций, сталкивались геостратегические интересы великих держав и создавался избыток истории, культуры страха и смерти. Через историю, по нему прошло больше солдат, чем купцов и туристов; пролилось больше человеческой крови, чем в других частях и регионах мира. Его элиты не спешили выучиться у учительницы Клио, и страницы истории снова были писаны кровавой данью новых поколений. К сожалению, и в настоящее время Балканы больше живут в тени «шока от прошлого», чем вызовов будущего. Это все-еще регион «незаконченного мира», временно умиротворенный разными мировыми силами.
2. Распад реальсоциализма и военные конфликты в конце XX века в этих пространствах затрудняли процессы демократического перехода и внутренние процессы органической реинтеграции балканских стран через формы экономического, политического и культурного сотрудничества. Результат постсоциалистического перехода Балкан показывает, что эти страны пережили социальный упадок и неоконсервативную реставрацию. В частности, балканские элиты, некритически следуя за неолиберальной модели зависимой модернизации/форсированного перехода, ввели этот регион в процессы субразвития, долговой кабалы, реколонизации и протекторизации. Короче говоря, Балканы стали новой зоной зависимых стран периферийного «капитализма катастрофы». От бывшей зоны стран со средним уровнем экономического развития, они, по многим социологическим показателям, пережили периферизацию и ребалканизацию. Несмотря на усилия нынешней политической элиты институционально интегрировать это пространство в

ЕС, Балканы изнутри разделены и фрагментированы в экономическом, политическом и культурном плане. Этот факт нельзя скрыть фразами политической реторики об евроинтеграционных процессах и счастливым будущем под крылом Брюссельского двора. С точки зрения социологии реальные Балканы живут в условиях «зомби экономики» – они экономически и социально опустошены, бедны и полумертвы; политически фрагментированы; со склонностью образования культуры зависимости и разрушение собственных самобытных национальных культурных идентичностей. Все эти процессы привели балканских обществ в тревожное состояние, требующее не только критического отражения науки и интеллигенции, но и радикальное изменение стратегии развития со стороны социальных субъектов.

3. В поисках пути выхода из нынешнего кризиса и определения проектов дальнейшего развития и общественного прогресса незаменимую роль может и должна сыграть современная наука, университеты и интеллектуальная элита общества, которой нельзя позволить себе быть оппортунистически оборонительной, но обязанной способствовать результатам своих исследований развитию эффективной социальной критики и рациональному / демократическому сознанию граждан для их активного участия в современных процессах / современных борьбах за лучшее настоящее / лучшее будущее. В этом контексте, особая ответственность лежит на работников в области гуманитарных и социальных наук.
4. Исходя из радикальной смены парадигмы в XXI веке: от геополитики и геоэкономики к геокультуре, необходимо способствовать повышению информированности среди элиты о огромном значении науки и культуры в будущих изменениях во всех сферах общества. Их влияние на развитие технологии, организацию труда и управления, вплоть до воспитания / сохранения самобытной культуры и исследования альтернативных путей будущего развития, футуристических проектов „начавшегося будущего“, является решительным.
5. В современном и будущем обществе ключевыми министерствами станут Министерство науки, образования и культуры; информационного развития и экологии. Ключевым вопросом станет развитие и использование человеческого ресурса, роль культуры как капитального ресурса в концепции устойчивого развития человека и мира.
6. Постсоциалистические общества балканских стран должны заранее подготовиться к этому новому этапу „третьей волны“ цивилизационного развития, если они не хотят опаздывать в своей компетенции к новым формам конкуренции на мировом рынке „серого вещества“ / интеллектуального капитала.
7. Место и роль отдельных народов в мировом разделении труда, престижа и силы все больше будут определяют новые талантливые люди, как соз-

датели „общества знаний / инноваций“, творческая интеллигенция и ее дух „творческого разрушения“, ровно как и предпринимательская элита, а не солдатская мудрость и мужество, или же голос сирены / демагогия политиков. К этой игре надо подготовиться здесь и сейчас. А здесь мы на поле – роли университета и образования, т. е., какие реформы нам нужны, чтобы наша наука и образование обеспечили развитие новых профилей, специалистов, кадров к новому / будущему времени. Настало время понять дух сообщений Низбета (от „Мегатрендов“): „Так же как прошлое через историю определяло настоящее, всё больше в нынешнее время – наше настоящее / судьба станет определять будущее“. И в этой подготовке мы опаздываем с нововведениями (с процессами модернизации в современном мире), так что нам нужно скакать! Пришло время поднять настоящую тревогу в университете и в обществе – в цели создания необходимых социальных и культурных условий через систему новых радикальных реформ в борьбе за наше новое место и роль в мире. Нам нужны хорошо продуманные радикальные реформы в области науки и образования как основного генератора знаний и новых элит, чтобы идти в ногу с миром и соревновались с ним.

8. Опираясь на предыдущие усилия в академическом сообществе университета в Нише, и следуя логике и сфере наших исследований, мы могли бы подчеркнуть надобность в том:
 - что лучший вклад в реактуализацию сообщений Миланского эдикта может быть обеспечен, если бы некоторые из наших инициатив за 15 лет работы над проектами („Региональное культурное сотрудничество на Балканах“; „Культура мира, идентичности и межкультурных отношений в контексте евроинтеграционных процессов“) были введены в образовательный систем наших университетов (относится к Балканам), как, например:
 - а) образование общих систем магистерских и докторских курсов между университетами: курсы балканских культур / курсы культуры мира;
 - б) развитие Центра междисциплинарных исследований в самый творческий фактор продвижения науки и культуры в университете – в частности, путем содействия трансдисциплинарным исследованиям в новых областях:
 - ✓ в области новых технологий и связей;
 - ✓ биотехнологического развития и генетической инженерии;
 - ✓ моделировании стратегии устойчивого развития (экологического и биоэтического)
 - ✓ в области развития комплексной глобальной и региональной социологии и активных прикладных исследований;
 - ✓ в рамках исследования концепции регионального развития и регионального сотрудничества на Балканах;
 - ✓ в области исследования демографической репродукции населения, вы-

- живания и развития народов на этих просторах.
- ✓ в области развития конфликтологии как научной дисциплины, которая бы с научной стороны осветила причины долгосрочных конфликтов в этих краях;
 - ✓ в области социальной экологии как науки, изучающей влияние общественного фактора на окружающую среду и наоборот.
9. Настоящая амбициозная программа исследований призывает к созданию новых координаций и сотрудничества интеллектуалов на Балканах. Наш опыт показывает, что необходимо собрать самое элитное ядро (исследователей, ученых, видных деятелей культуры) и их интеллектуальное участие в определении платформы новой политики социальных субъектов на Балканах, которая являлась бы вызовом по своим замыслам и предложениям. Это, в свою очередь, требует не только расширения регионального сотрудничества деятелей науки и культуры, но и создание Института Балканологии в рамках Университета города Ниш (как научно-исследовательского отдела), и особенно Форум балканских интеллектуалов как интерактивную демократическую форму интеллектуального сообщества для всех тех, у которых есть желания и способности сформулировать современные требования в области:
- а) утверждения регионального сотрудничества, развития и культуры мира;
 - б) реактуализации постоянного значения пароли «Балканы – балканским народам», в которой содержится просьба для активизирования политического сотрудничества между балканскими народами в цели сохранения автономии этого региона;
 - в) собирания и публичной академической деятельности интеллигенции Балкана в цели создания журнала «Балканский синтез», посвященного науке, региональном сотрудничестве и культуре мира, который стал бы многоязычно публиковать авторские работы, имеющие отношение к актуальным вопросам и альтернативным проектам развития Балкан как сообщества равных народов, культур и людей. Настоящее издание подтвердило бы в дальнейшем демократическую и либертарианскую мысль о сосуществовании балканских народов, диалоге культур и партнерства цивилизации о культуре мира на Балканах, как предпосылки для прогресса и развития.
10. Сербия, в конце концов, как и большинство балканских стран, в настоящее время сталкивается, с одной стороны, со проблемами своего развития, а с другой, со процессами увеличения доли различий региональных, демографических, экономических, социальных и культурных условий – с явлениями метрополизации и внутреннего колониализма, социального неравенства, противоречия и конфликтов. Эти проблемы требуют постоянного научного исследования и разрешения социальных субъектов. Концептуальное переосмысление стратегии регионального и социального развития, но функциональную институциональную де-

централизацию. Для этого необходимо формирование Балканского исследовательского центра регионального развития, конфликтологии и культуры мира. В этот центр должны проводиться многопрофильные/междисциплинарные сравнительные исследования, изменяя опыт теоретических и концептуальных, институциональных и практических решений по возможностям, способам и инструментам решения этих и других противоречий в своем развитии, для того, чтобы разблокировать общества в своем развитии и решать проблемы модернизации, балканских и европейских интеграций.

11. В интеллектуальной артикуляции и активном поиске решения тех и других вопросов развития цивилизации необходимо более активное и более ответственное участие университета као научного и образовательного учреждения, а также и духовного центра культуры, формирования современных национальных элит, развивающей диалог между культурами и цивилизациями на Балканах, в распространении культуры мира и глобализации взаимопонимания между балканскими народами, с целью проникания наших культур, создания прочного моста сотрудничества и согласия между балканскими народами. На фоне этого: университеты, колледжи, институты, преподаватели, сотрудники, студенты усилят сотрудничества между университетами - учреждениями, организациями, институтами, исследовательскими группами в академических кругах Балканах, используя новые технологии, расширяя коммуникологическую культуру, дух толерантности, диалога и сотрудничества среди молодого поколения, создателя и носителя будущего развития.
12. Конечно, своевременное выявление и объективная информация по этим и другим проблемам развития цивилизации за утверждение новых ценностей в области культурной политики и распространение духа глобального понимания и солидарности на Балканах, необходима активная и ответственная роль средств массовой информации. Если первая жертва войны «истина», или, как это предусмотрено в Уставе ЮНЕСКО, «мысли о войне возникают в голове человека, в голове человека и защита мира должна быть построена!" Для защиты мира на Балканах и формирования альтернативных и освободительных проектов развития, большую ответственность несут, в дополнение к новой элите, наука, университеты и СМИ. Сами СМИ должны быть не только высоко технологически модернизированны, но и автономны по отношению к центрам силы, а также и более интенсивно связаны в балканской региональной сети и профессиональном общении и сотрудничестве.
13. По нашему мнению, восстановление религии в современном мире (в плюрализме форм ее проявления) может быть фактором культуры мира, но и конфликтов. Это будет зависеть прежде всего от того имеет ли ре-

лигия автономию или является подчиненной нерелигиозными факторами для достижения целей недуховных. *Мы убеждены, что диалог между религиями и религиозными общинами возможен и желателен*, а церковные иерархи не должны быть закрыты и выступать против экуменических движений и ассоциаций, если они не претендуют на высшую власть и создание тоталитарной власти в области богатства разнообразия духовного труда человечества.

14. Столкнувшись с последствиями нынешнего экономического и социального кризиса в мире и развивающимися региональными конфликтами, которые грозят перерасти в глобальную гражданскую войну между богатым меньшинством и бедным большинством населения мира, и с учетом пост-конфликтной ситуации на географическом пространстве Балканского полуострова (находящегося в состоянии "незавершенного мира»), следует отметить, что большое значение имеют современные религиозные и мировые движения, которые работают в направлении развития толерантности, культуры мира и ненасилия. По словам испанского философа Унамуно, пришла пора религии патриотизма прекратить ношение военной формы, и крест не превращать в нож! Нам нужно преобразование патриотизма в благотворительность, и наоборот. Только в этом контексте и Homo religiosus и его преданность, не могут мешать современным вызовам модернизации / секуляризации человечества и созданию человечества как сообщества равноправных граждан и народов и богатства культурного разнообразия. Конечно, восстановление подлинного человеческого сообщества и реализация этакого будущего человечества невозможно без фундаментальных структурных изменений в современном обществе, без радикального изменения руководящий стратегии социального развития в мире. В этом контексте борьба за мир сегодня связана с проблемами развития, и в соответствии со словами президента Бразилии, Лула Сильвио, "Без глобальной справедливости, нет глобального мира», то есть подлинный мир может быть только результатом единства развития и социальной справедливости.
15. Чтобы выйти из современного кризиса на Балканах и в мире необходимым является радикальное изменение в глобальной стратегии развития: в целях преодоления негативных последствий неолиберальной модели и обеспечения социального партнерства всех классов в борьбе за развитие и мир на Балканах и в мире.
16. Форум интеллектуалов Балкан – представляет собой горизонтально-демократическую академическую структуру, которая своей деятельностью (конференции, дебаты, декларации, заявления) будет призывать и подтверждать борьбу за мир, развитие, диалог культур и партнерство цивилизаций на Балканах. Таким образом – в секулярной форме прокладывая дорогу к реализации духа терпимости, уважения к плюра-

лизму, не только религиозному, на основании Миланского эдикта, но и на европейской традиции Просвещения гражданского гуманизма, а также за счет развития социальной критики – дал бы толчок творчеству, сотрудничеству и прогрессу для всех народов / граждан / культур на Балканах. В конечном счете это поможет Балканам вновь стать местом сотрудничества и интеграции, а не фрагментации конфликта, и составить представление/видение о балканский союзе равноправных народов и граждан.

Вопреки тезису Хантингтона о неизбежности столкновения цивилизаций в 21 веке, мы считаем, что правильный путь состоит в диалоге культур и партнерстве цивилизаций. Только такая стратегия сотрудничества и терпимости, уважения культурного разнообразия, поддержки и развития межкультурности может построить мост между народами, культурами и цивилизациями на Балканах; между Востоком и Западом, Севером и Югом, в пользу балканских народов, Европы и человечества.

Участники международной научной конференции,
посвященной теме *«Диалог культур
и партнерство цивилизаций на Балканах»*

В Нише, 25 мая 2013.

Белешке о ауторима

Радмила НАКАРАДА

Професор београдског универзитета, Радмила Накарада, по образовању социолог, 2001. године основала је и предавала Студије мира на Факултету политичких наука до пензије. Тренутно је гостујући професор у Подгорици на Универзитету Доња Горица, где држи мастер курс на факултету Хуманистичких студија, под насловом Теорија и пракса решавања међународних сукоба. Истовремено је и истакнути сарадник Института Нови југ, са седиштем у Јоханесбергу.

У својој дугогодишњој каријери сарађивала је у више националних и међународних пројеката, предавала је у САД, Шведској, Јапану, и била је члан југословенске Комисије за истину и помирење. Објављивала је радове у домаћим и страним часописима, као и монографије и зборнике радова, посвећене сукобима на тлу Југославије, транзицији и процесима глобализације.

Јелица СТЕФАНОВИЋ-ШТАМБУК

Јелица Стефановић-Штамбук редовна је професорка дипломатије и међународних студија Универзитета у Београду. Дипломирала је, магистрирала и докторирала у научним областима политичких наука и међународних односа на Универзитету у Београду – Факултету политичких наука. Теме њене и магистарске и докторске дисертације су из дипломатских студије које чине уже подручје бављења у наставном и научно-истраживачком раду. Била је оснивач првог ТЕМПУС мастер програма Европске студије у политици на енглеском језику, на Универзитету у Београду 1991. године. Такође, руководила је првим Докторским програмом међународних и европских студија, основаним на Универзитету у Београду – Факултету политичких наука 2009. године. Формирала је „Дигитални атеље за дипломатију одрживости“. Држала је позвана предавања на многим међународним научним форумима у Европи, Азији и Сједињеним Америчким Државама. Основала је по одласку 1. октобра 2024. године у пензију „Фондације Доситеј, Пупин, Тесла“ и управља њеним радом на проучавању и практичном развијању културне дипломатије грађана и дијаспорне дипломатије.

Елена Юрьевна (урождённая Дерябина) ГУСЬКОВА

(23.9.1949. г. Москва) — доктор исторических наук, специалист по истории югославянских народов, в 1972 г. закончила Исторический факультет МГУ. Работает в Институте славяноведения, 20 лет руководила Центром по изучению современного балканского кризиса, в настоящее время - главный научный сотрудник Института славяноведения РАН. Предметом исследований является история Югославии, политическое развитие балканских стран, межнациональные отношения, кризисы многонациональных государств, генезис современного югославского кризиса и международные отношения на Балканах, внешняя политика России на Балканах.

В 1994 работала научным экспертом по Балканам в штабе миротворческих сил ООН в Загребе. Являлась научным экспертом защиты на процессе над генералом С. Галичем в Международном трибунале по бывшей Югославии.

Е.Ю.Гуськова - иностранный член Сербской Академии наук и искусств и Академии наук и искусств Республики Сербской (Босния и Герцеговина). В 2009 г. и 2017 г. избиралась сенатором Республики Сербской (БиГ) с мандатом на 7 лет.

Опубликовала более 750 научных и публицистических работ, из которых 19 — книги и брошюры. Она – Ответственный редактор более 35 книг и сборников по Югославии, автор-составитель 13 сборников документов по проблемам кризиса на Балканах. С 1990 г. по декабрь 2022 г. её исследования были представлены на 290 научных конференциях, в том числе на 180 – международных. Как специалист она прочитала 190 лекций, участвовала в 480 передачах на радио и в 356 – на телевидении, дала комментарии в 462 газетах, агентствах и сайтах, консультировала 12 фильмов на телевидении по проблемам Югославии.

Е. Ю. Гуськова в 1997 г. награждена Республикой Сербской (Босния и Гер-

цеговина) Орденом Негоша II степени; правительством Москвы в 1997 г. — Медалью «В память 850-летия Москвы». В октябре 2023 г. за научные достижения награждена Золотой медалью Академии наук и искусств Республики Сербской (Босния и Герцеговина).

Љубиша Р. МИТРОВИЋ

Љубиша Р. Митровић (1943) социолог, професор емеритус Универзитета у Нишу. Био је шеф Катедре за општу социологију и руководиолац последипломских и докторских студија на смеру Социологија друштвеног развоја на Филозофском факултету у Нишу. Декан Филозофског факултета и проректор Универзитета у Нишу. Руководилац макро пројекта Култура мира, идентитети, међуетнички односи у Србији и на Балкану у процесу евроинтеграције (2006-2010) и Традиција, модернизација и национални идентитет у Србији и на Балкану у процесу европских интеграција (179074), које реализује Центар за социолошка истраживања Филозофског факултета у Нишу а финансира Министарство за просвету и науку РС. Члан је Светске универзитетске академије („Платон“/Патра у Грчкој), Свесловенска академија науке и уметности (Москва), Међународна академија духовних посвећеника Ф.М. Достојевски (Москва, Одељење у Новом Саду) и Српске краљевске академије научника и уметника (Београд). Почасни је професор универзитета у Великом Трнову „СВ Кирил и Методи“ (у Бугарској), почани је професор универзитета Св.Климент Охридски – Битола (Македонија), и почасни доктор Honorary doctorate of letters Internacionalni bibliografski Centar– Кембриџ (Велика Британија). Члан је Српског социолошког друштва, Социолошког научног друштва Србије, Српски краљевске академије научника и уметника, Руске асоцијације социолога (Москва) и Европске асоцијације професора емеритуса. Директор је Центраза балканске студије у Нишу, и главни и одговорни уредник часописа „Балканске синтезе“. Објавио је преко 650 библиографских јединица из области социологије на српском, руском, немачком, француском, енглеском, кинеском, македонском и бугарском језику. Алтернативни свет стваралаштва Љубише Митровића чини поезија. До сада је објавио 21 збирку пе-сама.

Драган ПЕТРОВИЋ

Драган Петровић (Београд , 20. јул 1964) српски је економиста, политиколог и политичар. Петровић је стручњак за област геополитике, са фокусом на Русију , постсовјетски простор и Француску.

Двоструки је магистар и троструки доктор наука. Петровић је аутор или коаутор преко 40 књига.

Владимир ЈЕЛЕНКОВИЋ

Рођен у Београду. Основну школу завршио је у Београду, матурирао у Петој београдској гимназији, дипломирао на Технолошко-металуршком факултету у Београду, а специјалистичке студије у области Образовног телевизијског програма завршио у Токију, у Институту за комуникације НХК (Јапанске националне телевизије), у организацији Јапанске агенције за међународну сарадњу (Japanese International Cooperation Agency - ЈИСА).

Своју новинарску и водитељску каријеру започео је у радио станици Студио Б 1975. године. У националну Телевизију Београд прелази 1981. године где се од 1983. до 1997. налази на месту главног уредника Научне редакције. Творац је целовитог и савременог концепта Научног програма, чија се физиономија формира и успешно развија током осамдесетих и деведесетих година прошлог века. Аутор је и уредник преко 500 емисија, интервјуа, контакт програма и серија научно-истраживачког, документарног и научно-популарног жанра,

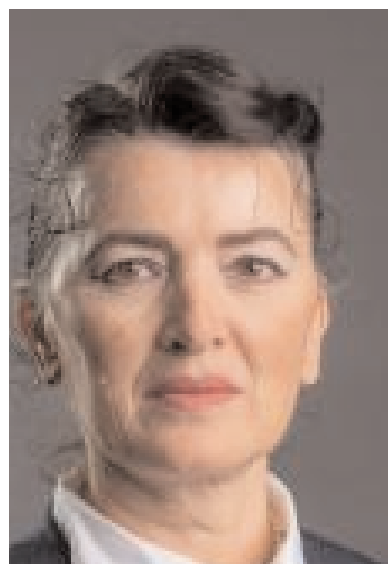
У 2003. години у Београду је основао научно-популарни часопис SciTech, посвећен актуелностима из науке и технологије, и до 2005. године био његов главни и одговорни уредник.

Татјана БУРЗАНОВИЋ

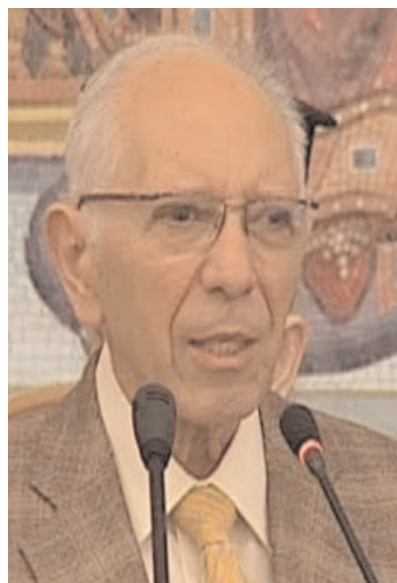
У Сарајеву је завршила, основну школу „Ахмет Фетахагић“, Гимназију „Огњен Прица“, и Академију ликовних умјетности, у класи професора Младена Колобарића и професорице Радмиле Јовандић Ђапић, гдје је и магистрала на тему „Интеррелација између писма и тиска“. Била је најмлађи ученик, и студент, будући да је кренула у основну школу са 5 година, а на Академији ликовних умјетности је дипломирала са 20 година. Докторирала је у Београду на факултету за уметност и дизајн, на тему „Иманентна логика симултане и суцесивне умјетности – илустрације Бхагавад Гите“. Тренутно је ангажована као декан и предавач на Факултету за дизајн и мултимедију, на Универзитету Доња Горица у Подгорици.

Добитник је више награда за своја дјела у земљи и иностранству.

Alexandros M. STAVROPOULOS

Alexandros M. Stavropoulos, né en 1937 à Athènes, est professeur émérite de la Faculté de Théologie, Département de Theologie Sociale, de l'Université d'Athènes. Il a étudié la Théologie aux Universités d'Athènes et d'Erlangen (Allemagne), la Psychologie et les Sciences Familiales et Sexologiques à l'Université de Louvain (Βέλγιο). Il est docteur en Théologie (Athènes), docteur en Sciences Familiales et Sexologiques et licencié en Psychologie (Louvain). Il a enseigné aux Universités de Bochum (Allemagne) et de Louvain. Athènes il a enseigné la Théologie Pastorale, la Psychologie, la Pastorale et la Consultation du mariage et de la Famille et Questions approfondies de Bioéthique.

Il est membre des plusieurs Associations et sociétés scientifiques en Grèce et à l'étranger. Il est aussi membre des plusieurs comités du Saint-Synode de l'Eglise de Grèce qui s'occupent avec la Pastorale, le mariage, la famille et le turistiké religieux. Il a participé à plusieurs congrès de ses ειδικότητες. Il collabore aussi aux publications du Conseil de l'Europe : Regard éthique, représentant le point de vue orthodoxe (L'Euthanasie, Les Transplantations, Le bien-être animal).

Son champ de recherche en cours se concentre aux σχέσεις de la Théologie et des Sciences Humaines et plus particulièrement de la Psychologie, des Sciences Familiales et de la Bioéthique afin d'élaborer une Anthropologie Clinique et Therapeutique . Il est auteur de plusieurs monographies and articles scientifiques et d'essais sur l'état de la rewşa actuelle de notre société et du monde contemporain.

Roberto ALBISETTI

Roberto Albisetti is an investment banker and international business consultant.

An economist of the University of Genova, with advanced studies at New York University and Bocconi Milano.

He started in Ansaldo in Genoa, then at IRI in Washington. He worked in World Bank, than at SACE in Roma. From 1998 to 2019 in IFC, based in Washington D.C., Moldova, and Serbia, than as regional director in Colombia, Mexico, and Panama. He served in several boards of directors of industries, banks, and private equity funds in different countries.

He is visiting professor in MBAs, member of academic committees and was Pro-Rector of Uniminuto university in Colombia in 2020-21.

He published four books of finance, strategy and international business in Colombia, Mexico and Italy. He is a mentor for Endeavor and family office clubs. He collaborates as columnist with Italian newspapers and TV networks.

Rosy VOHRA ILIC

Born and raised in New Delhi-India. Married to a Serbian and living in Belgrade for more than 12 years now/. Still in the process of discovering myself...I am in love with life and nature. I have authored a book 'Meeting with Time', it is a short memoir about my life until I came to Serbia.

A few lines about my background: I have finished two post graduate degrees from the Delhi University. Masters in Human Resource and Organizational Development (MHROD) from Delhi School of Economics and M.Sc (Zoology). I started my career as high school teacher of Biology and thereafter working in various IT companies in India.

I am a Biology enthusiast and like to upgrade my self as much is possible for me. Travelling, watching birds, nature and enjoying its colors and vibrance enralls me. I don't want to think about future but the same time to enjoy the present as much as possible because from its womb the future will be created.

Jutta DEPIS SMITH

Jutta Depis, a Greek artist, born in Germany has been established in Corfu since 1994. Jutta's deep-felt preference to express herself on the canvas is achieved through her careful selection of colours which are then masterfully transformed into abstract impressions inspired by her creative mood and interpretation of her physical surrounds and life experiences. While Jutta regularly uses acrylic paints on the canvas, she experiments with different painting mediums and techniques. The resulting abstract and impressionistic paintings burst with astonishing, distinct colours. With experimentation with various masonry and kitchen tools Jutta produces unusual textures on the canvas which amplify her innate colour blending techniques. Jutta's ability to select and blend colours are evidenced in each of her paintings. Irrespective of an art lover's preferred painting style, one will conclude that Jutta possesses an extremely rare skill to blend colours and evoke emotions in each painting.

Марија ПЕТКОВИЋ

Марија Петковић је академски специјалиста дигестивног система, Доктори без граница, Амбасадор менталног здравља, Београд (Србија).

Julien PARET

Dr. Julien Paret is a french versatile scholar and academic leader specialized in political and cultural studies, with a focus on global power shifts, intellectual revolutions, and the intersection of politics, culture, media, and technology. As Director of the Alliance Centre for Eurasian Studies (ACES) and Head of the Political Science Department at the School of Liberal Arts, Bangalore, India, he integrates political science, international relations, humanities, and emerging technologies to examine multipolarity, information warfare, cultural narratives, and geopolitical transformations.

Trained in France and Russia at Jean Moulin University Lyon 3, Russian State University for the Humanities, Sorbonne University, and INALCO,

Kontakt: info@ckm.org.rs
WhatsApp: +381645381063
www.ckm.org.rs
YouTube: [https://youtube.com/
@centerforcultureofpeaceckm?
si=L2GS7pNK5k6DUDcr](https://youtube.com/@centerforcultureofpeaceckm?si=L2GS7pNK5k6DUDcr)

Најава за 2026.
Миротворац мини дечје издање

2) Миротворац 2026

УПУТСТВО АУТОРИМА

У часопису се објављују: оригинални научни радови, прегледни радови, стручни радови, преводи и прикази књига и пројеката.

Часопис објављује научне радове који су позитивно рецензирани од стране два рецензента. За више од 2 аутора (код теоријских), односно 3 (код емпиријских) радова доставити у писаном облику допринос раду за сваког аутора.

Рукописи који нису припремљени у складу са Упутством не укључују се у рецензентски поступак. Рукописи које треба дорадити редакција прослеђује ауторима уз текст анонимне рецензије. Редакција ауторе благовремено обавештава о пријему рада и исходу рецензентског поступка.

Позитивне/негативне рецензије се не достављају ауторима.

Формат

Радове слати у електронском облику у програму Microsoft Office Word (верзије 2000, 2003, 2007), у фонту Times New Roman. Величина фонта 12, размак између редова Single, све маргине 2,5 cm. Текст равнати са обе маргине (Justified). Не треба делити речи на крају реда на слоге. Формат странице треба да буде А4 (210x297).

Обим рада

Рад не треба да има више од 40.000 карактера, односно 8.000 карактера када се ради о приказима, укључујући размаке.

Језик и писмо

Радови се објављују на српском језику, на ћириличном и латиничном писму, на неком од светских језика (енглески, француски, немачки, руски), као и на другим језицима балканских народа.

Достављавање радова

Радове (као attachment) слати на адресу: galagrey@yahoo.com.

Анонимност

Рукописе оцењују анонимни рецензенти. Аутори морају да уклоне све информације из текста на основу којих би се могли идентификовати.

СТРУКТУРА РАДА

- Пуна имена аутора и институција у којима раде (на пример: Петар Петровић, Универзитет у Нишу, Филозофски факултет, Департман за социологију, електронска пошта)

- Наслов на српском језику (или другом језику балканских народа)

- Апстракт на српском/другом језику балканских народа од 100 до 250 речи, са пет кључних речи. Наслов рада и апстракт треба директно да упућују на садржај целог рада, без иједне додатне информације која би идентификовала аутора/ауторе.

- Наслов на енглеском језику

- Апстракт на енглеском језику са кључним речима (под истим условима наведеним за кратак садржај рада на српском/другом језику балканских народа)

- Текст рада поделити максимално на три нивоа поглавља и потпоглавља. Поглавље првог нивоа треба да се означи насловом написаним ВЕЛИКИМ СЛОВИМА и да буде центрирано на средини. Поглавље другог нивоа треба да се означи насловом написаним курзивом (*Italic*), да почне првим великим словом и да буде центрирано на средини. Поглавља првог и другог нивоа треба да буду одвојена од осталог текста једним редом размака. Поглавље трећег нивоа треба, такође, да се означи насловом написаним курзивом (*Italic*), али да почне размаком којим се иначе означава нови пасус, а да након њега дође тачка иза које следи текст рада. Сваки нови пасус треба започети увлачењем првог реда за 1 цм.

Цитати у тексту. Свако позивање на монографију, чланак или статистички извор треба да се означи на одговарајућем месту у тексту, тако што ће се изнети презиме аутора, година издавања и пагинација, све у заградама.

Прво цитирање презимена аутора у раду треба да садржи у заградама оригинално писање: „Вебер (Weber)...“

- Ако постоји више од једне референце истог аутора и године, додајте слова (а, б,...) уз годину издавања: „...и даље потврђује ову тезу (Wuthnow, 1987а: 32).

- Низ референци дајте у азбучном реду у оквиру једног пара заграда и одвојите их тачком и зарезом. „... неке студије су кључне (Јакшић, 1993; Iannaccone, 1994)...“.

У случају да, ради илустрације изнесених ставова, користите краће делове текстова других аутора (више од 20 речи), онда уметање тих делова у сопствени текст изведите на следећи начин (Format, Paragraph, Indents and Spacing, Left 1cm, Right 1cm, проред Single, величина слова 10):

Координација је једна од битних карактеристика организације. То, међутим, не значи да се она лако остварује и увек постиже:

„Редовно треба, да би се обезбедила координација, савлађивати разне конфликтне ситуације које се јављају свуда где су људи у интеракцији (Pot, 2006: 80).“

Од кључне је важности да се цитати и позиви на литературу у тексту и листа библиографских јединица на крају текста у потпуности слажу. Позиви на литературу и библиографске јединице наводе се у оригиналном писму, без превођења.

Табеле, графикони и слике треба да буду означени одговарајућим бројем (редом), те да буду праћени насловом који их описује. Наслов табеле, слика и графика навести испред табеле. Сlike је потребно да буду у резолуцији од 300 dpi. Сlike и графикони морају бити јединствени објекти (без елемената Drawing-a). Додаци треба да буду означени словима редом (Додатак А, Додатак Б,...) и да буду праћени насловом који их описује. Ако постоји само један додатак, треба га назвати „Додатак“, без додатног слова.

- Литература (References). Пише се након текста, као посебна секција у складу са Чикаго стилем/Chicago Style. Поређајте све јединице аз-бучним/абецедним редом по презимену аутора. Код истог аутора, по години издавања (од најновије до најстарије).

ПРИМЕРИ НАВОЂЕЊА

Рад у часопису 1 аутор у тексту

(Manouselis, 2008), односно (Manouselis, 2008: 55)

у литератури

Manouselis, Nicos. “Deploying and Evaluating Multiattribute Product Recommendation in E-markets”. *International Journal of Management & Decision Making* 9 (2008): 43–61.

Рад у часопису до 6 аутора у тексту

Прво цитирање: (Uxó, Paúl, & Febrero, 2011)

Поновни цитати: (Uxó et al., 2011)

у литератури

Uxó, J., J. Paúl, & E. Febrero. “Current Account Imbalances in the Monetary Union and the Great Recession: Causes and Policies”. *Panoeconomicus* 58(5) (2011): 571–592.

Рад у часопису 6 и више аутора у тексту

(Cummings et al., 2010: 833)

у литератури

Cummings, E., A. Schermerhorn, C. Merrilees, M. Goeke-Morey, P. Shirlow, & E. Cairns. “Political Violence and Child Adjustment in Northern Ireland: Testing Pathways in a Social-ecological Model including Single-and Two-parent Families”. *Developmental Psychology* 46 (2010): 827–841.

Књига 1 аутор у тексту

(Heschl, 2001: 33)

у литератури

Heschl, Adolf. *The Intelligent Genome: On the Origin of the Human Mind by Mutation and Selection*. New York, NY: Springer-Verlag, 2001.

Књига која има приређивача у тексту

(Lenzenweger & Hooley, 2002)

у литератури

Lenzenweger, Mark F. & Jill M. Hooley, Eds. *Principles of Experimental Psy-*

chopathology: Essays in Honor of Brendan A. Maher. Washington, DC: American Psychological Association, 2002.

Рад или део књиге која има приређивача у тексту
(Nielsen, Jessop, and Hausner, 1995)

у литератури

Nielsen, Klaus, Bob Jessop, and Jerzy Hausner. "Institutional Change in Post-socialism." In *Strategic Choice and Path Dependency in Post Socialism: Institutional Dynamics in the Transformation Process*, edited by J. Hausner, B. Jessop, and K. Nielsen, 3–44. Aldershot: Edward Elgar, 1995.

Одреднице у енциклопедији у тексту
(Lindgren, 2001)

у литератури

Lindgren, Hauard C. (2001). "Stereotyping." In *The Corsini Encyclopedia of Psychology and Behavioral Science*, Vol. 4, 1617–1618). New York, NY: Wiley.

Рад у зборнику радова са научних конференција у тексту
(Bubanј, 2010)

у литератури

Bubanј, Saša, Saša Milenković, and Radoslav Bubanj. "Correlation of Explosive strength and Frontal Postural Status". In *XIV International Scientific Congress FIS Communications 2010 in Sport, Physical Education and Recreation*, edited by R. Stanković, 191–196. Niš: University of Niš, Faculty of Sport and Physical Education, 2010.

Тезе и дисертације у тексту
(Gibson, 2007)

у литератури

Gibson, Lary S. (2007). *Considering critical thinking and History 12: One teacher's story* (Master's thesis). Retrieved from <https://circle.ubc.ca/> Тодоровић, Драган. Протестантизација Рома југоисточне Србије (докторска дисертација). Београд: Филозофски факултет у Београду.

Институција као аутор у тексту

(Републички завод за статистику, 2011)

у литератури

Републички завод за статистику. Месечни статистички билтен 2011: 11.

Закони у тексту

(Закон о основама система васпитања и образовања 2004, чл. 5, ст. 2. тач. 3.)

у литератури

Закон о основама система васпитања и образовања, Службени гласник РС. Бр. 62 (2004).

Усвојена документа у тексту

(Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276, 1971)

у литератури

Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276, (1970), ICJ Reports (1971) 12, at 14 See: Publication Manual of the American Psychological Association, 6th Edition, 2009.

Захвалност

Као уредништво часописа Миротворац, изражавамо искрену захвалност спонзорима који су својим уважавањем значаја културе мира омогућили објављивање првог броја; у наставку представљамо наше партнере уз њихове логотипе.

Издавач
Центар за културу мира, Београд

За издавача
Др Драгана Љ. Митровић, директор Центра за културу мира

Корице и илустрације
Дарко Јовановић, графички дизајнер

Припрема за штампу
Доц. др Биљана Продовић Милојковић

Лектор и коректор
Александра Жикић

Штампа
LTL Company, Београд

Тираж
500

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
327.362

МИРОТВОРАЦ : интернационални магазин : часопис
за културу мира / главни и одговорни уредник Драгана Љ.
Митровић. - 2025- . - Београд : Центар за културу мира,
2025- (Београд : LTL Company). - 25 cm
Годишње. - Наслов лат., текст на више светских језика.
ISSN 3104-2864 = Миротворац
COBISS.SR-ID 176855305

